

Sisällä ja ulkopuolella

*Tutkimus koulutuksen ja työelämän ulkopuolella olevien nuorten
yhteiskuntaosallisuudesta*

Elina Hakasalo
Tampereen yliopisto
Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö
Sosiaalipolitiikka
Pro gradu -tutkielma
Syyskuu 2015

TAMPEREEN YLIOPISTO
Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö

HAKASALO, ELINA: Sisällä ja ulkopuolella. Tutkimus koulutuksen ja työelämän ulkopuolella olevien nuorten yhteiskuntaosallisuudesta

Pro gradu -tutkielma, 67 sivua
Ohjaaja: Pertti Koistinen
Sosiaalipolitiikka
Syyskuu 2015

Tutkielmani tavoitteena on selvittää, miten työn ja koulutuksen ulkopuolella olevat nuoret jäsentävät osallisuutta. Olen tutkielmassani kiinnostunut siitä, miten nuorten osallisuus tulee ilmi heidän kerronnassaan, ja millaisia osallisuuden muotoja heidän kerronnastaan voidaan erottaa. Tutkimusaineistoni on kerätty haastattelemalla 17–26-vuotiaita nuoria, joilla on kokemuksia työn ja koulutuksen ulkopuolisuudesta. Haastattelut olivat sekä yksilö- että ryhmähaastatteluita. Työni teoreettisena viitekehyksenä on osallisuus, ja sen eri ulottuvuudet. Osallisuuden käänttöpuolena nähdään syrjäytyminen, jota myös teoriaosuudessa käsitellään. Aineiston analyysissä hyödynnän aluksi sisällönanalyysejä, jota täydennän kategoria-analyyseillä.

Analyysini perusteella nuoret jäsentävät osallisuutta kahden kategorian kautta. Ensimmäinen osallisuus määrittyy nuorten kerronnassa viralliseksi ja julkiseksi. Tällöin osallisuus tarkoittaa osallistumista palkkatyöhön tai tutkintoon johtaviin opintoihin. Tämä osallisuuden ulottuvuus on myös yhteiskunnan eri instituutioiden tavoittelemaa osallisuutta ja siinä korostuu erityisesti yksilön oma aktiivisuus. Toisessa kategoriassa osallisuus jäsentyy nuorten omien vertaissuhteiden kautta. Tämä osallisuuden ulottuvuus on epävirallista ja yksityistä, ja muodostuu sosiaalisissa suhteissa. Suhteiden on kuitenkin oltava laadukkaita, jotta ne lisäävät osallisuuden kokemuksia. Laadua voidaan mitata erityisesti luottamuksella.

Tulosten perusteella voidaan esittää, että nuoret tasapainottelevat kahden osallisuuden ulottuvuuden välillä. Yhteiskunta odottaa kansalaisilta aktiivisuutta erityisesti työmarkkinoilla, ja leimaa työn ja opiskelun ulkopuolelle jäävät usein syrjäytyneiksi. Nuoret itse kokevat tärkeämmäksi sosiaalisissa suhteissa rakentuvan osallisuuden, ja määrittelevät samalla syrjäytymiseksi luottamuksellisten vertaissuhteiden puuttumisen. Tällöin nuorten ja yhteiskunnan käsitykset osallisuudesta ja syrjäytymisestä eivät kohtaa. Juurtuneita käsityksiä hyväksytyistä osallisuuden muodoista olisikin syytä tarkastella, jotta voitaisiin tunnistaa myös uudet, yhtä arvokkaat osallisuuden ulottuvuudet.

Avainsanat: osallisuus, osallistuminen, nuoret, kategoria-analyysi

UNIVERSITY OF TAMPERE
School of Social Sciences and Humanities

HAKASALO, ELINA: Inside and out. A study on participation of young people outside employment and education

Master's Thesis, 67 pages
Supervisor: Pertti Koistinen
Social Policy
September 2015

The purpose of this study is to examine how young people outside employment and education analyze participation. I am interested in the ways how young people speak about participation and inclusion, and also what kind of forms of participation there are in their narratives. The data I am using is collected by interviewing young people aged 17–26. All informants have been outside employment and education at some point of their lives. Both group and individual interviews were used. The theoretical framework of the study is participation and its different dimensions. On the other side of participation is seen social exclusion, which is also discussed in the theoretical chapter. The data is analyzed with content analytic methods and membership categorization analysis.

The results indicate that young people analyze participation through two different categories. First, participation is determined as formal and public. In this category participation simply means working or studying. This form of participation is also pursued by society and individuals own activity is highly emphasized. In the second category participation can be found in young people's own social networks. This dimension of participation is informal and private and is formed especially in relationships with peers. These relationships must have high quality, which can be measured by trust.

The results show that young people are balancing between two dimensions of participation. Society expects activity from all citizens, especially in the labour market. If the individual is not taking part in education or employment he is easily stigmatized as marginalized or socially excluded. However, young people think that participation in the informal and private sphere is more valuable. As a continuum they are defining marginalization as a lack of confidential relationships and friends. When young people and adult-centered society have such different approaches on participation and marginalization it can cause difficulties. That is why rooted perceptions of accepted forms of participation should take under examination. After that it is possible to recognize and value also other dimensions of participation.

Key words: Participation, inclusion, young people, membership categorization analysis

Sisällysluettelo

1.	Johdanto	1
2.	Nuorten yhteiskuntaosallisuus	3
2.1.	Osallisuuden tasot ja merkitykset	4
2.2.	Nuorten osallistumisen ongelmallisuus.....	9
2.3.	Syrjäytyminen, marginaalisuus ja ulkopuolisuus.....	12
3.	Tutkimuksen toteutus	17
3.1.	Aineisto.....	19
3.2.	Tutkimuskysymykset	21
3.3.	Haastattelut	22
3.4.	Analyysimenetelmät.....	24
3.4.1.	Sisällönanalyysi	25
3.4.2.	Kategoria-analyysi	27
4.	Tulokset	30
4.1.	Aktiivinen kansalainen	31
4.1.1.	Rakenteet ja instituutiot osallisuuden rakentajina	32
4.1.2.	Yhteiskunnan tarjoama tieto ja tuki	35
4.1.3.	Oma aktiivisuus	37
4.2.	Luotettava ystävä.....	41
4.2.1.	Vertaisryhmät osallisuuden muotona	42
4.2.2.	Luottamus	46
4.2.3.	Ystävyssuhteiden kääntöpuolena syrjäytyminen	48
5.	Pohdinta	52
5.1.	Eettisyys ja luotettavuus.....	56
6.	Johtopäätökset	59
	Lähteet.....	62

1. Johdanto

Nuorten toiminta ja osallistumisen muodot ovat aina kiinnostaneet tutkijoita ja poliittisia päätöksentekijöitä, sillä nuoret tulevat määrittelemään yhteiskunnan suunnan tulevaisuudessa. Suomessa nuorten niin kuin muidenkin kansalaisten osallistumismahdollisuudet on turvattu lailla ja hyväksyttävät yhteiskunnallisen osallistumisen tavat on pitkälti määritelty meille valmiiksi kulttuurissamme. Tällaisiksi luokitellaan usein muun muassa poliittinen osallistuminen äänestämällä sekä osallistuminen työhön, opiskeluun ja erilaisiin vapaa-ajan harrastuksiin. Osallisuus määrittyykin usein arkikeskustelussa syrjäytymisen vastakohtaksi. Määrittelyn seurauksena syrjäytynyt sijoitetaan johonkin yhteiskunnan keskiön ulkopuolelle, marginaaliin. Samalla yksilöstä rakentuu kuva erilaisena, koulutuksen ja työn ulkopuolelle jääneenä, yhteiskunnan tukia passiivisesti vastaanottavana henkilönä. Kuitenkin koulutuksen ja työn ulkopuolella olevan henkilön kuva osallisuudesta voi olla jotain aivan muuta. Tässä tutkielmassa aionkin tutkia, millä tavoin työn ja opiskelun ulkopuolella olevat nuoret jäsensivät osallisuutta.

Nuorten osallisuus valikoitui tutkimukseni aiheeksi sen ajankohtaisuuden vuoksi. Suurin osa osallisuus- ja syrjäytymiskeskustelua käydään politiikassa ja aikuisten keskuudessa. Näin ollen myös osallisuus ja syrjäytyminen käsitteinä tulevat määritellyiksi sieltä käsin. Viime aikojen syrjäytymiskeskustelua kuvaakin varsin hyvin jo 1980-luvun puolivälissä esitetty tulkinta, jonka mukaan käsitteen laaja-alainen soveltaminen ja sisällöllinen epämääräisyys johtavat vähitellen tilanteeseen, jossa ainoastaan keski-ikäiset, ammattitaitoiset, perheelliset ja terveet miehet jäävät ilman syrjäytyneen leimaa (Lehtonen, Heinonen & Rissanen 1986, 17). Onkin mielenkiintoista selvittää kohtaavatko nuorten omat ajatukset näistä aihealueista poliittisen keskustelun kanssa.

Nuorten yhteiskuntaan kiinnittyminen ei ole itsestäänselvyys, mutta työn ja opiskelun ulkopuolelle jääminen ei myöskään automaattisesti tarkoita syrjäytymistä. Uusi tieto nuorten omista näkemyksistä ja kokemuksista on tärkeää, jotta toimivia käytäntöjä yhteiskuntaan kiinnittymiseksi voidaan luoda. Tärkeää on myös tarkastella juurtuneita käsityksiä osallisuuden hyväksyttävistä muodoista, ja olla valmiita kyseenalaistamaan ja jopa muuttamaan niitä. Tässä tutkielmassa haluan tuoda esiin nuorten ääntä, ja laadullinen lähestymistapa antaa siihen mielestäni parhaimmat lähtökohdat. Yksinkertaisimmillaan ilmaistuna haluan tutkia, mitä osallisuuden muotoja työn ja opiskelun ulkopuolella olevat nuoret kuvaavat, ja millä tavoin heidän yhteiskuntaosallisuutensa ilmenee.

Tutkielman aineisto on kerätty haastattelemalla tesomalaisia nuoria. Osan haastatteluista tein itse, osan sain valmiina OmaVerkko-hankkeesta, jonka puitteissa tutkielma on tehty. Haastatteluista kuusi on nuorten yksilöhaastattelua ja neljä ryhmähaastattelua. Haastatteluissa käytin teemahaastattelurunkoa, jonka avulla ohjasin keskustelua tutkimuksen kannalta olennaisiin asioihin. Haastattelut pyrittiin pitämään kuitenkin mahdollisimman keskustelunomaisina, ja nuoret saivat vapaasti kertoa haluamistaan asioista. Analyysimenetelminä olen käyttänyt sisällönanalyysia ja kategoria-analyysia, joiden koen soveltuvan hyvin erityisesti sosiaalitieteelliseen tutkimukseen.

Nuorten tilanne on aiheuttanut viime aikoina huolta niin yhteiskunnallisessa kuin paikallisessakin mittakaavassa. Tämä tutkielma on saanut alkunsa pohdinnasta, onko tämä huoli perusteltua. Huoli nuorista liittyy usein huoleen heidän osallistumattomuudestaan. Yleensä sillä tarkoitetaan nimenomaan työelämän ja koulutuksen ulkopuolelle jäämistä. Nuoret, jotka ovat koulutuksen ja työelämän ulkopuolella harvoin kuitenkaan kokevat itse olevansa syrjäytyneitä tai marginaalissa. Juuri tämän ristiriidan vuoksi koen, että nuorten näkemyksiä osallisuudesta olisi tärkeää nostaa enemmän esille. Tämä ristiriita nuorten ja yhteiskunnan osallisuuskäsitysten välillä onkin tutkielmani lähtökohta.

Aloitan tutkielmani esittelemällä tutkielman teoriapohjaa. Perehdyn erityisesti osallisuuden määrittelyyn, mutta sivuan samalla myös syrjäytymistä. Tämä on tärkeää, jotta tutkimuksen kenttä ja termit eivät jäisi epäselviksi, kuten osallisuuskeskustelussa usein saattaa käydä. Teoreettinen kehys muodostuu osallisuuden eri määrittelyistä ja tasoista. Näihin perehdyttyäni on mahdollista tutkia miten nämä muodot näkyvät nuorten kerronnassa, ja mille tasolle heidän osallisuuskäsityksenä mahdollisesti asettuu. Kolmannessa luvussa kerron tutkimusprosessista ja menetelmällisistä valinnoistani. Tämän jälkeen esittelen tulokset kahdessa alaluvussa. Kahdessa johtopäätösluvussa kokoan analyysini yhteen, ja pohdin tuloksia osallisuuden näkökulmasta. Kiinnitän myös huomion tutkielman luotettavuuteen ja eettisiin seikkoihin.

2. Nuorten yhteiskuntaosallisuus

Osallisuus, osallistuminen, osallistaminen ja muut aihepiirin termit sekoittuvat usein puheessa toisiinsa. Lisäksi saatamme ottaa keskusteluun mukaan vielä käänntöpuoleksi määritellyt syrjäytymisen, marginalisaation tai syrjäyttämisen. Onkin tärkeää pyrkiä tekemään selkeät käsitteelliset erottelut näiden termien välille, jotta tiedämme mistä oikeastaan puhumme kun käytämme näitä termejä. Erityisen tärkeää käsitteellisten erottelujen selkeyttäminen on aihepiiriin liittyvän tutkimuksen onnistumisen kannalta. Seuraavassa tarkastelen ja määrittelen tutkielmani liittyviä teoreettisia käsitteitä, joista tärkeimmät ovat osallisuus ja syrjäytyminen. Näkökulma on nuorissa, ja heidän erityisessä tilanteessaan yhteiskunnassa.

Tutkimukseni keskiössä on osallisuus ja sen ilmeneminen nuorten elämässä. Olen kuitenkin huomannut, että aiemmassa tutkimuksessa syrjäytyminen on korostuneesti edustettuna verrattuna osallisuuteen. Tässä tutkielmassa syrjäytyminen ja osallisuus nähdään toistensa käänntöpuolina, joten tarkastelen niitä molempia. Syrjäytymisen ollessa korostuneesti läsnä sekä tutkimuksessa että mediassa, on osallisuuteen liittyviä tutkimuksia ja aineistoja sen sijaan ollut saatavilla vähemmän. Monia osallisuuteen liittyviä aineistoja, erityisesti poliittisia strategioita, leimaa myös osallisuus-käsitteen refleктоimaton käyttö. Kallio ja Bäcklund (2012, 248–250) ovat tutkineet lapsi- ja nuorisopoliittista retoriikkaa julkishallinnossa. He osoittavat, että vaikka yleisesti ottaen osallistuminen esitetään dokumenteissa lasten ja nuorten hyvinvointia edistävänä tekijänä, tämä ei tarkoita, että osallistumiseen liittyvät käsitteet ymmärrettäisiin yhdenmukaisesti. Lapsi- ja nuorisopoliittiset strategiat sekä osallisuus- ja toimenpideohjelmat perustuvatkin usein varsin harkitsemattomasti käytettyihin osallisuuden käsitteisiin.

Aloitan teoreettisen tarkastelun osallisuudesta, ja siihen liittyvistä rinnakkaistermeistä. Sen jälkeen perehdyn nuorten erityiseen asemaan yhteiskunnassa ja heidän osallistumisensa haasteisiin. Lopuksi suuntaan katseen osallisuuden käänntöpuoleen, syrjäytymiseen. Vaikka tutkielmani tarkoituksena on tuottaa tietoa nuorten osallisuudesta, on mielestäni tärkeää perehtyä myös syrjäytymisen käsitteisiin. Lars Uggerhøj (2014, 277) kuvaileekin, että vaikka osallisuus ja marginalisaatio molemmat ovat komplekseja ja laaja-alaisia käsitteitä, niiden valo lankeaa samaan suuntaan. Ilman ajankohtaista huolta nuorten syrjäytymisestä myöskään nuorten osallistumisen muotoihin ei kiinnitettäisi niin paljon huomiota.

2.1. Osallisuuden tasot ja merkitykset

Osallistuminen ja osallistumattomuus ovat nousseet yleiseksi puheenaiheeksi yhteiskunnallisissa keskusteluissa viime aikoina. Yhteiskunnallinen osallistuminen ja erityisesti osallistumattomuus paikallistetaan usein joihinkin erityisiin ryhmiin, kuten pitkäaikaistyöttömiin tai etnisiin vähemmistöihin, huoli ulottuu myös nuoriin, ja termistä ”syrjäytynyt nuori” on tullut samalla hyvinkin tuttu. Osallistumattomuuden syistä ollaan eri mieltä, eikä sen luonteesta ole edelleenkään yhtenäistä käsitystä. Myös osallistumisen kentät ja tapahtumapaikat vaihtelevat laidasta laitaan. (Siisiäinen 2010, 8–9.)

Suurin ongelma osallisuuden määrittelyssä on sen laaja-alaisuus. Osallisuutta on muun muassa kulutus ja kulutuksen boikointi, puoleen jäsenyys ja äänestäminen, harrastukset ja sosiaaliset verkostot niin Internetissä kuin kasvotustenkin. Osallisuutta on arjessa, ruohonjuuritasolla ja globaaleissa ympäristöissä. Julkinen keskustelu keskittyy ongelma- ja huolipuheessaan usein kuitenkin vain poliittisen osallistumisen vähyyteen tai marginaalissa olevien ihmisten passiivisuuteen tällä sektorilla. Kansalaisten osallisuus on myös koko Euroopan asialistalla yksi suurimmista haasteista. Osallisuudella (*participation*) englanninkielisessä puheessa tarkoitetaan yleensä osallistumista (*involvement*) alueen toimintaan tai syrjäytymisvaarassa olevien ihmisten sisällyttämistä tai mukaan ottamista (*inclusion*). (Siisiäinen 2014, 29.)

Perinteisesti osallistumisen muodoiksi luokitellaan äänestäminen, puoluetoiminta ja luottamustehtävät. Osallistumisen ja vaikuttamisen toiminta-areenoiksi valikoituvat silloin poliittiset instituutiot kuten eduskunta ja kunnanvaltuustot. Kansalaisten osallistumuodot kanavoituvat siis näiden areenojen kautta. (Schoultz 2010, 93.) Myös asiakirjoissa osallisuudella tarkoitetaan lähes aina perinteistä poliittista osallistumista. Oikeusministeriön tutkimuksessa Suomalaiset osallistujina neljä demokratian kannalta keskeisintä osallisuuden muotoa katsotaan olevan äänestys-, järjestö-, epämuodollinen sekä verkko-osallistuminen. Tutkimuksessa selvitetään suomalaisten osallistumiskäyttäytymistä ja tuloksina esitetään, että äänestysaktiivisuus on laskenut viimeisen kahden vuosikymmenen aikana. Merkittävämmäksi syyksi löydetään sukupolvenvaihdos, jonka seurauksena nuoremmat sukupolvet eivät äänestä yhtä aktiivisesti kuin edeltäjänsä. Nuoret ovat myös löytäneet uusia osallistumisen areenoita perinteisten yhteiskunnallisten järjestöjen

rinnalle. Nämä uudet osallistumisen muodot eivät enää kanavoidu olemassa olevien rakenteiden kautta tapahtuvaksi yhteiskunnalliseksi vaikuttamiseksi. (Suomalaiset osallistujina 2009.)

Perinteisten yhteiskunnallisten osallisuuden muotojen sijaan on siirrytty henkilökohtaisiin ja projektimaisiin vaikuttamistapoihin. Lisäksi osa osallistumisesta on siirtynyt verkkoon. Tässä uudessa osallistumiskulttuurissa suurimmaksi kysymykseksi nousee polarisoitumisen. Uusi osallistuminen on hyvin koulutettujen nuorten aikuisten kenttää. (Suomalaiset osallistujina 2009.) Myös Siisiäisen (2010, 9) mukaan suomalaisen yhteiskunnallisen osallistumisen painopiste on siirtynyt aatteellisista ja pitkäkestoista sitoutumista vaativista yhdistyksistä kevyttä sitoutumista edellyttäviin, yksilön kehittämismahdollisuuksia tarjoaviin yhdistyksiin. Nuorten kannalta tämä on ongelmallista, sillä politiikkaohjelmissa keskitytään siihen, miten nuoret saataisiin mukaan olemassa olevaan poliittiseen järjestelmään ja osallistumaan perinteiseen politiikkaan, kun taas nuoria itseään kiinnostaa toisenlaiset vaikuttamiskeinot (Schoultz 2010, 94).

Päätöksentekijöitä huolestuttaa nuorten alhainen poliittinen aktiivisuus, ja se onkin saanut runsaasti huomiota valtionhallinnossa. Esimerkiksi Opetus- ja kulttuuriministeriön Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelman 2012–2015 yhtenä päätavoitteena on edistää lasten ja nuorten osallisuutta. Osallisuuden kehittämisen tavoitteiksi asetetaan lasten ja nuorten kasvaminen aktiivisiksi kansalaisiksi, lasten ja nuorten tasavertainen osallistuminen kulttuuri-, liikunta- ja vapaa-ajantoimintaan, sekä nuorten työllistyminen. Aktiivinen kansalaisuus pyritään saavuttamaan lisäämällä osallistumismahdollisuuksia, väylinä mainitaan oppilaskunnat ja nuorisovaltuustot, mutta myös sosiaalinen media on otettu huomioon. (Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelma 2012–2015.) Nuorten osallistumista pyritään siis lisäämään perinteisillä vaikuttamisen areenoilla, vaikka osittain tunnustetaan myös uudet toimintakentät. Gretschel (2002, 50–51) kuvaa nuorille suunnattua osallisuustoimintaa nuorten keinoksi neuvotella omasta tilasta ja pätevyydestä täysvaltaisena kuntayhteisön jäsenenä. Osallisuuden lisäämiseen pyrkivän toiminnan onnistuessa nuori haluaa ja saa antaa oman panoksensa elinympäristönsä kehittämiseen ja ottaa vastuuta omasta yhteisöstään.

Hart (1997) ja Head (2010) ovat luonnostelleet kahdeksantasoiset osallisuuden mallit mukaillen Arnsteinin osallisuuden portaita. Heidän malleissaan huomio on kiinnitetty lasten ja nuorten osallisuuden rakentumiseen ja mahdollisuuksiin yhteiskunnassa. Arnstein (1969) on alun perin jaotellut kahdeksan osallisuuden muotoa kolmeen tasoon, joita ovat osallistumattomuus, tokenismi, eli jokin näennäinen ele vähemmistöryhmän hyväksi, sekä kansalaisten valta. Headin (2010) ja Hartin (1997) malleissa lasten ja nuorten osallisuuden kolme ensimmäistä askelmaa nähdään Arnsteinin tavoin osallistumattomuuden tasoina. Nämä tasot ovat lasten ja nuorten manipulointi

osallistumiseen, nuorten osallistuminen somisteena erilaisissa tapahtumissa ja näennäinen osallistuminen, kuten nuorten ottaminen mukaan päätöksentekoon, jossa heillä ei todellisuudessa ole lainkaan valtaa.

Vasta neljättä tasoa voidaan pitää todellisena osallisuutena. Siinä nuoria informoidaan ongelmista, vaihtoehtoista ja tavoitteista esimerkiksi heidän osallisuuttaan lisäävässä projektissa. Seuraava osallisuuden taso on nimetty konsultaatioksi. Siinä ajatellaan, että nuorilla on hallussaan tärkeää tietoa. Heidän mielipiteensä halutaan ottaa huomioon ja ne otetaan tosissaan. Nuoret pidetään ajan tasalla myös lopputuloksesta, ja he saavat vaikuttaa koko kehitysprosessin ajan. Kolmas aidon osallisuuden taso, ja kuudes porras, on lasten ja nuorten sisällyttäminen koko prosessiin. Nuorten huolet ja toiveet halutaan ottaa huomioon alusta loppuun saakka. Nämä kolme ensimmäistä aidon osallisuuden tasoa ovat kuitenkin aina aikuisten johtamia ja alkuun panemia, vasta kahdella viimeisellä portaalla osallisuus on nuorista itsestä lähtevää. Näistä ensimmäistä kuvaa yhteistyö nuorten ja aikuisten välillä. Yhteistoiminta näkyy jokaisessa prosessin vaiheessa, aina suunnittelusta prosessin loppuun saakka. Viimeisin taso, kahdeksas porras, on nuorten täysivaltaisuuden taso. Tällä tasolla julkinen taho luottaa nuoriin oman elämänsä asiantuntijoina, ja aikuiset pyrkivät auttamaan sekä kannustamaan nuoria osallistumaan. (Hart 1997; Head 2010.)

Todellisuudessa vallan epätasainen jakaantuminen aikuisten ja nuorten välillä on kulttuurisesti niin syvään piirtynyt, että nuorten aitoa osallisuutta on vaikea saavuttaa. Vaikka nuoret haluaisivatkin kehittää yhteiskuntaa, tarvitsevat he usein aikuisten luvan, hyväksynnän ja avun, jotta konkreettista muutosta saataisiin aikaan. Arnsteinin tarkoituksena onkin ollut kriittisesti tarkastella osallisuutta, eikä tarjota ympäripyöreys tai korulauseita. Hän näkee, että osallisuus on kaikessa yksinkertaisuudessaan termi, jolla kuvaillaan kansalaisten valtaa. Se tulee käytäntöön vallan uudelleenjakona, jolloin osattomat toimijat saavat toimivaltaa ja voivat halutessaan muuttaa elinympäristöään. Arnstein tiedostaa, että rituaalinomaisen toiminnan ja todellisen vaikutusvallan välillä on häilyvä, mutta kriittinen raja. Sitä rajaa hän pyrkii selkeyttämään kehittämillään osallisuuden portailla. (Arnstein 1969.)

Suomessa osallistumisen muotoja on tutkinut Martti Siisiäinen. Hän näkee osallisuuden nelikenttänä, johon osallisuuden eri ulottuvuudet voidaan sijoittaa. Siisiäinen (2010; 2014) näkee osallisuuden yleiskäsitteenä erilaisille kuulumisen muodoille. Näissä kuulumisen tavoissa toimijalla voi olla joko aktiivinen tai passiivinen rooli. Toimijuuden jaottelun lisäksi osallistumisen motivoijat tahot voidaan jakaa kahteen. Motivoina voi olla yksilö itse tai jokin ulkopuolinen taho, kuten valtio, kirkko tai järjestö. Nämä ulottuvuudet on koottu taulukkoon, joka kuvaa neljä osallisuuden

muotoa. Taulukossa *osallistuminen* muodostuu toimijan omasta aktiivisuudesta ja omasta intressistä, *osallisuus* syntyy toimijan passiivisuuden, mutta oman intressin pohjalta. *Osallistaminen* sen sijaan muodostuu toimijan ollessa aktiivinen, mutta motivoijan ollessa jokin muu taho. *Pakottaminen* on kyseessä silloin, kun toimija on passiivinen ja motivoivana on jokin muu taho kuin toimija itse.

Kuvio 1: Osallisuuden nelikenttä

		Edellyttääkö mukana oleminen toimijalta aktiivisuutta?	
		Toimija: aktiivisuus	Toimija: passiivisuus
Motivoiva/intressoiva agentti	Toimija itse	<i>Osallistuminen</i> - intressi - heterodoksa - osallistuva demokratia - aktivistiliikkeet - demokraattiset yhdistykset tai vastademokratia (valvonta, ilmiantaminen, arvostelu) - kieltäytyminen osallistumasta	<i>Mukautuva/suostuva osallisuus</i> - doksan ylivalta - muoti - apaattisuus tai "syrjäytyminen" - mietiskely - "ajopuuosallisuus"
	Muu taho	<i>Aktiivoiva osallistaminen</i> - osallistaminen "kohteen" myötävaikutuksella - ortodoksa - annetut jäsenyydet - osallistamisohjelmat - enabling state (yksilö oman elämänsä yrittäjänä) - empowerment -ohjelmat, yhdistykset ja liikkeet kansalaiskasvatus	<i>Pakottaminen/holhoaminen (pakkovalta)</i> - totaaliset instituutiot organisoitumisen periaatteina - syntymän kautta toteutuvat yhteisöjäsenyydet - manipulointi - repressiivinen toleranssi - symbolinen väkivalta - pakollinen äänestämisen

Lähde: Siisiäinen (2010)

Hahmotellut neljä osallisuuden muotoa ovat ideaalityyppejä, eikä niitä voi täysin verrata todellisuuteen. Puhdas osallistuminen esimerkiksi olisi kyseessä silloin, kun toimija ottaa osaa oman intressinsä ohjaamana jollain kentällä kohteena olevista panoksista käytäviin kamppailuihin joko yksilönä tai vapaaehtoisorganisaation jäsenenä. Osallistumisessa ohjaavana voimana onkin aina yksilön oma intressi. Nykypäivän yhteiskunnassa voidaan nähdä useita esimerkkejä osallistumisesta: vapaaehtoistyö, harrastukset ja sosiaaliset liikkeet ovat kaikki osallistumisen muotoja. Aito ja täydellinen osallistuminen vaatii kuitenkin riittävän määrän taloudellista, kulttuurista ja sosiaalista pääomaa, eikä sen vuoksi edes ole mahdollista kaikille. Osallistumisen kenttään luetaan myös ei-osallistuminen ja osallistumisesta kieltäytyminen. Siisiäinen ehdottaa, että

tämä ei-osallistuminen onkin marginaalissa oloa, jolloin marginalisaatio voi sinne työnnettyksi tulemisen lisäksi olla sinne omaehtoisesti asettautumista. (Siisiäinen 2014; 2010.)

Osallistuminen on aina myös symbolisen vallan alaista, mutta kaikkea ei kuitenkaan oteta annettuna kuten osallisuuden ideaalituypissa, jossa toimijan määräysvalta on pienempi. Osallisuuteen liittyy tietty mukavuus, eikä se missään nimessä ole pakkovallan alaista. Osallisuus on enemmänkin läsnäoloa sosiaalisissa organisaatioissa ja yhteisöissä. Esimerkkinä voidaan pitää perhettä tai naapurustoa, jossa osallisuus perustuu kuuliaisuuteen ja normien seuraamiseen. Osallisuuden passiiviseen luonteeseen perustuen, voidaan esittää myös kritiikkiä siitä, kuinka hyvinvointiyhteiskunta passivoi kansalaisensa ja tekee heistä laiskoja tukien vastaanottajia. (Siisiäinen 2014; 2010.)

Osallistaminen sen sijaan pohjautuu itsestäänselvyyksien kyseenalaistamisen mahdollisuuteen. Vaikka osallistamisessa saavutetaan vakuuttelun kautta suostumus ottaa osaa, suostumus on kuitenkin epävakaa, ja siihen liittyy mahdollisuus erimielisyyteen. Osallistamiseen liittyy kasvava joukko toimenpiteitä, joilla kansalaisten aktiivisuutta pyritään lisäämään. Aktivoinnilla pyritään voimaannuttamaan aktivoivan tahon passiivisiksi luokittelemat henkilöt itsenäisiksi toimijoiksi. Aktivoinnin tarpeessa ajatellaan yleensä olevan yhteiskunnasta ulossuljetut ja marginalisoituneet, tai syrjäytymisvaarassa olevat. (Siisiäinen 2014; 2010.)

Neljäs osallisuuden muoto onkin jo kaukana siitä, mitä ajattelemme kun puhumme osallisuudesta. Pakottamiseen kuuluu pakkovallan käyttöä, manipulointia ja holhoamista. Saatamme kuvitella, että moderneissa yhteiskunnissa näitä keinoja ei käytetä lainkaan, mutta todellisuudessa monista organisaatioista ja instituutioista on löydettävissä näitäkin piirteitä. Esimerkkeinä voidaan pitää vankilaa, armeijaa ja useita työllisyys- ja koulutusjärjestelmiä, lievemässä muodossa myös jotkut uskonnolliset yhteisöt, urheilu- ja muut sosiaaliset järjestöt, kuten moottoripyöräkerhot tai luostarit. Lievemmän näistä muodoista tekee se, että niihin liittyminen on vapaaehtoista, vaikka toimijarooli onkin hyvin rajoitettu. (Siisiäinen 2014; 2010.)

Siisiäinen (2010, 12–13) muistuttaa, että ideaalituoppien erottelua olennaisempaa on ajatella osallisuuden tyyppejä poliittisen järjestelmän vaihtoehtoisina ja samanaikaisina kehityksen suuntauksina. Eri termien määrittelyn tarkoituksena on kiinnittää huomio siihen, mitä oikeasti tarkoitamme käyttäessämme näitä termejä. Samalla tulemme automaattisesti määritelleeksi sen, mitä emme tarkoita. Näin ollen osallistumattomuus voi tarkoittaa kaikkea yksilön toimimattomuuteen liittyvää. Osallistumaton yksilö ei tällöin osallistu mihinkään osallisuuden

muotoon verkostoista uskonnollisiin yhteisöihin. Toisaalta osallistumattomuus voi olla myös aktiivisesti valittua, jolloin yksilö esimerkiksi kieltäytyy äänestämästä vaaleissa.

Ne tavat ja väylät, joilla ihmiset ovat osana yhteiskuntaa määrittävät yksilön sosiaalista piiriä, mutta myös koko yhteiskuntaa. Osallisuuksien määrä, laatu ja jakauma ovat luultavasti kaikkein tärkeimmät demokratiaa ja hyvinvointia määrittävät kriteerit. Ryhmien ja luokkien väliset erilaiset suhteet antavat koko sosiaaliselle systeemille sisällön, erityisesti moraalisesti. Suomalaisessa hyvinvointivaltiossa on monin tavoin mahdollista kiinnittyä yhteiskuntaan, vaikka taloudellista, kulttuurista ja sosiaalista pääomaa olisi vähän. Erilaiset instituutiot, kuten ilmainen koulutus ja verorahoin maksetut työttömyystuet mahdollistavat yhteiskuntaan liittymisen. Tehokkain sosiaalisen integraation keino on kuitenkin edelleen yksilön oma aktiivisuus ja osallisuuden ylläpitäminen. Se mahdollistaa yksilön omien intressien esiin tuomisen ja kommunikaation muiden toimijoiden kanssa. (Siisiäinen 2014, 40–42.)

Oman tutkielmani kannalta tärkeimmät käsitteet ovat osallisuus ja osallistuminen. Siisiäisen nelikentän mukaan osallisuus puhtaassa muodossaan tarkoittaa virran mukana kulkemista. Toimijalla ei tällöin juurikaan ole määräysvaltaa, vaan hän seuraa symbolista valtaa kyseenalaistamatta sitä. Osallistuminen sen sijaan näyttäisi olevan täysivaltaista ja toimijasta itsestään lähtevää. Kiinnostavaa onkin pohtia, mitä poliittiset toimijat peräänkuuluttavat puhuessaan osallisuudesta ja sen lisäämistarpeesta. Halutaanko aktiivista ja kyseenalaistavaa osallistumista vai passiivista läsnäoloa ja osallisuutta? Tässä tutkielmassa käytän termiä osallisuus, ja ymmärrän sen yleiskäsitteenä, jolloin se sisältää sekä aktiivisen osallistumisen, että passiivisen osallisuuden muodot.

2.2. Nuorten osallistumisen ongelmallisuus

Nuorten yhteiskunnallista osallistumista on mahdollista tarkastella kahdesta näkökulmasta. Toisaalta nuorten perinteisten osallistumismuotojen ja toimintamallien kyseenalaistaminen voidaan nähdä häiriökäyttäytymisenä, joka pitää kitkeä pois. Toisaalta taas nuorten voidaan nähdä muokkaavan itse omaa toimintakulttuuriaan. Nuorten perinteisistä osallistumisen ja vaikuttamisen tavoista poikkeavia toimintamuotoja on monesti vaikea mieltää yhteiskunnalliseksi aktiivisuudeksi.

Tulkinnat rajoittuvatkin joko nuorten epäsovinnaiseen aktiivisuuteen tai nuorten katoavaan aktiivisuuteen. (Suurpää 1996, 62.)

Jokainen sukupolvi näkee omassa nuorisossaan ongelmia. Erityisesti osaamisen taidot ja suhde työhön ovat olleet keskeisiä arviointiperusteita. Jos nämä seikat eivät ole halutulla tasolla, ajatellaan, että nuoria on ohjattava, aktivoitava ja osallistettava. (Pohjola 2001, 191.) Pyyry (2012, 35–36) muistuttaa osallistamis-käsitteen ongelmallisuudesta, sillä se sisältää ajatuksen toisen ihmisen aktivoinnista. Kun nuoria aktivoidaan tiettyyn toimintaan, jätetään samalla huomioimatta nuorten olemassa olevat tavat toimia ja osallistua ja se, että nuoret eivät välttämättä halua aktiivisesti osallistua vaikkapa heitä koskevan tutkimuksen toteuttamiseen. Vaikka lasten ja nuorten osallistumisesta puhutaan nykyään paljon, heidän kokemuksiaan arvioidaan käytännössä edelleen aikuisten asettamien normien ja käytäntöjen kautta. (Kallio & Häkli 2011.)

Aikuisten huoli on aina kohdistettu nuoriin, Roholt, Hildreth ja Baizerman (2009, 5) jäljittävät tämän nuoriin kohdistuvan huolen aina 400-luvun Kreikkaan saakka. Syrjäytymiskäsitteen ja nuorten huoleton kytkeminen toisiinsa on yleistä. Huolipuhe nuorten syrjäytymisestä on usein hyvää tarkoittavaa, mutta puheenvuorojen huoli on automaattista, eikä niissä useinkaan mietitä mistä huoli nuorten syrjäytymisestä kumpuaa. (Pohjola 2001, 187.) Nuoruus omana ajanjaksonaan on nykypäivänä tunnistettu, ja nuorille on muodostunut erilaisia omia nuorisokulttuureja. Tämä kuitenkin aiheuttaa sen, että heidän osallisuutensakin muodostuu omanlaisekseen.

Roholt ym. (2009, 5) toteavat, että ennen kuin nuoria syytetään osallistumattomuudesta ja kiinnostuksen puutteesta, on ymmärrettävä mitä osallisuus, osallistuminen ja osallistumattomuus tarkoittavat. Vaikka nuorten käytös tulkitaan usein apatiaksi, nuoret itse usein kokevat osallistuvansa siinä missä muutkin. Kirjoittajat kysyvätkin voimmeko tulkita nuoret välinpitämättömiksi pelkästään sen vuoksi, että vain harva nuori äänestää. Nuorten osallisuus tapahtuukin usein arjessa ja yksityisessä, jokapäiväisessä elämässä, kun taas haluttu osallisuuden muoto on julkista, virallista ja näkyvää. Myös Head (2010, 542–543) argumentoi, että viralliset organisaatiot usein aliarvioivat jokapäiväisen, arkisen osallisuuden potentiaalin nuorten omissa yhteisöissä. Tällaiset osallisuuden muodot tulevat usein sivuutetuiksi virallisten tahojen toimesta.

Checkoway (2011, 341) esittää väitteen, jonka mukaan nuorten osallisuus edellyttää, että nuoret ovat toimivaltaisia kansalaisia passiivisten tukien vastaanottajien sijaan. Tämä oletus edellyttää nuorten näkemisen resurssina myös virallisten organisaatioiden puolelta, eikä köyhyyden uhreina tai uhkana yhteiskunnalle, kuten usein puheessa saattaa käydä. Finn ja Checkoway (1998, 336) jatkavat, että usein nuoret nähdäänkin erillisenä, yhteiskunnasta vieraantuneena yhteisönä, ja

yhteiskunnan ammattilaiset, aikuiset, sosiaalityöntekijät ja poliitikot, pyrkivät ratkaisemaan nämä ongelmat. Kun aikuiset tarkastelevat nuoria ongelmallisena uhreina ja ongelmia tuottavana uhkina, ja nuoret hyväksyvät nämä käsitykset, heikentää se nuorten roolia vahvistamisen sijaan. Nuoretkin näkevät silloin roolinsa marginaalisena, eikä täysivaltainen osallistuminen ole mahdollista. Checkoway (2011, 342) osoittaa, että juuri tämän vuoksi nuorten osallistumiselle on niin paljon esteitä. Nuoret eivät näe itseään ryhmänä, joka voisi saada aikaan muutosta. Heillä saattaa olla ideoita, mutta he eivät tiedä miten ne saisi käytäntöön, tai vaikka he toimivat, heillä ei ole käytössään tarpeeksi resursseja.

Nuoria syytetään usein poliittisesta laiskuudesta. Tällainen tulkinta on kuitenkin ongelmallinen, ja johtuu siitä, että sukupolvet puhuvat eri kieltä. Perinteisessä poliittisessä osallistumisessa nuoret eivät ole yhtä aktiivisia kuin vanhemmat sukupolvet, mutta nuorten näkemys oikeasta ja tärkeästä osallistumisesta on erilainen. Vanhempi sukupolvi pitää nuoria passiivisina, koska nuoret eivät osallistu perinteiseen päätöksentekoon. Nuorten yhteiskunnallinen tietoisuus ja osallistuminen jäävät huomioimatta, sillä ne eivät tapahdu perinteisillä politiikan areenoilla. Toisaalta nuoret eivät välttämättä huomio perinteisiä politiikan areenoja. Kun kaksi eri toimintaympäristöä eivät kohtaa, ovat nuoret aina haavoittuvammassa tilanteessa. Vanhempien sukupolvien osallistumismuodot ovat vakiintuneet ja näin ollen näkyvät paremmin. Ongelmana on se, että ne toimijat, jotka määrittelevät hyväksyttävän poliittisen osallistumisen, kuuluvat itsekin vakiintuneeseen järjestelmään. (Schoultz 2010, 102–103.)

Bronwyn E. Wood (2012) on huomannut, että nuorille suunnatut osallisuuden mahdollisuudet usein jäljittelevät ja toistavat aikuisten osallisuuskäsityksiä, tarkoituksena on tällöin valmistaa nuoria heidän tulevaa kansalaisen rooliaan varten. Wood pyrkiikin artikkelissaan paljastamaan nuoruuden välitilana ja nuorten liminaalin aseman. Liminaalisuus ja liminaalitila on yhteiskunnan nuorille antama status, jonka mukaan nuoret eivät enää ole täysin lapsia, mutta eivät myöskään täysivaltaisia poliittisia toimijoita ja kansalaisia. Liminaalitila nähdään siis formaalin ja informaalin, sekä julkisen ja yksityisen väliin jäävänä. Erityisesti koulut voidaan nähdä nuorten osallisuuden areenoina. Koulujärjestelmä tukee perinteistä osallisuutta sosiaalistamalla nuoret olemassa olevaan poliittiseen ja kulttuuriseen osallistumisen malliin. Samasta näkökulmasta lasten toimijuutta ovat tutkineet Kallio ja Häkli (2011).

Pohjola (2001, 188) mainitsee, että yhteiskuntaan sisäänrakennettu epäluottamus määrittää tietyn osan nuorista epäkansalaisiksi. Puhetapa tekee nuorista keskeneräisiä ja ei-vielä-kansalaisia, he ovat ikään kuin siirtymävaiheessa kansalaisiksi (emt. 201). Järvinen ja Janhukainen (2001, 141)

myöntävät, että nuoruus on vaihe, jonka jo sinänsä voidaan katsoa olevan tietynlainen marginaaliasema, kun ei enää olla lapsia, mutta integroituminen täysivaltaiseen aikuisuuteen on vielä kesken.

Aina eri ryhmien välisiä suhteita tarkasteltaessa voidaan kysyä ketä kuunnellaan ja kenen mielipide vaikuttaa. Ryhmien välisissä suhteissa on hahmotettavissa yhteiskunnallisia järjestyksiä ja jaotteluja. Kun tietyt ryhmät eivät kohtaa keskusteluntasolla, on kyse ohipuhumisesta. Ohipuhumista tapahtuu erityisesti eri sukupolvien välillä, johtuen toimijoiden eri asemista. Ohipuhuminen kertoo vallankäytöstä ja nuoruuteen liitettävistä alhaisemmista asemista ja myös erilaisista sukupolvikokemuksista, jotka leimaavat eri ryhmien toimintaa ja niille annettuja merkityksiä. Ohipuhumisessa on kysymys siis eri ryhmien välisestä kohtaamattomuudesta ja ymmärtämättömyydestä. (Anttila 2010.)

2.3. Syrjäytyminen, marginaalisuus ja ulkopuolisuus

Siinä missä osallisuus on käsitteenä hankala, on sitä myös syrjäytyminen. Syrjäytyminen käsitteenä on sekä kokenut inflaation, että sekoittunut muihin sitä lähellä oleviin käsitteisiin kuten marginalisaatioon, alaluokkaistumiseen, köyhyyteen ja huono-osaisuuteen. Termi on levinnyt yleiseksi käyttösanaksi, ja samalla siitä on tullut osa nuorisotutkimuksen diskurssia. Nuorten syrjäytymistä tai ainakin syrjäytymisvaarassa olevia nuoria pidetään itsestäänselvyytenä. On kuitenkin tärkeää kysyä, mistä syrjäytyneen nuoren tunnistaa, ja mistä tiedämme, että hän on syrjäytynyt. (Järvinen & Janhukainen 2001, 125–126.) Termin käyttöön liittyy myös moraalista latausta. Sillä on voimakkaasti leimaava luonne. Syrjäytynyt leimataan erilaiseksi, yhteiskunnan normaliteettejä välttäväksi ihmiseksi. Hän ei täyty yhteiskunnan toimimiseen vaadittavia piirteitä: aktiivisuutta ja omaehtoisuutta, vaan hän on passiivinen tai hänen aktiivisuutensa suuntautuu väärin, jolloin hän hylkää vallitsevat arvot. (Pohjola 2001, 187.)

Aktiivisuuden korostaminen sisältää näkemyksen nuorten oletetusta passiivisuudesta, joka voidaan aktivoinnilla kääntää hyväksyttäväksi toiminnaksi. Samalla oikeanlaisen aktiivisuuden kriteerit määritellään ylhäältä päin. Aktivoinnilla tarkoitetaan hyvää, työstä syrjäytyneille pyritään antamaan tukea ja apua. Hyvää tarkoittavan käsitteen taustalla on kuitenkin epäluottamusta, kun ihmiset leimataan passiivisiksi ja työhaluttomiksi. Samalla korostuu ajatusmalli, jonka mukaan

viranomaiset tietävät paremmin kuin asianosaiset, mikä heille on hyväksi. Ihmisistä tulee toiminnan kohteita. (Pohjola 2001, 198–200.)

Syrjäytymistä on pyritty arvioimaan myös tilastollisesti. Myrskylä (2012) arvioi raportissaan Hukassa – keitä ovat syrjäytyneet nuoret? että vuonna 2010 syrjäytyneitä 15–29-vuotiaita nuoria oli yli 51 000. Tämä on noin 5 % kaikista tämänikäisistä nuorista. Syrjäytyneistä nuorista työttömiä työnhakijoita oli 18 800 ja muita työvoiman ulkopuolisia 32 500. Nämä muut työvoiman ulkopuolella olevat nuoret eivät käy töissä tai opiskele, eivätkä siis näy missään tilastoissa. Myrskylä määrittelee nämä nuoret syrjäytymisongelman kovaksi ytimeksi, sillä kukaan ei tarkkaan tiedä mitä he tekevät. Syrjäytyneiksi raportissa luokitellaan siis sellaiset työvoiman ja opiskelun ulkopuoliset nuoret, joilla ei ole peruskoulun lisäksi muuta koulutusta.

Järvinen ja Janhukainen (2001, 127) jakavat syrjäytymiskeskustelun kolmeen tasoon. Ilmiötä voi tarkastella yhteiskunnan, sosiaalisten ryhmien ja yksilön näkökulmasta. Eri lähtökohdista tehdyt tarkastelut eroavat toisistaan, mutta kaikille yhteistä on nähdä syrjäytyminen negatiivisena ilmiönä. Termit myös sijoittavat yksilön aina kulttuuriseen ja yhteiskunnalliseen periferiaan, keskustan ja valtavirran ulkopuolelle (emt. 141). Yhteiskunnan tasolta tarkasteluna syrjäytyminen nähdään poliittisten ja kulttuuristen suuntausten erittelynä ja seuraamisena. Selvyyttä yritetään tällöin etsiä siihen, minkälaiset yhteiskunnalliset muutokset aiheuttavat elinolojen kurjistumista ja väestön jakautumista hyvä- ja huono-osaisiin. Yhteiskunnallisessa keskustelussa syrjäytymiseen liitetään termit köyhyys, eriarvoisuus erityisesti tulonjaossa ja huono-osaisuus. Se nähdään taloudellisten resurssien puutteesta johtuvaksi kyvyttömyydeksi osallistua yhteiskunnalliseen toimintaan kulttuuristen odotusten edellyttämällä tavalla. (emt. 127.)

Sosiaalisten ryhmien tasolla syrjäytymistä lähestytään erilaisten ihmisryhmien kautta. Tällaisia syrjäytyneitä tai syrjäytymisvaarassa olevia ihmisryhmiä katsotaan olevan esimerkiksi pitkäaikaistyöttömät, alkoholistit, ja nykykeskustelussa usein myös nuoret. Syrjäytymisen ei katsota johtuvan niinkään yhteiskunnallisista rakenteista, vaan yksilön sopeutumattomuudesta ja hänen haitallisesta elinympäristöstään. Tällöin yhteiskunnalliset tuet nähdään passivoivina ja riippuvuutta aiheuttavina, eikä tasa-arvoistavina ja tukevinä. Tällä tasolla syrjäytymiseen liitetään usein termit passiivisuus, alaluokkaistuminen ja hyvinvointivaltiorippuvuus. (Järvinen & Janhukainen 2001, 128.)

Kun syrjäytymistä tarkastellaan yksilötasolla, ongelmana pidetään yksittäisen ihmisen sosiaalisia ongelmia, ja niiden kasautumista. Syrjäytyminen voi tällöin ilmetä eri osa-alueilla, kuten työelämästä, sosiaalisista suhteista tai politiikasta syrjäytymisenä. Nyky-yhteiskunnassa palkkatyö,

perhe, opiskelu ja kulutus nähdään tärkeimpinä yksilön ja yhteiskunnan välisinä siteinä. Tämän näkökulman mukaan suurimmassa vaarassa syrjäytyä ovat ne yksilöt, joilla ei ole työtä, koulutusta, perhettä ja rahaa kulutukseen. (Järvinen & Janhukainen 2001, 128–129.) Yksilötason syrjäytymiseen voidaanakin liittää yksilön tilannetta kuvaavia termejä, kuten työtön, yksinäinen tai köyhä, mutta myös moniongelmainen.

Marginaalisuus edellyttää yksilöltä vielä jonkinasteista kuulumista yhteiskunnan valtavirtaan, kun taas syrjäytyminen käsitteenä sisältää ulkopuolisuuden. Marginaalisuus sisältää syrjäytymisvaaran ohella myös positiivisia mahdollisuuksia. Marginaalissa eläminen voi olla keikkumista syrjäytymisen reunalla tai odottelua täysvaltaisuuden kynnyksellä. Marginaalin käsite antaa tilaa toimijan omalle yksilöllisyydelle, kun taas syrjäytyminen on aina ulkopuolella oloa. (Suutari 2001, 157–158.) Syrjäytyminen käsitteenä soveltuukin ainoastaan kaikkein huono-osaisimman joukon elämäntilanteen kuvaamiseen, kun taas marginalisaatio mahdollistaa eritasoisen syrjään asettautumisen elämän eri kentiltä. Marginalisaatiolla viitataan nimenomaisesti ulkopuolisuuden kokemukseen jollain elämän osa-alueella. Koettu ulkopuolisuus voi olla väliaikaista, ja sen voi kääntää jopa voimavaraksi. (Järvinen & Janhukainen 2001, 138–139.)

Marginalisaatio ja syrjäytyminen ilmiönä eroavat siis toisistaan. Siinä missä syrjäytyminen paikantuu usein yhteiskunnan alimpiin sosiaalisiin kerroksiin, marginalisaatiota voi esiintyä kaikissa yhteiskunnan kerroksissa ja toimijatasoilla. Yksilö voi olla marginaalissa yhdellä sosiaalisen elämän osa-alueella, mutta silti keskiössä jollain toisella alueella. Nuorten kohdalla näin usein onkin, sillä nuori saattaa olla keskiössä vaikkapa harrastustoiminnassa, mutta samanaikaisesti toimia valtavirran normeja vastaan koulussa. (Järvinen & Janhukainen 2001, 142–143.) Syrjäytymisen ja marginalisaation lisäksi voidaan puhua osallistumattomuudesta. Siisiäisen (2010, 8–9) mukaan selkeimmin osallistumattomuus ilmenee poliittisena osallistumattomuutena, oletettavasti sen vuoksi, että äänestysaktiivisuutta on kohtalaisen helppo mitata numeerisesti. Äänestysprosentti on laskenut vuosien saatossa ja alhainen äänestysaktiivisuus näyttää kasautuvan erityisesti nuoriin, työttömiin ja alimpien palkka- ja koulutustasojen ryhmiin.

Pohjola (2001, 188–190) huomauttaa, että suomen kielen sana syrjäytyminen tuo mieleen yksilöllistyneen toiminnan, kun taas ruotsalainen termi *utslagning* ja englantilainen *exclusion* viittaavat enemmänkin yhteiskunnalliseen ulossulkemiseen. Tällaisessa ulossulkemisessa valta on yhteiskunnalla, ja samalla tämä valta poistaa syrjäytetyltä aktiivisen kansalaisen roolin, jota sitten kuitenkin usein tuetaan aktivointipolitiikan keinoin. Sen sijaan suomen kielen syrjäytymisen käsitteistössä yksilö tavallaan syrjäytyy itse sen sijaan, että hänet syrjäytettäisiin. Samalla vastuu

syrjäytymisestä asettuu yksilölle. Toisaalta syrjäytymiskeskusteluin voidaan nähdä osana yhteiskunnallista valtaa. Siinä määritellään asiantiloja, osoitetaan ongelmakohtia ja tuotetaan erilaisuutta. Tämä valta on pyrkimystä edistää tietynlaista elämänmuotoa, josta poikkeaminen arvioidaan negatiiviseksi.

Nuorten aikuisten kohdalla tämä vastuullistaminen omasta syrjäytymisestä ja osallisuudesta näyttäytyy tarkoituksenmukaisena. Nuoret ovat siirtymässä yhteiskunnan vastuullisiksi jäseniksi ja rakentajiksi. Siksi heidän kiinnittäminen järjestelmään on tärkeää ja voidaan nähdä jopa harkittuna. Moraalisesta huolesta syntyy pahimmillaan nuorten syrjäytymiseen liittyvä yleistävä myytti. Nuorista rakentuu pelkistävä kuva, jota leimaa epäluottamus ja ongelmakieli. Tällaisen yleistyksen kautta he leimautuvat aktivoivien ja sosiaalistavien toimintojen kohteeksi. ”Syrjäytynyt nuori” -leiman saanut henkilö ikään kuin menettää yksilöllisyytensä, vaikka todellisuudessa hänellä edelleen on voimavaransa, ihmissuhteensa ja arkipäivän askareensa. Leiman takana ei välttämättä ole lainkaan syrjäytymistä. (Pohjola 2001, 189–190.) Suutari (2001, 153–154) argumentoikin, että hyvinvointivaltiossa institutionaalisesti syrjäytymisvaaraan määritellyt nuoret eivät läheskään aina elä sosiaalisessa tyhjiössä ilman mielekäästä tekemistä ja kiinnikkeitä yhteiskuntaan. Työn ja opiskelunkin ulkopuolella on osallisuutta ja yhteisöllisyyttä. Erityisesti ystävyys- ja kaveruussuhteissa syntyvä solidaarisuus toimii yhteisöllisenä kiinnittäjänä myös yhteiskunnan valtaviiran reunamilla (emt. 182).

Tolonen (2008) on tutkimuksessaan havainnut, että nuorille syrjäytyminen merkitsee usein taloudellista tai sosiaalista riippuvuutta toisista ihmisistä tai jonkinasteista päihderiippuvuutta. Tolonen haastatteli eri elämäntilanteissa olevia nuoria, tarkoituksenaan kartoittaa nuorten tapoja puhua menestyksestä, pärjäämisestä ja syrjäytymisestä. Monille nuorille merkittävää oli erilaisten asiantuntijoiden tuki perheen tuen puuttuessa. Jotkut nuoret kuvasivat syrjäytymistä myös liikkeen ja pysähtyneisyyden avulla, syrjäytyminen on ikään kuin kyydistä tipahtamista. Tavallinen elämä sen sijaan merkitsi näille nuorille taloudellista ja sosiaalista itsenäistymistä vanhemmista ja viranomaisista. Huomionarvoista on se, että syrjäytyminen merkitsee eri asiaa salolaiselle keskiluokkaiselle nuorelle miehelle kuin kajaanilaiselle päihderiippuvaiselle nuorelle naiselle. Syrjäytymiskeskustelu viittaa aina aikuiseen tai aikuismaiseen yhteiskunta-asemaan, joten on vaikea arvioida, minkä ikäisten nuorten kohdalla edes voidaan puhua syrjäytymisen riskeistä (Järvinen & Janhukainen 2001, 137).

Syrjäytyminen voidaan nähdä tilana tai prosessina. Suurin osa käsitteistä viittaa kuitenkin ensisijassa syrjäytymiseen tilana, joko totaaliseen syrjäytyneisyyteen tai syrjäytymisprosessiin

liittyviin vaiheisiin. Tällöin yksilön valinnanmahdollisuudet on pienentyneet ja siteet yhteiskuntaan ovat heikentyneet. Dynaaminen syrjäytymisen käsite kuvaa paitsi näitä staattisia tiloja myös sitä prosessia, joka tuottaa syrjäytyneisyyttä. Prosessikäsitteenä syrjäytyminen sitoo yksilöllisten hyvinvointiongelmien tarkastelun yhteiskunnallisiin prosesseihin. (Helne & Karisto 1992, 523.) Syrjäytyminen prosessina on yksilön ja yhteiskunnan eri tekijöiden vuorovaikutusta. Siinä on kyse ennen muuta niistä yhteiskunnallisista olosuhteista, joissa yksilöt ja ihmisryhmät elävät ja joiden tuottamia ongelmia he yrittävät eri keinoin ratkoa yksilön ja yhteiskunnan vuorovaikutuksessa. (Jyrkämä 1986, 39.) Järvinen ja Janhukainen (2001, 132–134) esittävät myös oman prosessinäkökulmansa, jossa huono-osaisuuden riskit kasautuvat aina varhaislapsuudessa omaksutuista arvoista ja toimintamalleista lähtien. Viimeisenä asteena tässä prosessissa nähdään syrjäytyminen, johon liittyy erilaiset elämänhallinnan ongelmat, kuten riippuvuudet, sairaudet ja rikollisuus.

Viime aikojen syrjäytymiskeskustelua on leimannut syrjäytyneille ja syrjäytymisvaarassa oleville nuorille suunnattujen toimintamallien voimakas yleistymisen ja legitimaatio. Koska rahaa tällaisiin projekteihin on tarjolla, syrjäytyneitä nuoria on löydettävä vaikka väkisin. Ongelmallista on myös se, että syrjäytymistä ehkäisevät projektit eivät kyseenalaista käyttämiään toimintamuotoja, ja sitä, että toiminta todella on yhteydessä syrjäytymiseen ja kohdistuu syrjäytymisvaarassa oleviin nuoriin. Hyvää tarkoittava toiminta saattaa siten toimia myös itseään toteuttavana ennusteena ja leimaavana. (Järvinen & Janhukainen 2001, 131–132.) Helnen ja Kariston (1992, 524–527) mukaan syrjäytyminen on kehittynyt ja muuttunut torjunnasta poistoon. Yksilön ominaisuuksien perusteella tapahtuneesta syrjäytymisestä, eli torjunnasta on siirrytty poistotyypin syrjäytymiseen, joka esiintyy laajempien ihmisjoukkojen elämässä erilaisina riskeinä ja uhkakuvina.

Reijo Viitanen (1998) pohtii artikkelissaan sitä, onko nuorten syrjäytyminen jotain tiedettyä vai ainoastaan koettua. Julkisuudessa nuorten elinoloja kuvaamaan esitetään yleensä tilastoja nuorisotyöttömyydestä. Viitanen mukaan tämän päivän nuoren elämäntilanteet matkalla vanhempien kodista itsenäisyyteen ovat monivaiheisia, eikä tarkastelu työllisyydestä kerro näistä vielä kovinkaan paljoa. Tarkastelun suppeus johtaa helposti tilanteeseen, jossa toimenpiteitä aletaan suunnata jollekin spesifille ryhmälle erikseen. Vaikka yhteiskunnallisen päätöksenteon tukena olisi laaja määrä tietoa, useat päätökset tehdään varsin suppean tiedon varassa. Nuorten syrjäytyminen saattaa siis ainakin osittain olla myytti.

3. Tutkimuksen toteutus

Tämän tutkimuksen tavoitteena on selvittää miten työn ja koulutuksen ulkopuolella olevat nuoret jäsentävät osallisuutta omassa elämässään. Tutkielma on laadullinen ja sen aineisto on kerätty haastattelemalla 17–26-vuotiaita nuoria vuosina 2013 ja 2014. Haastattelut toteutettiin sekä yksilöettä ryhmähaastatteluina nuorille tutussa paikassa. Aineiston analyysissä on käytetty apuna sisällönanalyysiä ja kategoria-analyysiä, joiden valintaa ohjasi erityisesti aineiston runsas määrä, mutta toisaalta myös sen sisällöllinen niukkuus.

Tutkielmani liittyy Tampereen yliopiston OmaVerkko-tutkimushankkeeseen. OmaVerkko on osa Oma Tesoma -hanketta, jonka juuret ovat Asumisen rahoittamis- ja kehittämiskeskus ARA:n toteuttamassa ja rahoittamassa asuinalueiden kehittämissuunnitelmassa 2013–2015. Tesoman kaupunginosa valikoitui Tampereella asuinalueiden kehittämissuunnitelman kohteeksi, sillä sekä yleinen että 15–24-vuotiaiden työttömyysaste on siellä korkeampi kuin Tampereella keskimäärin. Sen lisäksi Tesoma sijaitsee melko pitkän välimatkan päässä Tampereen keskustasta, jonka vuoksi alueen omia palveluita on tärkeä kehittää. OmaVerkko-hanke pyrkii tunnistamaan osallisuutta vahvistavat ja heikentävät tekijät tesomalaisten nuorten elämässä. (ARA 2013; Tampereen kaupunki 2014.)

Laadullinen tutkimus valitaan kun halutaan perehtyä syvällisesti tiettyyn ilmiöön (Kiviniemi 2001, 68). Laadullisessa tutkimuksessa aineisto nähdään aina kokonaisuutena, ja sen analyysistä voidaan erottaa kaksi vaihetta: havaintojen pelkistäminen ja arvoituksen ratkaiseminen. Käytännössä nämä kuitenkin nivoutuvat yhteen niin, että tutkimusta tehdessä niitä on mahdotonta erottaa toisistaan. Havaintojen pelkistämällä tarkoitetaan sitä, että aineistoa tarkastellaan aina jostain tietyistä näkökulmista. Aineistoa luettaessa kiinnitetään huomiota siis vain siihen, mikä on kysymyksenasettelun kannalta olennaista. Olennaisten seikkojen löytämisen jälkeen nämä havainnot yhdistellään etsimällä niitä yhdistävä piirre. (Alasuutari 2011, 38–40.) Voidaankin sanoa, että tässä tutkielmassa sisällönanalyysiä käytettiin apuna havaintojen pelkistämässä, ja kategoria-analyysiä yhdistäviä piirteitä etsittäessä. Arvoituksen ratkaisemisella tarkoitetaan tulosten tulkintaa (emt. 44).

Laadullisen haastattelututkimuksen aineisto on aina tutkittavien kuvaus tutkimuskohteena olevasta ilmiöstä. Laadullisen tutkimuksen aineisto onkin usein monimuotoista ja runsasta. Juuri tämä runsaus tekee analyysivaiheesta yhtäältä mielenkiintoisen, toisaalta työlään. Analyysitavoista

yksikään ei ole toista parempi, vaan analyysin valinnassa kyse on aina tarkoituksenmukaisuudesta, joka on tutkimuskohtaista. Tutkijalla on aktiivinen rooli koko tutkimusprosessin ajan. Hän havainnoi ja tulkitsee. Havaintojakin on pilkottava osiin ja tarkasteltava kriittisesti. (Puusa 2011b, 114–115.) Sisällönanalyysi, ollessaan yleisanalyysimetodi, sopii tässä tutkimuksessa aineiston alkuvaiheen havaintojen pelkistämiseen hyvin. Aineisto kerättiin haastattelemalla nuoria, erityisesti pyrittiin selvittämään heidän ajatuksiaan osallisuudesta, vaikuttamisesta ja osallistumisesta. Nuorten ollessa erityisryhmä aineisto osoittautui vaativaksi, sillä vaikka aineisto on laaja, on se sisällöltään melko niukkaa. Tämä johtuu varmasti osittain vaikeasta haastatteluteemasta. Osallisuus on abstrakti ja laaja-alainen käsite. Vaikka nuoret ymmärtäisivätkin termin merkityksen, voi omasta osallisuudesta puhuminen olla heille vaikeaa. Ratkaisuna aineiston niukkuuteen olisi saattanut olla muut aineiston keräystavat haastattelujen lisäksi. Laadullisessa tutkimuksessa on kuitenkin otettava huomioon myös aikataulut, pelkkään aineiston keräykseen ei aina ole mahdollista käyttää kovin paljon aikaa.

Nuoret eivät haastatteluissa anna kovin pohdiskelevia tai pitkiä vastauksia, vaan usein tyytyvät vastaamaan esitettyyn kysymykseen yhdellä tai muutamalla sanalla tai virkkeellä. Poikkeuksiakin toki on. En koe aineiston niukkuutta ongelmallisena, se ainoastaan suuntaa analyysimenetelmän valintaa. Esimerkiksi narratiivinen analyysi vaatisi aineistoksi kertomuksen (Heikkinen 2001), ja diskurssianalyysi on kiinnostunut teksteistä, joko puheena tai kirjoituksena (Ilmonen 2001). Tässä tutkielmassa en niinkään ole kiinnostunut nuorten käyttämästä kielestä merkitysten rakentajana, vaan merkityksistä itsestään, huolimatta siitä miten ja missä ne rakentuvat. Samalla kuitenkin ymmärrän sen, että kaikki merkitykset rakentuvat vuorovaikutuksessa toisten ihmisten kanssa. Tämän vuoksi etnometodologiaan pohjautuva kategoria-analyysi sopii aineistoni analyysiin hyvin. Siinä haastattelutilannetta tarkastellaan tilanteena, jossa osapuolet käyttävät omia kulttuurisia merkityksiään ja tuottavat samalla jäsennyksiä aiheena olevasta teemasta (Nikander 2010, 242). Kuten monet muutkin analyysitavat, kategoria-analyysikaan ei ole työkalu käyttöohjeilla, vaan sitä on sovellettava omaan tutkielmaan sopivaksi. Pyrin hyödyntämään aineistoa mahdollisimman hyvin sen niukkuudesta huolimatta, ja koen, että kategoria-analyysi antaa tähän hyvät lähtökohdat.

Yleensä syrjäytymistä on tarkasteltu mitattavissa ja havaittavissa olevien indikaattorien avulla. Vähintään yhtä tärkeää on kuitenkin tutkia sitä, miten yksilöt itse määrittelevät syrjäytymisen omassa elämässään. Sitä, kokevatko mittarien valossa syrjäytyneeksi määritellyt henkilöt itse olevansa syrjässä, on tutkittu verraten vähän. Poikkeuksena Kortteisen ja Tuomikosken (1998) tutkimus Työtön, joka osoittaa, että työttömyys saattaa johtaa ainakin väliaikaisesti jopa elämänlaadun kohenemiseen.

3.1. Aineisto

Aineistoni koostuu kymmenestä nuorten haastattelusta. Haastattelut on kerätty OmaVerkko-hankkeen puitteissa, ja sain käyttää niitä aineistonani omassa tutkielmassani. Haastattelut on tehty syksyn 2013 ja kevään 2014 aikana, ja osallistuin kahden haastattelun tekoon itse. Haastattelujen nuoria yhdistää se, että kaikilla heillä on kokemuksia työn ja opiskelun ulkopuolisuudesta. Kaikilla on myös kokemuksia Tesomalla asumisesta. Nuorten tilanteet muuttuvat nopeasti, eikä siksi ole mahdollista tai edes tarkoituksenmukaista rajata haastateltuja siten, että jokainen haastateltu olisi haastatteluhetkellä työn- ja opiskelun ulkopuolella. Siitä huolimatta olisi kuitenkin mahdollista, että nuori olisi edellisenä tai seuraavana päivänä koulutuksen tai työelämän piirissä.

Laadullisessa analyysissä on tyypillistä, että aineisto ei tarjoa suoraan vastausta tutkimuskysymyksiin. Haastattelututkimuksessa tämä johtuu siitä, että haastateltaville tehdyt kysymykset ovat muita kuin varsinaiset tutkimuskysymykset. Haastateltavat eivät siis kerro tutkijalle tutkimuksen tuloksia. Tulosten löytämiseksi aineistoa on rajattava ja tutkijan on suunnattava fokus vain tiettyihin asioihin. Aineiston rajaamisessa olennaisinta on, että rajaus on perusteltu. Rajauksen perustelut voidaan johtaa vaikkapa tutkimusongelmasta tai tutkimuksen tavoitteista, mutta ehdottoman tärkeää on, että valinnat ovat johdonmukaisia. (Ruusuvuori, Nikander & Hyvärinen 2010.) Tässä tutkielmassa aineistoa on rajattu pitäen mielessä tutkielman tavoite. OmaVerkko-hanketta varten haastateltiin myös nuorten kanssa toimivia viranomaisia. Nämä haastattelut jätin tämän tutkielman aineistosta pois, sillä tavoitteena on tutkia nimenomaan nuorten näkemyksiä. Ryhmähaastatteluihin kuuluu myös kaksi äitiryhmän haastattelua, jotka myös jätin pois analyysistä. Lapsen kanssa kotona olevat äidit ovat toki työn- ja koulutuksen ulkopuolella, mutta heidän statuksena yhteiskunnassa määrittäyty silti aivan eri tavalla äitiyden kautta, kuin lapsettomien nuorten.

Käytettäväksi aineistoksi muodostui lopulta 176 sivua litteroitua tekstiä, kun fonttina on arial, koko 10 ja riviväli 1,5. Aineisto koostuu kuudesta yksilöhaastattelusta ja neljästä ryhmähaastattelusta. Yksilöhaastatteluihin osallistui neljä naista ja kaksi miestä. Iältään he olivat 18–26-vuotiaita. Yksilöhaastatteluiden muodostui yhteensä 99 sivua litteroitua tekstiä. Ryhmähaastattelut koostuvat kahden ryhmän kahdesta haastattelusta, eli yhteensä neljästä haastattelusta. Ensimmäisessä

ryhmässä oli yksi mies ja kolme naista, iältään 17–20-vuotiaita. Toisessa ryhmässä oli niin ikään yksi mies ja kolme naista, iältään 17–22-vuotiaita. Ryhmähaastatteluista muodostui yhteensä 77 sivua litteroitua tekstiä.

Haastatteluaineisto on yleisesti käytetty aineistonkeruumenetelmä laadullisessa tutkimuksessa ja teemahaastattelu on Suomessa suosituin tapa kerätä aineistoa (Eskola & Vastamäki 2007, 25). Sekä yksilö- että ryhmähaastattelujen käyttö mahdollistaa aiheen perusteellisemmän käsittelyn. Kuten Pietilä (2010, 212) kuvailee, yksilö- ja ryhmähaastattelut eivät ole täysin samankaltaisia, mutta eivät myöskään täysin erilaisia. Ryhmähaastattelu ja yksilöhaastattelu kannattaakin nähdä toistensa peilauspintoina, joiden avulla tutkija havaitsee uusia piirteitä molemmista aineistoista. Vaikka haastattelu on suosittu ja hyväksi havaittu aineistonkeruumenetelmä, on siihen silti suhtauduttava kriittisesti. Haastattelu ei suosiostaan huolimatta ole aina sopivin menetelmä. Haastatteluaineiston käytössä ongelmallista on erityisesti epätasapainoiset valtasuhteet. Voidaankin kysyä, kenen etua haastattelu ajaa ja mitä haastateltava siitä saa. Eskola ja Vastamäki (2007, 26–27) löytävät motivoiviksi tekijöiksi haastatellun halun kertoa omista kokemuksistaan. Hänelle tarjoutuu myös mahdollisuus tuoda esiin mielipiteensä. Lisäksi aikaisemmat hyvät kokemukset haastatteluun osallistumisesta saattavat vaikuttaa motivoivasti.

Kysymykset haastateltavien enemmistön tai vähemmistön näkemyksistä sopivat paremmin kvantitatiiviseen kuin kvalitatiiviseen tutkimukseen. Pienemmältä haastateltavien joukolta on mielekkäämpää kysyä erilaisia kysymyksiä. Havaintoyksikkönä ei siis voi olla yksilö tai yksilön mielipiteet. Laadullisen tutkimuksen tutkijaa kiinnostavat tutkimukseen osallistuvien tavat antaa merkityksiä asioille sekä niissä havaitut erot tai yhtäläisyydet. (Ruusu vuori ym. 2010, 17.)

Havaintoyksikön määrittäminen on luokittelun tärkeä lähtökohta. Tällöin määritellään se, luokitellaanko aineistosta toimintoja, puheenvuoroja, kertomuksia vai jotain muuta. (Ruusu vuori ym. 2010, 20–21.) Tässä tutkielmassa havaintoyksiköksi muodostui keskustelun osa. Joissain aineistonäytteissä olen ottanut nuoren puheenvuoron lisäksi mukaan myös haastattelijan puheenvuoron, jotta lukija ymmärtäisi helpommin, mistä aiheesta aineistonäytteessä on kyse. Samoin ryhmähaastatteluiden kohdalla en kokenut tarkoituksenmukaiseksi erottaa ainoastaan yhden nuoren puheenvuoroa havaintoyksiköksi. Haastattelut ovat keskustelunomaisia, jolloin yhden puheenvuoron käyttäminen esimerkkinä vaikeuttaisi sisällön ymmärtämistä, eikä siitä olisi mahdollista tehdä tulkintoja. Haastatteluiden litteraatioista tein osan itse, osan sain käyttöni valmiina. Aineistoesimerkeissä en koe tarpeelliseksi kertoa tarkkoja tietoja nuoresta. Olen eritellyt otteet käyttäen nimikkeitä ”nuori 1-6” ja ”ryhmähaastattelu 1-4”. Tässä tutkielmassa käytettyjä

aineistositaatteja olen editoinut. Sisältö on sama, mutta tunnistettavuus vähenee ja ymmärrettävyys lisääntyy.

3.2. Tutkimuskysymykset

Tutkimukseni tarkoituksena on selvittää, miten työn ja koulutuksen ulkopuolella olevat nuoret jäsentävät osallisuutta. Tällaiset nuoret määritellään usein syrjäytyneiksi tai syrjäytymisvaarassa oleviksi tuen tarvitsijoiksi. Haluan tutkielmassani tuoda esiin nuorten omia näkemyksiä syrjäytymisestä ja osallisuudesta. Aihe on ollut viime aikoina suosittu, ja sitä on tutkittu paljon syrjäytymisen näkökulmasta. Tämän tutkielman keskiössä on kuitenkin nuorten osallisuus, ja tutkimuskysymykset muodostuivat sen ympärille.

Tutkimuskysymykseni ovat:

Miten osallisuus tulee ilmi nuorten kerronnassa?

Millaisia osallisuuden muotoja nuorten kerronnasta voidaan erottaa?

Aineiston ollessa haastatteluaineisto emme voi olla täysin varmoja siitä, että haastateltavat kertoisivat haastattelun teemoista täysin avoimesti. Tutkimuksen kohteena on nuorten kerronta, jolloin hyväksytään se, että nuorten todellinen toiminta voi olla jotain aivan muuta. Käytän tutkimuskysymyksissä termiä osallisuus. Tässä tutkielmassa sillä tarkoitetaan sekä toimijan passiivista läsnäoloa että aktiivista toimintaa. Termillä osallistuminen tarkoitetaan usein ainoastaan aktiivista ja tavoitehakuista toimintaa, jolloin se sulkisi pois passiivisen läsnäolon mahdollisuuden. Osallistaminen ja pakottaminen eivät tämän tutkielman termistöön sovi, sillä niissä motivoivana tahona on jokin muu kuin toimija itse. Tämän tutkielman tavoitteena on tutkia nimenomaan nuorten omaa osallisuutta, eikä esimerkiksi sitä, miten heitä on pyritty aktivoimaan tai voimaannuttamaan osallisuuteen.

Leena Suurpää (1996, 63) on omassa pro gradu-tutkielmaansa perustuvassa artikkelissa esittänyt, että olennaista ei ole kysyä ovatko nuoret aktiivisia vai passiivisia jollain tietyllä ennalta määritellyllä tavalla, vaan selvittää, minkälaiset asiat saavat nuoret muutoshaluisiksi ja minkälaisiin olosuhteisiin he toisaalta sopeutuvat. Samankaltaiseen avoimuuteen ja ennakkoluulottomuuteen olen pyrkinyt omassa tutkielmassani alkaen aina tutkimuskysymysten asettelusta.

3.3. Haastattelut

Haastattelu on keino antaa haastateltaville ääni ja mahdollisuus kertoa huolistaan ja kokemuksistaan. Erityisesti nuorten mahdollisuudet ja toimijuus usein määritellään valmiiksi aikuisten toimesta. Siksi onkin tärkeää antaa nuorille mahdollisuus kertoa heidän omia tulkintojaan maailmasta. On kuitenkin muistettava, että nuorilla on ennakkokäsityksiä haastattelun tekemisestä ja vastaustavoista. Haastattelu on yleistynyt nykymaailmassa eri muodoissaan. Julkisuuden henkilöiden haastattelut televisiossa, työhaastattelut ja mielipidekyselyt ovat vahvasti läsnä nuorten arjessa, ja antavat samalla mallin haastattelun toimintatavoista. (Heath, Brooks, Cleaver & Ireland 2009, 79.)

Parhaimmillaan haastattelu on keskustelua, jolla on etukäteen asetettu tavoite. Keskustelu on kuitenkin haastattelijan johdattelemaa ja tapahtuu hänen aloitteestaan. Laadullisessa tutkimuksessa tutkijan tehtävänä on tehdä tulkintoja toisten tekemistä tulkinnoista. Vaikka kerätty aineisto onkin haastateltavien tekemiä tulkintoja tutkittavasta aiheesta, on tutkijan tekemä analyysi näistä ajatuksista kuitenkin hänen omaa puhettaan niistä. Näin tutkimus itsessään on sosiaalinen konstruktio, ja haastatteluaineisto aina tilannesidonnainen. (Puusa 2011a, 73.) Vaikka haastattelussa valtasuhteet ovat usein epätasa-arvoiset haastattelijan johdatellessa haastattelua, on haastateltavallakin valtaa. Hän on aiheen asiantuntija, jolla haluttava tieto on. Haastattelijan tehtäväksi jää saada tämä tieto esiin. (Eskola & Vastamäki 2007, 25.) Nuoria haastateltaessa on tutkijan oltava tietoinen aikuisen ja nuoren välisistä epätasa-arvoisista valtasuhteista. Kun tämä tiedostetaan, on haastattelutilanteeseen mahdollista vaikuttaa. Yksi tärkeimmistä haastattelutilannetta helpottavista seikoista on luoda haastateltavan kannalta mahdollisimman luonnollinen ympäristö. (Eder & Fingerson 2002, 183.)

Eder & Fingerson (2002, 183) pitävät ryhmähaastattelua erityisesti nuorille sopivana haastattelumuotona. Ryhmähaastattelu lieventää haastattelijan ja haastateltavan valtasuhteita ja tekee haastattelutilanteesta vähemmän uhkaavan. Ryhmä on nuorille usein myös luonnollisempi ympäristö toimia, kuin aikuisille. Toisaalta paine antaa sosiaalisesti hyväksytyjä vastauksia saattaa kasvaa kun nuoria haastatellaan heidän vertaisryhmissään. Nuoret muodostavat merkityksiään

maailmasta kollektiivisesti vuorovaikutuksessa ystäviensä kanssa. Haastatteluissa he saattavatkin puhua kaveripiirinsä edustajina sen sijaan, että puhuisivat täysin omana itsenään.

Tämän tutkielman aineistona käytetyt haastattelut on kerätty sekä yksilö- että ryhmähaastatteluina. Haastattelut toteutettiin nuorille tutussa tilassa, jossa he viettävät muutenkin paljon aikaa. Tässä pyrittiin kiinnittämään huomiota siihen, että haastattelutilanne olisi nuorille mahdollisimman rento ja luonnollinen. Haastatteluun osallistuminen oli vapaaehtoista. Haastatteluiden analyysissa on huomioitu se seikka, että haastateltavat saattavat puhua tietystä positiosta käsin, eivätkä siten kerro kokemuksistaan pelkästään omasta näkökulmastaan. Vaikka haastattelutilanteesta tehtäisiin kuinka avoin ja luonnollinen, se ei koskaan vastaa täysin luonnollista vuorovaikutustilannetta. Kun tutkimuksen kiinnostuksen kohteena on aihe, joka ei arkisessa keskustelussa nouse säännöllisesti esiin, on haastattelu perusteltu menetelmä. Tällöin aiheesta keskustellaan haastattelun ajan, sen sijaan, että käytettäisiin aikaa havainnoimalla luonnollista vuorovaikutustilannetta.

Tämän tutkielman aineistonhankinnassa on käytetty puolistrukturoitua haastattelua. Sitä käytetään yleensä tutkimuksissa, joissa tutkijalla on suhteellisen tarkka tieto tutkittavasta aihepiiristä. Puolistrukturoidussa haastattelussa on usein apuna haastattelurunko, jossa on ylhäällä laajat aihepiirit, joita haastattelussa käsitellään. Runkoa tulee kuitenkin käyttää vain apuna, sillä haastateltava saattaa kertoa sellaisistakin aiheista, jotka eivät haastattelurunkoon ole kirjattu, mutta ovat aivan yhtä relevantteja tutkittavan aiheen kannalta. Vaikka tällaisten yllättävien aiheiden arvo ei välttämättä heti näyttäyty tutkijalle, tässä piilee puolistrukturoidun haastattelun vahvuus. Se mahdollistaa haastateltavia perehtymään teemoihin omilla ehdoillaan ja haastateltavat tulevat samalla nostaneeksi esiin aiheita, joita tutkija ei aikaisemmin tullut ajatelleeksikaan. Puolistrukturoitu haastattelu mahdollistaa joustavuuden ja mahdollisuuden ottaa nämä odottamattomat teemat ja yhteydet lähempään tarkasteluun. (Heath ym. 2009, 80–81.) Puolistrukturoitua haastattelua kutsutaan Suomessa usein teemahaastatteluksi. Haastattelu kohdennetaan tiettyihin teemoihin, joista keskustellaan. Tämä teemoihin keskittyminen vapauttaa haastattelun tutkijan näkökulmasta ja tuo tutkittavien äänen kuuluviin. Teemahaastattelu ottaa huomioon sen, että ihmisten tulkinnat asioista ja heidän asioille antamat merkitykset ovat keskeisiä, samoin kuin sen, että merkitykset syntyvät vuorovaikutuksessa. (Hirsjärvi & Hurme 2011, 48.)

Haastattelijalta vaaditaan tiettyjä ominaisuuksia ja toimia haastatteluja ennen, jälkeen, ja niiden aikana. Hänen on oltava valmistautunut haastateltavien kysymyksiin tai selvennyspyyntöihin. Erityistä huomiota on myös kiinnitettävä kysymyksenasetteluun, kysymysten tulee olla mahdollisimman vähän ohjaavia. Erityisesti nuoret ovat tottuneet kysymys-vastaus-tyyppiin

keskusteluihin aikuisten kanssa koulumaailmassa. Tällainen asetelma, jossa kysymyksellä haetaan vain tiettyä, oikeaa vastausta, ei sovi tutkimushaastatteluun. Kysymys on aseteltava niin, että vastaaja pystyy vastaamaan siihen mahdollisimman avoimesti ja rehellisesti. (Heath ym. 2009, 82.) Puusa (2011a, 78) muistuttaa myös, että haastateltavilla on tapana antaa sosiaalisesti hyväksytyjä vastauksia, eli sellaisia vastauksia, joiden hän uskoo noudattavan yleisesti hyväksytyjen vastausten linjaa. Luottamuksellisen ilmapiirin luominen auttaa kuitenkin haastateltavaa osallistumaan haastatteluun täyspainoisesti.

Puusa (2011a, 77) pitää haastattelun etuna sitä, että haastateltaviksi voidaan valita henkilöitä, joilla on kokemusta ja tietoa tutkittavasta aiheesta. Tällöin puhutaan tarkoituksenmukaisesta, harkinnanvaraisesta näytteestä. Puolistrukturoitu haastattelu sopii erityisen hyvin abstraktien ilmiöiden tutkimiseen, kun tutkija esiymmärryksensä ja aiemman teorian valossa rakentaa sellaisia kysymyksiä, joihin haastateltava osaa vastata ilman tätä teoreettista esiymmärrystä.

Haastattelun etuna voidaan myös pitää sen joustavuutta. Haastattelussa ollaan suoraan vuorovaikutuksessa tutkittavan kanssa, ja tämä tilanne luo mahdollisuuden suunnata tiedonhankintaa itse tilanteessa. Toisaalta tämä haastattelun joustava säätely vaatii haastattelutaitoja ja usein myös kokemusta. Oman haasteensa haastattelun käyttöön tuo se, että haastattelun toteutus ja litterointi vievät myös paljon aikaa. Haastattelun luotettavuutta voidaan myös kritisoida, esimerkiksi haastateltavien taipumus antaa sosiaalisesti hyväksytyjä vastauksia. (Hirsjärvi & Hurme 2011, 34–35.) Toisaalta tämä mahdollisuus on aina ihmistutkimuksessa läsnä. Ihmiset voivat säädellä omaa käyttäytymistään, puhettaan ja kirjoittamistaan haluamallaan tavalla, eri motiivien perusteella.

3.4. Analyysimenetelmät

Aineiston luokittelu, analysointi ja tulkinta ovat kolme toisiinsa läheisesti liittyvää, mutta erilaista tehtävää. Luokittelu ei vielä tarkoita analyysia, mutta on tarpeellinen osa aineiston järjestämiseksi. (Ruusuvuori ym. 2010, 11–12.) Tässä tutkielmassa analyysimenetelminä käytän sisällönanalyysia ja kategoria-analyysia. Ensin mainittua käytän apuna aineiston järjestämisessä. Sisällönanalyysia kuvataankin usein laadullisen tutkimuksen perusanalyysimenetelmä. Sitä voidaan pitää yksittäisenä metodina tai teoreettisena kehyksenä, suurin osa laadullisen tutkimuksen analyysimenetelmistä

perustuu sisällönanalyysiin. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 91.) Kategoria-analyysin avulla aineistosta saadaan kuitenkin irti vielä enemmän, sen avulla on mahdollista löytää ne säännöt, joita ihmiset käyttävät järjestäessään ja kategorisoidessaan todellisuutta. (Nikander 2010, 243).

Sisällönanalyysin ja kategoria-analyysin avulla pyrin järjestämään nuorten tuottamaa tietoa osallisuudesta. Osallisuus, kuten inhimillinen toiminta yleisestikin on aina merkityksien värittämää. Samalta näyttävät asiat voivat todellisuudessa olla erilaisia, ja ulkoisesti erilaiset asiat merkitsevätkin samaa. Koska asioilla ei itsessään ole merkitystä, joudutaan merkityksiä etsittäessä suhteuttamaan ne toisiin asioihin. Osaksi merkitykset ovat tiedostettuja, mutta suuri osa on myös piileviä. (Moilanen & Rähkä 2001, 44.) Tutkimuksen avulla pyritään tuomaan näitä piileviä merkityksiä näkyväksi, mutta myös asettaa tiedostettuja merkityksiä tarkasteluun ja kyseenalaisiksi.

Siljander ja Karjalainen (1993) ovat jaotelleet merkityksen tasoja. Yhteisöllisellä tasolla tiedostettuja merkityksiä ovat esimerkiksi yhteisön rooliodotukset ja ihanteet. Tiedostamattomia merkityksiä ovat usein yhteisön rutinoituneet toimintarakenteet ja toiminnan piilevät säännöt. Nuorten osallisuus ja sen ilmenemismuodot ovat osittain tiedostamattomia, osittain tiedostettuja. Osallisuuden ollessa yhteiskunnallinen ja abstrakti käsite, ei sitä varmasti tiedosta osallistuessaan tai syrjäytyessään. Käsitteet osallisuudesta ja syrjäytymisestä ovat myös hyvin rutinoituneita toimintarakenteita, jolloin niiden voidaan sanoa olevan tiedostamattomia. Tämä tekee nuorten osallisuudesta erinomaisen tutkimusaiheen, ja pyrin tuomaan osan tästä tiedostamattomasta maailmasta tarkastelun kohteeksi. Seuraavaksi käsittelen molempia analyysimenetelmiä tarkemmin.

3.4.1. Sisällönanalyysi

Sisällönanalyysi sopii tutkielmaani analyysimenetelmäksi sen monipuolisuuden vuoksi, kun taas kategoria-analyysi on menetelmänä tarkempi. Sisällönanalyysi kiinnittää huomion aineiston sisällöllisiin piirteisiin ja sen avulla sainkin järjestettyä runsasta haastatteluaineistoa tarkempaa jatkokäsittelyä varten. Sisällönanalyysin etuna voidaan pitää sitä, että sillä voidaan analysoida mitä tahansa kirjalliseen muotoon saatettuja dokumentteja. Sillä pyritään saamaan ilmiöstä kuvaus tiivistetyssä muodossa ja aineisto järjestetyksi. Sisällönanalyysin heikkoutena voidaan pitää sitä, että liian usein järjestettyä aineistoa pidetään tuloksina. Vaikka tutkija kuvailisi analyysia hyvinkin

tarkasti, ei se vielä tarkoita, että siitä on tehty mielekkäitä johtopäätöksiä. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 103.)

Miles ja Huberman (1994) kuvaavat aineistolähtöisen sisällönanalyysin alkavan aineiston pelkistämällä. Silloin aineistosta karsitaan tutkimukselle epäolennainen tieto pois. Tässä sisällönanalyttisessä vaiheessa omaa tutkimusprosessiani luonnehtii parhaiten aineistoon tutustuminen. Luin aineistoa läpi ensin pitäen mielessä tutkielmani aihepiirin, nuorten osallisuuden. Merkitsin aineistosta sellaisia kohtia, joiden ajattelin liittyvän aihepiiriin. Tämän jälkeen aineistoa läpikäydessä pyrin pitämään mielessä tutkimuskysymykseni, miten osallisuus tulee ilmi nuorten kerronnassa ja millaisia osallisuuden muotoja nuorten kerronnasta voidaan erottaa. Tämä osoittautui kuitenkin ongelmalliseksi vaiheeksi, sillä suorien vastausten löytäminen tutkimuskysymyksiin on mahdotonta, eikä lainkaan tarkoituksenmukaista. Tutkimuskysymykset on toki syytä pitää mielessä, jotta niiden kannalta olennaiset ilmaukset löytyisivät. Olennaista tässä tutkimusvaiheessa olikin pyrkiä tyhjentämään mieli kaikista oletetuista ja mahdollisista vastauksista tutkimuskysymyksiin, ja lukea aineistoa mahdollisimman avoimella mielellä. Kun lopulta onnistuin tässä, sain järjestettyä aineistoa selkeämmin.

Kun olin saanut aineiston jonkinlaiseen järjestykseen, ryhmittelin sitä erilaisiin luokkiin. Tässä sisällönanalyysin vaiheessa aineistosta etsitään eroavaisuuksia tai samankaltaisuuksia. Muodostuneet ryhmät nimesin niiden sisältöä kuvaavilla käsitteellä. (Tuomi & Sarajärvi 2009.) Ruusuvuori ym. (2010, 19) muistuttavat, että sisällönanalyysiin viitataan kansainvälisessä tutkimuskirjallisuudessa usein termillä temaattinen analyysi. Silloin sillä tarkoitetaan aineiston analyysin luokitteluvaihetta. Varsinaiseksi analyysiksi ei kuitenkaan riitä pelkkä aineiston luokittelu.

Sisällönanalyysia voidaan tehdä myös teorialähtöisesti. Tällöin aineiston luokittelu pohjautuu aikaisempaan teoriaan. Aineistolähtöisessä analyysissa teoreettiset käsitteet luodaan aineistosta, kun taas teorialähtöisessä ne tuodaan analyysiin valmiina. Näiden kahden analyysitavan välillä voidaan ajatella olevan vielä teoriaohjaava sisällönanalyysi, joka etenee aluksi kuten aineistolähtöinen sisällönanalyysi, mutta abstrahoinnissa aineisto liitetään teoreettisiin käsitteisiin. Jotteri tutkija päätyisi kuitenkin tekemään teorialähtöistä analyysia, on hänen lähestyttävä aineistoa sen omilla ehdoilla ja vasta analyysin edetessä sovitettava se teoriaan. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 113, 117.) Omassa analyysivaiheessa pyrin pitämään mieleni avoimena kaikista ennakkokäsityksistä. Koen kuitenkin, että täysin aineistolähtöinen analyysi on vaikeaa. Kun aineistosta etsitään vastauksia jonkin abstraktin käsitteen, kuten osallisuuden, ilmenemiseen, on aikaisemman teorian tiedon

uloslukkaminen haastavaa. Tutkielmani ensimmäinen vaihe onkin tästä syystä lähellä teoriaohjaavaa sisällönanalyysia.

3.4.2. Katgoria-analyysi

Sisällönanalyysin jälkeen olin luonut aineistooni kuusi osallisuuteen liittyvää, mutta hyvin suurpiirteistä kategoriaa, ja nimennyt ne niitä kuvaavin käsittein kuten osallisuus, aktiivisuus ja sosiaalinen tuki. Tämän jälkeen jouduin analyysini kanssa jälleen ongelmiin, sillä en osannut muodostaa näistä suurpiirteisistä, alustavista kategorioista tuloksia, enkä tiennyt miten aloittaa syvempää analyysia niiden pohjalta. Lopulta, kun metodologinen ymmärrykseni kategoria-analyysista syveni, ymmärsin, että sisällönanalyysissa luodut luokat on nähtävä ainoastaan syvempää analyysia avittavina suunnannäyttäjinä, ei missään nimessä lopullisina tuloksina. Sisällönanalyysin lisäksi aineistoni järjestämiseksi tarvittiin siis vielä jokin toinen metodologinen menetelmä, ja kategoria-analyysin avulla pystyin jäsentämään aineistoani eteenpäin ja etsimään vastauksia tutkimuskysymyksiini.

Kategoria-analyysi perustuu tarpeeseen luokitella ja siten jäsentää ympärillä olevaa maailmaa. Ilman luokittelua ihmisten olisi mahdotonta ymmärtää toisiaan erilaisissa tilanteissa ja koordinoita tapahtumia ja toimintaa. Kategoria-analyysissa tätä luokittelua kutsutaan kategorisoinniksi. (Juhila, Jokinen & Suoninen 2012a, 17–18.) Kategoria-analyysin luoja pidetään Harold Garfinkeliä, jonka kirjoitukset luovat perustan etnometodologiselle tutkimukselle, ja sen kautta myös kategoria-analyysille. Kategoria-analyysin juuret ovatkin etnometodologiassa (Hester & Egling 1997, 22.) Garfinkelin (1967) mukaan etnometodologiassa ollaan kiinnostuneita siitä, miten ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa tuotetaan ja uusinnetaan käytäntöjä, eli sosiaalista järjestystä. Etnometodologia tekee eron ihmistieteisiin, jotka pyrkivät selittämään ihmisen toimintaa kausaalisilla, tilanteesta riippumattomilla syillä. Etnometodologisessa tutkimuksessa nähdään, että säännöt ja normit ovat aina paikallisesti rakentuvia ilmiöitä. Etnometodologisessa tutkimuksessa ei saada suoria selityksiä ihmisten käyttäytymisestä tai arvoista, vaan tulokset kertovat siitä, miten ihmiset tekevät niitä ymmärrettäviksi selonteoissaan. (Juhila ym. 2012a, 22–23.)

Etnometodologisessa ajattelussa keskeistä on siis kontekstuaalisuus. Kerronta on siis aina riippuvainen siitä, miten, missä ja kuka kerrontaa tuottaa. Kategoria-analyysin pohjautuessa

etnometodologiaan, ovat myös kategoriat muotoutuneet aina tilannesidonnaisesti, ideksikaalisesti. (Juhila, Jokinen & Suoninen 2012b, 75.) Etnometodologiassa kulttuurin ajatellaan olevan tietovaranto, joka muodostuu ihmisten tavoista toimia ja puhua. Tieto tuotetaan etnometodologian mukaan siis ihmisten välisessä toiminnassa. Tieto jakautuu kategorioihin, joiden avulla jäsenämme ympärillämme olevaa maailmaa. Kulttuuriin varastoituneen tiedon avulla muokkaamme ja rakennamme ymmärrystä yhteiskunnasta, itsestämme ja toisista. Kulttuuri muodostuu siis ihmisten keskinäisessä toiminnassa historiallisesti ja paikallisesti. (emt. 46–47.)

Garfinkelin työtä on jatkanut Harvey Sacks, jonka tutkimukset tarkentavat erityisesti kategorianalyysin käsitteistöä ja välineitä. Siinä missä Garfinkel tutki kategorioiden käyttöä etnometodologiassa, Sacks pyrki rakentamaan vuorovaikutuksen analyysiin systemaattista järjestelmää ja jäsentämään tietoa. Sacks kehittikin kaksi kategorianalyysin menetelmää. Niistä ensimmäinen on jäsenyyuskategorisointi, ja toinen keskustelunalyysi. Keskustelunalyysi on kehitetty tutkimaan keskustelun rakenteellisia piirteitä, ja aineistona tulee aina olla keskustelu. Jäsenyyuskategorisointia voi sen sijaan käyttää minkä tahansa puhe- tai tekstiaineiston analyysimetodinä. (Hester & Egling 1997, 2–3.) Omassa tutkielmassani käytän jäsenyyuskategorisointia, sillä vaikka haastattelut pyrittiin toteuttamaan mahdollisimman keskustelunomaisesti, eivät haastatteluaineistot kuitenkaan täytä aidon keskustelun tunnuspiirteitä. Haastattelutilanteessa on aina läsnä haastattelija ja haastateltava, eikä kaksi tasa-arvoista keskustelijaa.

Hester ja Egling (1997) näkevät jäsenyyuskategorisoinnin fokuksen olevan erityisesti jäsenyyuskategorioiden käytössä, kategorisointikeinoissa ja kategorioiden jäsenten ominaisuuksissa. Jäsenyyuskategorisointi kiinnittää siis huomion niihin sosiaalisiin rakenteisiin, joihin ihmiset automaattisesti orientoituvat jokapäiväisessä elämässään. Näiden automaattisen ajatusmallien näkyväksi tuominen on hyödyllistä jo sinänsä, mutta erityisen kiinnostavaa tutkimuksen kannalta on myös eri kategorioiden väliset suhteet ja niiden rakentuminen.

Sacksin (1992) mukaan jäsenyyuskategorisointi näkyy käytännössä kahdella tavalla. Jäsenyyuskategorisoinnissa näkyy ensinnäkin kategorioiden taloudellinen käyttö. Yksi kategoria riittää kuvailemaan tiettyä toimijaa. Esimerkiksi kun uusi ihminen esitellään perheelle, häntä kuvaillaan usein vain yhden ryhmän edustajana. Toinen kategorisoinnin käytäntö on kategorioiden johdonmukaisuus. Jos yksi ryhmän jäsen kategorisoidaan tietyllä tavalla, myös muut jäsenet asetetaan samaan kategoriaan. Hester ja Egling (1997, 8) argumentoivat, että Sacksin huomiot on helppo siirtää käytäntöön, kun pohditaan virallisten organisaatioiden ja median rakentamaa kuvaa

nuorista ja heidän osallisuudestaan. Termi syrjäytynyt nuori asettaa nuoren yhden ryhmän jäseneksi ja tulee samalla asettaneeksi kaikki nuoret tähän syrjäytyneiden ryhmään. Kategorioihin liittyy myös toimintaa ohjaavia vaikutuksia. Kategorioihin liitetyt piirteet mahdollistavat ryhmien moralisoinnin ja oikeuttavat tiettyjä toimia.

Kaikki kategoriat ovat luokiteltuja ilmaisuja ja siksi ne ovat paikallisesti ja ajallisesti riippuvaisia. Jokaisen kategorian kohdalla onkin mietittävä mitä se oikein tarkoittaa ja mihin kokonaisuuteen se voidaan yhdistää juuri tässä tilanteessa. Toisaalta on myös huomioitava se, että yhdistäminen kokonaisuuteen ei aina ole mahdollista. Esimerkiksi perhe voi tarkoittaa eri ihmisille täysin eri asioita, ja perhe kategoriana voidaan siten liittää eri kokonaisuuksiin riippuen sen merkityksestä ihmiselle. (Hester & Egling 1997, 18.) Kategorioiden tutkiminen on erityisen kiinnostavaa juuri paikallisuuden ja ajallisuuden vuoksi. Ihmisiä ei ole ennalta ohjattu toimimaan tietyllä tavalla tilanteesta riippumatta. Kategorioiden tutkimuksessa kiinnostus kohdistuu siihen, mitä kategorioita missäkin tilanteessa otetaan käyttöön. (Juhila ym. 2012a, 19.) Hester ja Eglin (1997, 20) muistuttavat, että kulttuuri rakentuu juuri näissä luokittelussa ja kategorioiden käytössä.

Sen lisäksi, että nuoret kategorisoivat osallisuutta, instituutiot kategorisoivat nuoria ja yhteiskunta kategorisoi sosiaalisia ongelmia. Sosiaalinen ongelma on yhteiskunnassa ongelmaksi konstruoitu ilmiö, johon nähdään olevan tarvetta puuttua. Näin ollen ilmiöstä muodostuu ongelma vasta, kun se herättää riittävän suurta huolta. Usein näiden sosiaalisiksi ongelmiksi määrittyvien ongelmien hoitaminen annetaan yksimielisesti instituutioiden tehtäväksi, kuten esimerkiksi rikollisuus. Kategoriat muuttuvat kuitenkin ajassa, ja uusia kategorioita syntyy. Nykypäivänä syrjäytyminen on määritelty sosiaalisesti ongelmaksi, kun huoli siitä on muodostunut suureksi. Siitä on kuitenkin vielä erimielisyyksiä siitä, onko sen ratkaiseminen instituutioiden vai yksilön oma tehtävä. (Jokinen 2012, 249; Hester & Egling 1997.)

Vaikka kategorioita tuotetaan kaikkialla, pidin analyysissäni huomion nimenomaan siinä, miten nuoret jäsentävät ja kategorisoivat osallisuutta. Sisällönanalyysin pohjalta syntyneet teemat jakaantuivat lopulta viiteen luokkaan, jotka analyysin edetessä muodostivat kaksi kategoriää. Seuraavaksi esittelen analyysini tulokset. Kategoriat nimesin aktiivinen kansalainen -kategoriaksi ja hyvä ystävä -kategoriaksi, käsittelen niitä omissa alaluvuissaan.

4. Tulokset

Tässä luvussa vastaan tutkimuskysymyksiin, joita ovat miten osallisuus tulee ilmi nuorten kerronnassa, ja millaisia osallisuuden muotoja nuorten kerronnasta voidaan erottaa. Vastaus ensimmäiseen tutkimuskysymykseen hahmottui kategoria-analyysin edetessä. Aineistoa järjestäessäni havaitsin, että puheenvuoroissaan nuoret jäsentävät osallisuutta rakenteellisista lähtökohdista, sekä omista sosiaalisista verkostoistaan käsin. Kun nuoret kuvailivat osallisuutta rakenteellisista lähtökohdista, he määrittivät osallisuuden samoin kuin viralliset tahot, työn ja opiskelun kautta. Omista sosiaalisista verkostoista käsin osallisuus määrittyi siinä, kuinka hyvin sosiaalisia verkostoja luotiin ja ylläpidettiin, riippumatta yhteiskunnallisesta statuksesta. Näin syntyi kaksi osallisuuden kategoriaa, joista ensimmäisen nimesin *aktiivinen kansalainen* -kategoriaksi ja toisen *luotettava ystävä* -kategoriaksi.

Aineistoon perehtyessäni kävi ilmi myös, että nuoret kuvailevat ja liittävät näihin kategorioihin tiettyjä piirteitä. Aktiivinen kansalainen -kategorialla kuvaa instituutioista saatu tieto ja tuki, sekä yksilön oma aktiivisuus. Luotettava ystävä -kategorialla nuoret luonnehtivat verkostojen laadulla. Sosiaalisten verkostojen laatu on tärkeämpää kuin vaikkapa niiden määrä. Laatua mitataan ennen kaikkea luottamuksella. Toinen kategorialla kuvaava seikka on se, että verkostot muodostuvat vertaissuhteista, ja esimerkiksi perhe- tai viranomais-suhteiden ei juuri katsota lisäävän osallisuutta. Luotettava ystävä -kategorian kuvailevia piirteitä ovat siis luottamus sekä vertaissuhteet.

Luotettava ystävä -kategorian luoman osallisuuden kautta nuoret tulevat myös kuvailleeksi osallisuuden kääntöpuolta. Nuoret kuvailevat sosiaalisten verkostojen puutteen aiheuttavan syrjäytymistä. Harvoin sosiaaliset verkostot puuttuvat täysin, syrjäytymistä kuitenkin leimaa niiden niukkuus. Ehdottomasti tärkein osallisuuden muoto onkin ystäväistä muodostuneet, luottamukselliset sosiaaliset verkostot. Luotettava ystävä -kategorian kolmantena piirteenä voidaankin pitää sosiaalisten verkostojen puutetta, eli syrjäytymistä. Toiseen tutkimuskysymykseeni, millaisia osallisuuden muotoja nuorten kerronnassa on, muodostuu vastaus näiden kategorioita kuvailevien piirteiden pohjalta. Aktiivinen kansalainen -kategorialla kuvaa siis *instituutioiden tarjoama tuki ja tieto*, sekä *yksilön oma aktiivisuus*. Luotettava ystävä -kategorian piirteitä ovat *luottamus*, *vertaissuhteet*, sekä *osallisuuden kääntöpuoli*.

Tässä tutkielmassa esitän tuloksina, että nuoret asettavat itsensä kahteen kategoriaan puhuessaan osallisuudesta. On muistettava, että haastatteluissa haastatellut eivät välttämättä puhu täysin omana

itsenään, vaan tietyn ryhmän edustajana. Koen, että tämä näkökulma tukee kategoria-analyysia analyysimenetelmänä, sillä kun nuoret puhuvat jonkun ryhmän edustajina, he asettuvat samalla tiettyyn kategoriaan. Nuorten tilanteita leimaa myös nopea muutos. Toisinaan nuoret saattavat olla työharjoittelussa, palkkatuetussa työssä tai työpajatoiminnassa. Välillä he ovat koulutuksessa, oppisopimustyöpaikassa tai koulussa. Tilanteet muuttuivat kuitenkin nopeasti, osittain sen vuoksi, että kaikki mainitut tilanteet ovat väliaikaisia, osittain nuoren oman elämäntilanteen tai motivaation puuttumisen vuoksi. Myös Myrskylä (2011, 31) mainitsee, että jos syrjäytyneiden nuorten joukkoa seurataan viiden vuoden ajan, käy niin, että kokonaismäärä ei muutu kovinkaan paljoa, mutta joukko koostuu lopulta miltei kokonaan eri henkilöistä.

Täytyy kuitenkin muistaa, että tässä esitellyt kategoriat ovat ideaalityyppejä. Nuoret ovat saattaneet muodostaa sosiaaliset verkostonsa koulussa, tai saavat sosiaalista tukea työpaikalla. Näin ollen ideaalityypit lomittuvat ja ovat osittain päällekkäin. Aineistoni koostuu ainoastaan nuorten haastatteluista, ja antaa siten kuvan yhteiskunnasta nuorten näkökulmasta. Tilanne saattaisi olla erilainen tutkittaessa esimerkiksi yhteiskunnan eri instituutioiden tuottamia raportteja. Nuorten tuottama kuva järjestelmistä on kuitenkin suurelta osin linjassa aikuisten ja instituutioiden maailmaa kohtaan esitetyn kritiikin kanssa. Seuraavassa alaluvussa esittelen aktiivinen kansalainen -kategorian ja sitä kuvaavat piirteet. Sen jälkeen perehdyn luotettava ystävä -kategoriaan ja esittelen siihen liitetyt ominaisuudet.

4.1. Aktiivinen kansalainen

Nuorten haastatteluista käy ilmi, että nuoret jäsentävät osallisuutta rakenteiden ja instituutioiden kautta, joka usein koetaan myös olevan se osallisuuden muoto, jota yhteiskunta kansalaisiltaan odottaa. Erityisesti palkkatyön ja opiskelun koetaan lisäävän yhteiskunnallista osallisuutta. Kategoriaan liittyy ristiriitaisia piirteitä, sillä toisaalta nuoret korostavat ja peräänkuuluttavat jokaisen omaa aktiivisuutta työnhaussa ja opiskelussa. Toisaalta nuoret myös kokevat, että rakenteiden ja instituutioiden toiminta estää ja vaikeuttaa osallisuuden syntymistä. Tämä näkyy siinä, että nuoret kokevat, että tietoa ja tukea ei ole tarjolla tarpeeksi, työ- ja opiskelupaikkoja on liian vähän ja tukitoimet ovat tehottomia. Ensimmäinen kategoriaa kuvaava piirre onkin tuki ja tieto. Toinen kategoriaa kuvaava piirre on yksilön oma aktiivisuus ja sen korostaminen. Tämä piirre

liittyy toisaalta yhteiskunnallisen tuen puutteeseen, mutta toisaalta leimaa nykypäivän instituutioiden toimintaa. Aktivointipolitiikka on vakiintunut osa instituutioiden käytäntöjä. Rakenteet ja instituutiot eivät täytä kaikkien yksilöllisiä tarpeita, joten on otettava itse vastuuta. Nuorille oma aktiivisuus näyttäytyy jopa itsestäänselvyytenä. Työ- ja opiskelupaikan eteen on nähtävä vaivaa ja ajatellaan, että omalla aktiivisuudella voi vaikuttaa omaan tilanteeseensa. Käyn ensin läpi aktiivinen kansalainen -kategoriaa yleisesti, sitten perehdyn sitä kuvaaviin ominaisuuksiin, joita ovat siis tuki ja tieto, sekä oma aktiivisuus.

4.1.1. Rakenteet ja instituutiot osallisuuden rakentajina

Aktiivinen kansalainen -kategoriassa osallisuus muodostuu sen perusteella, osallistuuko yksilö yhteiskunnan instituutioiden ylläpitämään toimintaan. Tärkeimmät näistä toiminnoista ovat työ ja koulutus. Usko rakenteiden ja instituutioiden toimintaan on nuorten keskuudessa kuitenkin heikkoa. Instituutiot eivät nuorten mielestä lisää mahdollisuutta saada koulupaikkaa tai päästä töihin, vaan ne tuottavat usein pettymyksiä. Nuoret eivät tiedä minkälaista tukea heillä on mahdollisuus saada, mistä apua tulisi hakea tai miten omaan tilanteeseen voisi vaikuttaa. Nuorten ajatuksia rakenteista leimaa vahvasti myös se, että rakenteiden velvollisuutena kuitenkin olisi tarjota tukea ja apua. Nuorille jää usein kokemus siitä, että he eivät pysty vaikuttamaan omiin tai yhteiskunnan asioihin. Haastattelijan kysyessä nuorelta, voivatko nuoret vaikuttaa yhteiskunnallisiin asioihin, nuoren ei tarvitse kauaa miettiä, vaan vastaa heti kielteisesti.

Haastattelijä: *Miten nuoret voi vaikuttaa asioihin?*

Nuori 1: *Ei mitenkään.* (Ryhmä 1)

Kartoittaakseen syitä nuorten työn ja opiskelun ulkopuolisuuteen, nuoria pyydettiin kertomaan esteitä työ- ja opiskelupaikan saamiselle. Nuoret näkevät rakenteiden toiminnan ensisijaisena esteenä työllistymiselle ja kouluun pääsulle, ja nuoret kokevat, että opiskelu- ja työpaikkoja ei ole riittävästi. Tavallinen nuori ei pääse opiskelemaan, vaikka haluaisi. Opiskelupaikkojen pääsykriteerit koetaan liian vaativiksi, ja nuoria turhauttaa myös se, että töitä ei saa ilman valmista tutkintoa. Nuoret kokevat, että heille ei jää muita vaihtoehtoja, kuin viettää aikaa ystävien kanssa tai

kotona, sillä koulu- ja työpaikan saaminen on heidän mielestään tehty instituutioiden puolelta liian vaikeaksi.

Haastattelija: *Minkä takia nuoret ei oo saanu semmosta työtä tai koulupaikkaa mitä ne haluais?*

Nuori 1: *Koska ei vaan oo koulupaikkoja.*

Nuori 2: *Ja on niin korkeet tavoitteet sinnekin.*

Haastattelija: *Entä pääseekö kuinka helposti töihin?*

Nuori 2: *Tosi huonosti.*

Nuori 3: *Ilman koulun papereita et pääse todellakaan.*

Nuori 2: *Etkä välttämättä sillonkaan. (Ryhmä 3)*

Nuori 1: *Kouluasiat on hankalia, työasiat on hankalia, sit asumisjutut on hankalia. Sit sanotaan että kun nuoret ei tee mitään, vaan on vain kotona. Millä ne tekee jos ei pääse kouluun, ei saa töitä? Niin ei ne voi tehdä mitään muuta kun olla pihalla. (Ryhmä 3)*

Nuoret pyrkivät puheessaan poistamaan vastuun työllistymisestä itseltään ja siirtämään sen rakenteisiin. Toisaalta tiedostetaan myös, että syy ei ole pelkästään päätöksenteossa, vaan työelämä ja sen säännöt ovat muuttuneet vuosien saatossa paljon. Seuraavassa aineistoesimerkissä nuori määrittelee vaihtoehdot, joita hän näkee olevan kaksi: on hankittava koulutus, jotta voisi saada töitä, tai tulla leimatuksi sosiaalipummiksi. Mitään välimuotoa ei nähdä, ja se luo paineita nuorille. Tällainen kahtiajako vahvistaa entisestään sitä näkemystä, jonka mukaan osallisuus yhteiskunnassa muodostuu suurelta osin työn ja opiskelun kautta. Niiden merkitys kasvaa, mitä lähemmäs täysvaltaista aikuisuutta mennään.

Nuori 1: *Ei saa töitä jos ei oo minkäänäköstä koulutusta. Tai ainakaan nykypäivänä. Kyllä se tosi paljon merkkää, ainakin se koulutus. Kyllähän ne työtkin totta kai. Mielellään sää oot varmaan töissä kun oisit koko ikäs joku sossupummi, mitä sanotaan.*

Nuoret eivät kuitenkaan haastatteluissa tyydy ainoastaan päivittelemään rakenteiden toimimattomuutta, heillä on myös muutosehdotuksia ja toiveita. Seuraavissa aineistoesimerkeissä nuoret ottavat kantaa tukien vastikkeellisuuteen, nuorten palkkaamiseen ja opintotukijärjestelmään. Nuoret haluaisivatkin olla enemmän osallisia sekä tehden työtä ja opiskellen, että vaikuttaen yhteiskunnallisiin asioihin.

Nuori 1: *Mun mielestä pitäis, vaikka maksetaan kaikkia tukia, niin niillekin pitäis olla joku kate. Että kerää roskia ja sitten sais vähän enemmän sitä. Justiin oli uutinen jostain miehestä, joka nautti 1100 euroa kuukaudessa kaikkia mahdollisia tukia sossusta, niin ei se oo mun mielestä ihan oikein. Että jotain pitäis tehdä sen rahan eteen.* (Ryhmä 1)

Nuori 1: *Sen takia varmaan suurin osa, se nuorten työttömyys johtuu siitä.*

Haastattelija: *Että ei oo töitä?*

Nuori 1: *Niin. Sitäkin vois kehittää, että ois jotain työpaikkoja, jotka ottaa myös nuoria.*

Nuori 2: *Ei vaan kauheesti motivoi kun opintotuki on paljon vähemmän kun mitä saa nyt. [...] En mä tulis toimeen niin vähällä, en missään nimessä.*

Rakenteista puhuttaessa käy myös ilmi, että nuorten usko niiden toimintaan on heikkoa. Nuoret kokevat, että pelkkä nuorten asioista puhuminen ei auta, on myös saatava aikaan jotain. Instituutioilta toivotaan nuorten tilanteen huomioonottamista ja parantamista. Tässäkin on nähtävissä ongelmien ulkoistaminen valtiolle: ei ole nuorten syy, että työhön vaaditaan tutkinto, ei ole nuorten syy, että opiskelupaikkoja on liian vähän. Instituutiot ja järjestelmät ovat valmiiksi rakennettuja, mutta nuoret eivät koe, että ne olisi heidän tarpeitaan varten rakennettuja. Nuoret itse eivät koe pystyvänsä enää vaikuttamaan näihin toimintamalleihin, vaihtoehtoiksi jää sopeutuminen tai kapinointi niitä vastaan. Toisaalta myös päämäärätön toiminta koetaan turhaksi. Nuoret ymmärtävät tutkinnon ja työpaikan merkityksen, ja haluavat tehdä jotain sellaista, mikä tuo heidät lähemmäksi näitä tavoitteita. Tekeminen vain tekemisen vuoksi ei kiinnosta.

Nuori 1: *Jotkut vaan otti sen (kyselyyn osallistumisen) varmaan läpällä. Että ei mikään kiinnostaa, ei ei ei. [...]*

Haastattelija: *Onks niillä sitten asiat niin hyvin, että ei ne kaipaa mitään?*

Nuori 1: *Ei niillä hyvin oo, mutta ei ne vaan halua puhua. Ei ne vaan halua alkaa mihinkää. Ne ei usko, että siitä on mitään hyötyä, että siitä puhutaan.* (Ryhmä 2)

Nuori 3: *Niitä pajojahan on hirveesti. Toisaalta se on ihan jees, mutta toisaalta se on vaan täyttää kusetusta, koska siitä ei hyödy paljo ollenkaan. Se on loppujen lopuks vaan haittaa, että ne ihmiset menee jonnekin pajalle, mut ei hyödy siitä mitään muuta kun saa vähän*

lisää päivärahaa. Emmä tiedä saako niistä mitään, mutta ei niistä varmana mitään tutkintoo saa.

Nuoret toivovat saada vaikuttaa omiin ja yhteiskunnallisiin asioihin jo nyt, eikä vasta työssäkävänä aikuisena. Heillä on kuitenkin aivan tavallisia odotuksia ja toiveita tulevaisuudelta. Perheen ja terveyden lisäksi, tulevaisuudenodotukset liittyvät rakenteellisiin asioihin. Mieluinen työpaikka ja sitä vastaava koulutus ovat asioita, joista nuoret haaveilevat. Nuoruus näyttäytykin tilanteena, jossa näiden tavoitteiden vuoksi on tehtävä pohjatyö. Kuitenkin nuoruus ikäkautena vaikeuttaa näiden asioiden saavuttamista. Työpaikoista joutuu kilpailemaan kokeneempien kanssa ja opiskeluaikana on taloudellisesti tiukkaa.

Haastattelija: Minkälaisesta tulevaisuudesta nuoret haaveilee?

Nuori 1: Et on hyvä asunto, perhe, töitä.

Nuori 2: Rahaa sopivasti. Oikeesti et on perhe ja siinä perheessä on hyvä olla kaikilla. Ja se että sit ois koulupaikkoja perheen lapsille ja sitten vanhemmilla ois töitä. (Ryhmä 3)

Haastattelija: Minkälaisia toiveita sulla on tulevaisuudelle?

Nuori 4: Ehkä mä haluaisin päästä johonkin hyvään työpaikkaan. Sitä ennen varmaan pitäis hommata joku koulutus.

Tässä luvussa olen esittänyt nuorten puhuvan aineistossani yhteiskunnan jo määrittelemästä osallisuudesta. Vaikka se pyritään kyseenalaistamaan, samalla kuitenkin hyväksytään sen hallitseva rooli. Seuraavaksi paneudun aktiivinen kansalainen -kategorian kuvaileviin piirteisiin, ensin yhteiskunnan tarjoamaan tietoon ja tukeen, sitten yksilön oman aktiivisuuden korostamiseen.

4.1.2. Yhteiskunnan tarjoama tieto ja tuki

Nuorten kerronnassa yhteiskunnallinen osallisuus ilmenee siten, että he kertovat käyttävänsä yhteiskunnan eri instituutioiden palveluja, ja saavansa tietoa näiden organisaatioiden kautta. Tietoa pyritään saamaan erityisesti työ- ja opiskelumahdollisuuksista. Tätä osallisuuden muotoa on mahdollista kuvailla tietyillä ominaisuuksilla, joista tässä esittelen yhteiskunnan tarjoaman tiedon ja tuen. Nuoret arvioivat haastatteluissa erityisen paljon yhteiskunnan tukipalveluita ja rakenteiden

toimintaa. Tämä näyttäytyy siten, että nuoret kokevat kuitenkin yhteiskunnan tarjoavan liian vähän tietoa ja tukea instituutioistaan. Toisinaan nuoret puhuvat tuentarpeesta yleisluontoisesti, toisinaan sen sijaan nimeävät hyvinkin spesifejä tukimuotoja. Kartoittaakseen nuorten tuen tarvetta haastattelussa pyrittiin selvittämään minkälaista apua ja tukea nuoret toivovat. Haastateltavat ottivat tällöin usein esiin yhteiskunnan tarjoaman tuen ja sen vajavaisuuden, eikä esimerkiksi taloudellista tukea, tukiovetusta tai vanhemmilta saatavaa tukea.

Haastattelija: *Mitä sellasille nuorille, joilla ei oo koulu- tai työpaikkaa, mitä siinä vois tehdä?*

Nuori 1: *Enemmän vaan tukea siihen ja koittaa auttaa niitä löytämään jotain.* (Ryhmä 1)

Haastattelija: *Minkälaista tukea nuoret tarvii?*

Nuori 1: *No ne tarvii just jotain apua CV:n tekemisessä vaikka, ja työnhaussa ja opiskelupaikan haussa ja kaikissa.*

Nuori 2: *Opiskelupaikan haussa.*

Nuori 1: *Niistä kerrotaan oikeesti aika vähän loppujen lopuks että miten sä saat sen opiskelupaikan.*

Nuori 2: *Ja miten sä pääset töihin.* (Ryhmä 3)

Yhteiskunnan tarjoamalla tuella nuoret tarkoittavat usein tietoa eri palveluista ja käytännöistä. Tietoa kaivataan erityisesti työnhaun käytännöistä ja opintoihin hakeutumisesta. Tiedon puuttuminen on esillä hyvin selkeästi nuorten haastatteluissa. Esimerkiksi valtakunnallisesta, nuorten syrjäytymistä ehkäisevästä hankkeesta, seuraavan aineisto-otteen nuori ei ole edes kuullut. Myös erilaiset vaikuttamisen kanavat, asuinalueen harrastusmahdollisuudet ja päihteidenkäyttäjille suunnatut palvelut ovat nuorille tuntemattomia. Haastatteluissa kartoitettiin nuorten tietämystä eri tukipalveluista, joka osoittautui heikoksi.

Haastattelija: *Ooksää muuten nuorisotakuusta kuullu?*

Nuori 2: *En oo kuullu mitään.*

Haastattelija: *Ilmeisesti osa on talotoimikunnassa tai nuorisoparlamentissa?*

Nuori 1: *En mä tiiä mikä se on.* (Ryhmä 1)

Haastattelija: *Mitäs mieltä sä oot näistä Tesoman harrastusmahdollisuuksista?*

Nuori 2: *En mä tiedä mitä täällä voi harrastaa.*

Haastattelija: *Mites muuten Nervi, käyksiä siellä?*

Nuori 5: *Mä en tiedä mikä se on.*

Sen lisäksi, että nuorilla ei ole tietoa instituutioiden tarjoamista tukimuodoista, tiedon puute ulottuu myös uravalintoihin. Esimerkiksi opinto-ohjaukselle koetaan olevan tarvetta. Seuraavassa aineistotteen nuori tietää, mitä haluaa tulevaisuudessa tehdä työkseen, mutta hän ei tiedä missä tähän ammattiin voisi opiskella. Polku työhön ja opiskeluun on siis ongelmainen alusta loppuun saakka.

Nuori 4: *Mä en oo vaan vielä oikeen keksiny et mikä koulu siihen pitää käydä, että pääsee koulunkäyntiavustajaks.*

Nuori 5: *Ei sitä tiedä ihmiset, että hei haenpa semmoseen (pajatoiminta) nyt. Mutta kun ei oo mitään, kyllä semmostakin pitäis mainostaa.*

Nuoret toivovat yhteiskunnallisilta organisaatioilta ennen kaikkea tukea ja apua näiden instituutioiden piiriin pääsemiseksi, ja joustavuutta heidän yksilöllisten tilanteidensa tunnistamisessa. Nuorten kerronnasta sen sijaan ei käy ilmi, että he eivät olisi tyytyväisiä tilanteeseensa, vaan haluavat ainoastaan vaikuttaa omaan elämäänsä. Vaikka työn ja opiskelun ulkopuolella olevat nuoret usein leimataan passiivisiksi tai uhreiksi, eivät haastatellut nuoret tällaista leimaa suostu ottamaan. Vaikka nuoret asettavat vastuun työn ja opiskelun ulkopuolelle jäämisestä osittain yhteiskunnalle, korostavat he myös yksilön omaa aktiivisuutta opintoihin hakeutumisessa ja työnhaussa. Seuraavassa alaluvussa on esimerkkejä tästä.

4.1.3. Oma aktiivisuus

Oma aktiivisuus on toinen aktiivinen kansalainen -kategorian piirre. Haastatteluissa pyrittiin selvittämään, minkälaista apua nuorten mielestä esimerkiksi koulupudokkaille tulisi antaa. Tähän vastauksena nousi hyvin vahvasti esiin yksilön aktiivisuuden korostaminen oman tilanteensa parantamisessa. Osittain se kumpuaa edellisessä alaluvussa esitellystä tiedon puutteesta, jolloin

yksilön on pakko olla itse aktiivinen hankkiessaan tietoa yhteiskunnan tuista ja palveluista. Jossain määrin nuoret kaipaavat yksilöltä omaa aktiivisuutta myös työmarkkinoilla. Kategorian kahden piirteen välillä onkin havaittavissa selkeä ristiriita. Toisaalta nuoret korostavat yhteiskunnan vastuuta vaatimalla lisää tukea, toisaalta he taas korostavat yksilön omaa aktiivisuutta oman tilanteensa parantamiseksi. Ristiriita ei ole tuulesta temmattu vaan mukailee samaa vastakkainasettelua mikä on nähtävissä myös virallisissa syrjäytymisen ehkäisyä käsittelevissä teksteissä ja puheenvuoroissa, ja poliittisella kentällä. Nuoret ovat ottaneet nämä kaksijakoiset ajatukset omikseen, ja uusintavat nyt niitä omassa elämässään.

Haastattelija: *Mitäs sitten semmosille keille ei meinaa koulunkäynti onnistua? [...]*

Nuori 5: *Se on tosi ristiriitasta kuunnella, kun ne sanoo, että olis tosi kiva saada joku työpaikka, mutta sitten ne ei edes hae töitä. Ne on tuolla työkkärin listoilla työnhakijoina, mutta ei ne sieltä mitään töitä saa. Ei kukaan tuu ovelle koputtaan, että tässä ois sulle töitä.*

Haastattelija: *Kuinka moni elää sossun tuilla?*

Nuori 5: *No se on helppoo ilmasta rahaa. Jos ei oo viittimystä tehdä mitään.*

Edellisissä aineisto-otteissa nuoret puhuessaan korostavat oman aktiivisuuden merkitystä vielä työ- ja eläketoimistoon tai Kelaan ilmoittautumisen lisäksi. Yksilön aktiivisuudesta puhuessaan nuoret tarkoittavatkin yleensä juuri aktiivisuutta työnhaussa. Yksilön omasta aktiivisuudesta on tullut nuorille normaali käytäntö, jota edellytetään vielä sen jälkeenkin, kun on ilmoittautunut työttömäksi työnhakijaksi. Vaikka siis toimisi yhteiskunnan odotusten mukaan, on lisäksi oltava aktiivinen. Toisaalta nuoret peräänkuuluttavat myös poliittisia aktivointitoimia, kuten aktivointipolitiikkaa, jonka lähtökohta olisi siis rakenteissa. Yksilön aktiivisuuden korostaminen ei siis rajoitu ainoastaan yksilön omaan elämänpiiriin, vaan aktivointia halutaan korostettavan aina poliittisessa päätöksenteossa asti. Mutta ensin yksilölle on annettava mahdollisuus toimia itse.

Haastattelija: *Mitä niille, joilla ei ole koulu- tai työpaikkaa pitäis keksiä?*

Nuori 1: *Kannustaa johonkin koulutukseen tai töihin.*

Nuori 2: *Pakotetaan ne jonnekin. Jos ne ei saa ite otetta. (Ryhmä 1)*

Aktivointiin ja aktivointipolitiikkaan haastatelluilla nuorilla on monia näkemyksiä. Erityisesti aktivointipolitiikan toimivuutta kyseenalaistetaan. Seuraavassa aineisto-otteessa nuori on sitä

mieltä, että aktivointipolitiikan toimet ovat turhia, jos nuori itse ei halua olla aktiivinen. Nuorten haastatteluista käy ilmi, että aktiivisuuden on aina lähdettävä omasta halusta muuttaa tilannettaan. Vain silloin yhteiskunnan tarjoamista aktivointitoimenpiteistä voi olla hyötyä. Juuri tätä yksilön aktiivisuus tarkoittaa. Syrjäytyneeltä ja passiiviselta odotetaan aktiivisuutta, siinä missä muiltakin. Samalla syntyy termi aktiivinen syrjäytynyt.

Nuori 5: Mä en usko, että niitä (syrjäytyneitä nuoria) pystyy auttaan kukaan muu kun ne ite. Se on vaan se oma tahto, mikä pitää olla siinä pohjalla, että pystyy tekeen.

Nuori 5: On siellä pohjilla munkin tullu käytyä, mutta sieltä on noustava omin voimin ylös.

Nuorten haastatteluissa yksilön oman aktiivisuuden merkitys korostuu avun ja tiedon hankinnassa. Ilman omaa halua saada muutosta tilanteeseensa ei yhteiskunnankaan aktivointitoimilla koeta olevan vaikutusta. Vasta kun itse on hakeutunut palveluiden piiriin voi tukipalveluista olla hyötyä. Aktiivisuus liittyykin siis vahvasti oman elämän hallintaan. Oman elämän langat on pidettävä omissa käsissä. Oman aktiivisuuden merkitys korostuu siis sellaisissa elämänvaiheissa, joissa se on erityisen vaikeaa. Toisaalta myös tunnustetaan se, että ihmisten tilanteet ovat niin erilaisia, että tasa-arvoisella järjestelmällä jokaisen tilanteen huomioonottaminen erikseen olisi lähes mahdotonta. Tämän vuoksi oma aktiivisuus nousee entistä tärkeämmäksi.

Haastattelija: Mistä sä oot saanu apua tai tukee?

Nuori 4: Mä oon vaan ollu sellanen jääräpää, että mä oon vaan opiskellu kaikki ne ja tienny suurin piirtein kaikki lakipykälät mikä kuuluu mulle, ja miten tää homma pitäis mennä.

Nuori 5: On tosi ristiriitasta kun niilläkin (päihtheidenkäyttäjät) on niin erilaiset ne avun tarpeet mitä ne tarvii. [...] En mä tiedä, oikeesti ei sille voi tehdä mitään. Se on jokaisen ihmisen oma valinta.

Yksilön oman aktiivisuuden merkitys korostuu erityisesti työnhaussa. Nuoret ovat sisäistäneet ajatusmallin, jonka mukaan ainoastaan yksilö itse voi järjestää itselleen työpaikan. Työttömäksi työnhakijaksi ilmoittautuminen mahdollistaa tukien saannin, työ on kuitenkin hankittava itse. Kiinnostavaa on myös se, kuinka suuri merkitys omalla aktiivisuudella ajatellaan olevan. Nuorten

haastatteluista käy ilmi, että työnhaussa sen merkitys on suuri, kun taas opiskelupaikan saamisessa myös yhteiskunta voi auttaa.

Nuori 1: Tossa kesällä huomas sellasen jutun kun oli töissä, että töitä saa jos on vaan asennetta ja oikeesti haluaa niitä töitä. (Ryhmä 1)

Oma aktiivisuus työnhaussa näyttäytyy nuorille tiettyinä asenteina. Oikea asenne määrittyy haluna saada työtä, valmiutena nähdä vaivaa työpaikan eteen, mutta myös tiettyinä resursseina. Työhaastattelu tilanteena vaatii itsetuntemusta ja sosiaalisia taitoja. Oma aktiivisuus merkitsee nuorille nimenomaan halua saada työ- tai opiskelupaikka. Kun halua on, ollaan myös valmiita näkemään vaivaa. Haastatteluissa pyrittiin myös selvittämään, mistä nuorten mielestä työ- ja opiskelupaikan saaminen on kiinni ja miten siihen voi vaikuttaa. Seuraavan aineisto-otteen nuori tarkastelee asiaa monesta eri näkökulmasta.

Haastattelija: Mistä sun mielestä työpaikan tai opiskelupaikan saaminen riippuu?

Nuori 3: Jos aattelee jotain tämmöstä henkilöä ettei oo tutkintoo, niin tosi vaikee saada töitä muuta kun siivoojana. Ja tarviihan kaikkiin nyt tutkinnon. Mutta jos aattelee semmosta jolla on tutkinto, että saa töitä, niin kyllä se siitä omasta aktiivisuudesta, ja siitä että kerrotaan miten hän voi olla oikeesti aktiivinen. Kerrotaan enemmän, että miten voi olla aktiivinen työnhakija. Hirveen huono kyllä tuo työmarkkina. Mä oon ollu jo yli puoli vuotta työttömänä ja pitänyt työnhakua päällä koko ajan.

Edellisessä aineisto-otteessa käy ilmi, että vaikka oma aktiivisuus voi olla ratkaisevaa työnhaussa, tarvitaan myös rakenteiden tukea ja neuvoja siihen, miten voi olla aktiivinen. Oma aktiivisuus nousee tässä kategoriassa osallisuuden kannalta tärkeäksi kaikkien haastateltujen nuorten puheessa. Vaihtelevuutta löytyy kuitenkin siinä, kuinka paljon omaa aktiivisuutta tarvitaan. Tutkinnon saaminen edellyttää aktiivisuutta yksilöltä, ja myös työnhaussa vaaditaan aktiivisuutta. Kuitenkin työmarkkinoiden tilanne ja tiedon tarjoaminen vaikuttavat myös, sillä nuorilla ei ole yhtä paljon tietoa työnhausta kuin kokeneemmilla työntekijöillä. Lisäksi voidaan kysyä, pitäisikö työnhaun ylläpitäminen riittää, vai voidaanko edellyttää vielä senkin jälkeen omaa aktiivisuutta työnhaussa.

Nuorten tilanne on monella tavalla haasteellinen, myös aktiivisuuden näkökulmasta. Nuorten oma aktiivisuus ei riitä, vasta aikuiset saavat asiat tapahtumaan. Vaikka nuori hakisi aktiivisesti töitä tai opiskelupaikkaa, valta on silti aikuisella, joka toimii ikään kuin portinvartijana nuoren ja työpaikan

välillä. Myös poliittisilla prosesseilla määritellään paljon juuri nuorten elämään vaikuttavia asioita joihin nuorilla itsellään ei kuitenkaan ole minkäänlaista vaikutusvaltaa. Aikuisten rooli nuoren elämässä ja aktiivisuudessa määritellään osuvasti seuraavassa aineistoyksikössä.

Haastattelija: *Miten nuoret voi vaikuttaa asioihin?*

Nuori 3: *Olemalla just aktiivisia ja ottamalla itte vaikka aikuisiin kontaktia.*

Kaikkein ristiriitaisin tilanne syntyy, kun nuoren oletetaan aktiivisesti pyrkivän aktivointitoimenpiteiden vaikutuspiiriin. Tällaisessa tilanteessa vastuu on täysin siirretty nuorelle itselleen. Syrjäytymistä pyritään ehkäisemään esimerkiksi nuorisotakuun avulla, joka ei kuitenkaan tavoita kohderyhmäänsä, vaan ainoastaan ne, joilla olisi valmiudet ilman tällaista hankettakin.

Haastattelija: *Ooksää muuten nuorisotakuusta kuullu?*

Nuori 2: *En oo kuullu mitään. [...]*

Haastattelija: *Ei oo tavottanu kohdeyhmiäänsä.*

Nuori 2: *Ei mua tavoteta täältä, mä oon täällä piilossa.*

Nuoret asettavat haastatteluissa itsensä kategoriaan, jonka mukaan osallisuus määrittyy jo olemassa olevien ja hallitsevien määreiden mukaan. Osanotto työhön ja opiskeluun on suoraan verrannollinen yhteiskunnalliseen osallisuuteen. Nuorilla on kuitenkin ristiriitaisia näkemyksiä tästä osallisuuden muodosta, aivan kuin virallisilla tahoillakin. Aktivointipolitiikka leimaa nykypäivän työpolitiikkaa vahvasti, ja nuoretkin korostavat sitä ja yksilön omaa aktiivisuutta haastatteluissa. Toisaalta nuoret kuitenkin toivovat myös yhteiskunnan ottavan enemmän vastuuta työn ja opiskelun ulkopuolelle jääneistä. Kategorian sisällä on siis ristiriitoja. Seuraavaksi syvennyn toiseen aineistosta nousseeseen kategoriaan.

4.2. Luotettava ystävä

Tässä luvussa käsittelen haastatteluiden pohjalta syntynyttä toista kategoriaa, joka muodostuu sosiaalisten verkostojen ympärille. Aineistosta käy ilmi, että nuoret jäsentävät ajattelussaan osallisuutta sosiaalisten verkostojen ja suhteiden kautta. He siis kokevat osallisuuden olevan

sosiaalisten suhteiden rakentamista ja ylläpitoa. Tästä kategoriasta on myös mahdollista löytää tiettyjä kategorioita kuvaavia seikkoja. Sitä kuvaa erityisesti se, että sosiaaliset suhteet ovat usein nuorten vertaisryhmiä, eli muodostuvat nuorten ystävyys-suhteista. Sosiaalisia suhteita voidaan kuvata myös niiden laadulla. Suhteiden laatu on tärkeämpää kuin määrä tai paikka, jossa suhteita ylläpidetään. Erityisesti laatua mitataan luottamuksella. Nuorille on tärkeää, että he voivat kertoa ystäville vaikeistakin asioista, ja luottaa siihen, että heitä ymmärretään. Myös luottamus siihen, että saa apua ja tukea tarvittaessa on erityisen tärkeää, kuten myös se, että kokee kuuluvansa johonkin.

Sosiaalisten suhteiden käänntöpuolelle nuoret määrittelevät syrjäytymisen. Se tarkoittaa silloin sitä, että ihmisellä ei ole ystävyys-suhteita, joissa toiseen pystyy luottamaan. Nuorten ystävyys-suhteet vaativat ylläpitoa, ja ystävien kanssa pyritään viettämään mahdollisimman paljon aikaa. Kuitenkin nuorten ajanviettopaikat ovat rajattuja, ja usein päädytäänkin oleilemaan ja hengaillemaan julkisissa tiloissa, kuten puistoissa tai ostoskeskuksissa. Nuoret tiedostavat, että tämä hengailu ei ole hyväksyttyä yhteiskunnan määrittelemän osallisuuden näkökulmasta, mutta kokevat ystävyys-suhteiden ylläpidon tärkeämmäksi. Tässä käy ilmi kahden kategorian välinen ristiriita, ja se, miten nuoret pyrkivät tasapainoilemaan näiden kahden osallisuuden kategorian välillä.

Tämän tulosluvun aloitan tarkastelemalla nuorten ystävyys-suhteita vertaissuhteina. Sen jälkeen perehdyn vertaissuhteiden laatuun, jossa erityisesti luottamus nousee tärkeäksi. Viimeisessä alaluvussa käsitelen sitä, minkä haastattelemi nuoret kokevat syrjäytymiseksi. Syrjäytyminen osoittautuu nuorten puheessa ystävyys-suhteiden puutteeksi, sen vuoksi alaluvun paikka muodostui luotettava ystävä -kategorian alle.

4.2.1. Vertaisryhmät osallisuuden muotona

Rakenteiden ja instituutioiden muodostaman osallisuuden lisäksi nuoret jäsentävät osallisuutta siis sosiaalisten verkostojen kautta. Nuorten haastatteluista voidaan havaita miten tärkeän yhteiskuntaan kiinnittymisen keinon se heille tarjoaa. Nuoret viettävät mielellään mahdollisimman paljon aikaa ystäviensä kanssa. Vertaissuhteissa he kokevat, että he voivat olla juuri sellaisia kuin ovat, eikä kukaan tuomitse heitä. Toisinaan nuoret kokevat, että muut eivät ymmärrä näiden vertaissuhteiden merkitystä. Verkostot ovat tiiviitä, mikä osaltaan lisää niiden laatua. Seuraava aineisto-ote osoittaa sen, kuinka suuri merkitys ystävillä on nuorille.

Nuori 1: *Yleinen luulohan on kaikilla aikuisilla, että eihän tän ikäsillä oo mitään menoja.*

[...]

Haastattelija: *Mihin nuoret käyttää rahansa? [...]*

Nuori 2: *Käy syömässä.*

Haastattelija: *Miksei ne syö kotona?*

Nuori 2: *Koska kaverit ei tuu kotiin syömään. (Ryhmä 1)*

Pelkkä vertaissuhde ei kuitenkaan takaa osallisuuden lisääntymistä, tietyt laatutekijät on löydyttävä suhteesta. Seuraavassa aineisto-otteessa nuori kuvailee tärkeiden ystävien olleen hänelle tukipilareina vaikeina aikoina. Tosiystäviä on kuitenkin vain osa siitä kavereiden ja tuttujen joukosta, joiden kanssa vietetään aikaa. Suhteen laatutekijät ovatkin niitä tekijöitä, jotka erottavat osallisuutta lisäävät ystävyysuhteet muista suhteista.

Haastattelija: *Mitä ystävät on merkinny sulle?*

Nuori 3: *Mulla on ollu semmosia kavereita ja tuttuja, mutta mulla on ollu harva semmonen tosi hyvä ystävä, joiden kanssa on pystyny puhumaan kaiken, ne likasimmatkin salaisuudet ja ne veriset salaisuudet kanssa. Ja ne on ollu semmosia pilareita, jotka on pitäny pystyssä.*

Haastatteluissa pyrittiin selvittämään ystävien roolia nuorten elämässä, ja heidän merkitys osoittautui suureksi. Nuoret tekevät kuitenkin eron tukevien vertaissuhteiden ja muiden suhteiden välille. Huomionarvoista on myös se, että nuorten vertaissuhteiden ylläpitoa vaikeuttaa moni asia. Nuorilla ei monesti ole käytössä juurikaan rahaa, minkä vuoksi esimerkiksi ravintolassa tai elokuvissa käyminen ei aina ole mahdollista. Joissain tiloissa pääsyä rajoittavat myös ikärajat. Nuorisokeskuksissa on usein yläikäraja, jolloin täysikäiset nuoret eivät enää niihin pääse. Pubit ja yökerhot ovat sen sijaan määrittäneet alaikärajan. Näin ollen nuoret kokoontuvatkin usein puistoissa, kaduilla, ostoskeskuksissa ja muissa julkisissa paikoissa. Nämä paikat mahdollistavat myös vapaan kulun suurellekin joukolle. Seuraavassa otteessa nuori kertoo viettäneensä paljon aikaa rannalla ystäviensä kanssa.

Nuori 5: *Kesällä rannalla tuli tosi paljon vietettyä aikaa. Mut siinä oli iso kaveriporukka, että ei siinä tarvinnut huolehtia mitään.[...] On ollut silleen turvallista.*

Suuri kaveriporukka ja ystävien läsnäolo tuovat nuorelle turvaa. Ystävilta saa tukea tarvittaessa, ja yhteenkuuluvuuden tunne on suuri. Ystäväporukka toimii ikään kuin suojamuurina nuoren ja

ulkomaailman välillä. Turvallisuudentunne ja toisten puolustaminen kasvattavat luottamusta. Ystäviin luotetaan usein jopa enemmän kuin omiin vanhempiin tai viranomaisiin. Jos on laadukkaita sosiaalisia suhteita, avun saa aina, kuten seuraavan aineisto-otteen nuori kuvaa.

Nuori 1: Jos sä tarvit oikeesti kiireellisesti apua, ja sulla ei oo mitään muuta kun netti ja facebook, niin sun ei tarvi kun sinne kirjottaa, niin sä saat ihan mitä apua tahansa.

Haastattelija: Siis kavereilta vai joltain työntekijöiltä?

Nuori 1: Kavereilta. Tai jos ei kaverit pysty auttaan, niin sit ne pystyy soittaaan apua. Kyllä avun saa aina. (Ryhmä 3)

Nuori 1: Siis jos se jossain porukassa menee, niin kyllä aina siellä on muutama ihminen, joka saattaa kattoo, että toi on nyt siinä kunnossa, että katotaan vähän ton perään. Kyllä kaverit aina kattoo toistensa perään.

Sosiaalisten suhteiden laatua kuvaa myös verkostojen tiiviys. Verkostoista nuoret saavat niin paljon henkistä tukea ja konkreettista apua, että esimerkiksi muuttaminen täysin toiselle asuinalueelle tuntuu sen vuoksi mahdottomalta. Ystävät muodostavatkin täten yhden keskeisimmistä asioista nuoren elämässä. Heiltä saa tukea ja apua, mutta verkostot voivat myös toimia sitovina. Asuinalueen muutos voisi joissain tapauksissa auttaa työ- tai opiskelupaikan saamisessa. Oma tukiverkostoa ei kuitenkaan haluta jättää, vaikka koti olisi lähes asumiskelvoton, kuten seuraavan aineisto-otteen nuori kertoo.

Nuori 4: Mut meillä on kyllä aika tiivis verkosto tässä, että on kavereita ja sukulaisia. [...] Että vaikka nää kämpätkin on näin huonoja niin senkään takia ei oo hakenu pois tästä, kun on niin hyvä semmonen, että aina saa kyllä apua. Niin rahallista tukee kun lastenhoitotukee ja mitä tahansa.

Vaikka nuorten haastatteluista on mahdollista erottaa osallisuuden kaksi kategoriaa, saattaa ne yhdessä puheenvuorossa sekoittua niin, että niitä ei voi erottaa erillisiksi aineistoyksiköiksi. Erottelu ei myöskään ole tarkoituksenmukaista, sillä kategoriasta toiseen siirtyminen ei läheskään aina ole selkeää, puhumattakaan tietoista. Nuoret ovat ottaneet osallisuuden eri muodot omikseen, ja tasapainoilevat niiden välillä myös omassa elämässään, kuten seuraavasta aineisto-otteesta käy ilmi.

Nuori 1: *Mä mietin just jotain sellasta paikkaa, vois rakentaa semmoselle kohtuu yleiselle paikalle, mutta ei ehkä kumminkaan ihan asutuksen viereen. [...] Johonkin vähän syrjemmälle, mutta kumminkin ihan yleiselle paikalle, mistä näkyy. Että jonkun tämmösen nuorison paikan. Kun se ei ois minkään asutuksen vieressä, niin se ei ainakaan häiritsisi silloin ketään asukkaita. Ja sitten se olis jossain semmosessa paikassa, missä on liikennettä. Aina jos tulee jotain hässäkkää, niin aina joku näkee. Mikä olis sillain ihan tiedossa, että siellä on porukkaa. (Ryhmä 1)*

Tässä aineisto-otteessa haastateltu kuvittelee nuorisolle suunniteltua tilaa. Hän on kuitenkin tietoinen siitä, että nuorten ja aikuisten vaatimukset ja toiveet tästä paikasta ovat erilaisia. Nuori pyrkiikin ottamaan molempien ryhmien toiveet huomioon suunnitellessaan nuorisotilaa. Haastatellun mielestä on tärkeää, että nuoria pidetään silmällä ja pystytään valvomaan, mutta kuitenkin nuoret voisivat viettää aikaa rauhassa, toisia häiritsemättä. Hän asettuu toisaalta aktiivinen kansalainen -kategoriaan ottaessaan huomioon ulkopuolisten viihtyvyyden, toisaalta taas luotettava ystävä -kategoriaan nuorten omaa tilaa suunnitellessaan.

Seuraavassakin aineistoyksikössä nuori asettautuu kahteen kategoriaan. Nuoren ajatuksia suuntaavat omat tarpeet ja toiveet, mutta samalla hänen ajatteluaan ohjaa yhteiskunnan hyväksymät osallisuuden muodot. Nuori on hyväksynyt virallisten tahojen tehokkuusajattelun, eikä siten koe pelkän oleskelun olevan järkevää tekemistä. Kuitenkin nuoret pyrkivät viettämään ystäviensä kanssa mahdollisimman paljon aikaa, sillä ystävien kanssa oleilu syventää sosiaalisia suhteita, lisää luottamusta ja kehittää sosiaalisia taitoja. Lisäksi ystävilta saa konkreettista apua ja tukea.

Haastattelija: *Mitä tesomalaiset nuoret tekee?*

Nuori 1: *Ne käy päivisin koulussa. Sen jälkeen ne menee käymään kotona. Sen jälkeen ne tulee Nuorkalle (Tesoman nuorisokeskus) tai tohon Länälle (kauppakeskus Länsiportti) Hengailee siinä ja sit ne menee takas kotio. Ne ei siis tee mitään niin sanotusti järkevää. Vaan oleskelee vaan. (Ryhmä 1)*

Nuoret tasapainoilevat siis kahden osallisuuden kategorian välillä. Vertaissuhteet näyttäytyvät haastatteluissa kuitenkin nuorille tärkeämpänä osallisuuden muotona, ja ystävilta saatu tuki ja turva auttavat ongelmatilanteissa eteenpäin. Tässä alaluvussa olen perehtynyt nuorten sosiaalisiin verkostoihin vertaissuhteina. Tämän piirteen lisäksi kategoriaa kuvaa nuorten välinen luottamus, siitä esittelen esimerkkejä seuraavaksi.

4.2.2. Luottamus

Toinen piirre, jolla luotettava ystävä -kategoriaa voidaan kuvailla, on suhteiden laatu. Laatua mitataan erityisesti luottamuksella, ja suhteiden ei koeta kasvattavan osallisuutta, jos ne eivät ole laadukkaita. Tärkeää on, että läheiset ihmiset ovat samalla puolella, eivät tuomitse valinnoista ja pyrkivät pyyteettömästi auttamaan. Tällaiset ystävyys-suhteet ovat tärkeitä, sillä niistä nuoret saavat myös konkreettista tukea ja neuvoja. Luottamus ystäviin on suurempi kuin vaikkapa perheenjäseniin tai opettajiin, ja juuri tämä luottamus tekee suhteista laadukkaita. Myös Ilmosen (2000, 15) mukaan ystävyyskeskeinen mittari on lupauksen pitäminen, minkä vuoksi erityisesti ystävään voi luottaa. Luotettava liittolaisuus ystävien kesken antaa yksilölle tunteen siitä, että on osa tiettyä ryhmää tai yhteisöä ja kuuluu johonkin. Luottamus voidaan määritellä jopa sosiaalisen toiminnan ja verkostojen edellytykseksi (Pohjola 2001, 198).

Haastattelija: *Onks teidän kaveripiirissä semmosia kenellä ei ole koulupaikkaa eikä työpaikkaa esim. ysiluokan jälkeen?*

Nuori 1: *On. [...]*

Haastattelija: *Mikä niitä sais innostettua, kuka sais sanottua? Ketkä on semmosia ihmisiä?*

Nuori 2: *Kaverit.*

Nuori 1: *Kaverit ja sitten just jos on joku semmonen tyyppi, joka ei aina moittis niitä elämäntavasta, vaan koittais saada meneen siihen parempaan suuntaan. (Ryhmä 1)*

Haastattelija: *Keneltäköhän nuoret yleensä kysyy neuvoa jossain jutussa? [...]*

Nuori 1: *Sekin riippuu ihan asiasta, jos on joku tosi vaikea asia, niin sit varmaan kavereilta. (Ryhmä 4)*

Nuoret luottavat eniten ystäviinsä. Haastatteluissa selvitettiin keneltä nuoret pyytävät apua ja kenen puoleen he voivat kääntyä, vastaukseksi nuoret mainitsivat ensisijaisesti ystävät. Luottamuksellinen suhde syntyykin usein saman ikäisten nuorten välille, sillä toista samassa tilanteessa olevaa on helpompi ymmärtää. On toki mahdollista, että luottamussuhde syntyy myös nuoren ja aikuisen välille. Näin saattaa käydä esimerkiksi nuorisotyöntekijän ja nuoren välillä. Tärkeää suhteessa on, että nuori saa olla juuri sellainen kuin on, eikä häntä tuomita. Seuraavassa aineisto-otteessa nuori

kertoo, että nuorten ajanviettopaikassa parasta on tuttujen ihmisten tapaaminen. Tuttujen ihmisten läsnäolo muodostaa vapaan ja arvostavan ilmapiirin, joka ei olisi mahdollista, jos ihmisten välillä ei olisi luottamusta.

Haastattelija: *Mites muuten Wihreä Puu (yhteisöotalo)? Mikä siinä paikassa on hyvää?*

Nuori 1: *Siellä näkee kaikkia kavereita ja siellä on tutut naamat aikuisia. Ja tiedät, että sä voit sanoa ihan mitä vaan. (Ryhmä 2)*

Haastatteluaineiston perusteella myös sosiaaliset taidot nousevat ehdottoman tärkeiksi syrjäytymisen ehkäisijäksi ja osallisuuden lisääjäksi. Jos nuorella on hyvät sosiaaliset taidot, hän solmii mitä todennäköisimmin luotettavia ja laadukkaita ihmissuhteita. Hän pystyy myös ylläpitämään niitä, mikä on tärkeää, sillä tiiviin suhteen muodostuminen vie usein aikaa. Seuraavista aineisto-otteista käy ilmi tämä sosiaalisten taitojen merkitys. Ensimmäisessä otteessa nuori tulee kuvailleeksi sosiaalisten taitojen merkitystä hyvin. Vaikka olisi kavereita, voi olla syrjäytynyt. Vasta omat ja vastapuolen sosiaaliset taidot mahdollistavat laadukkaan suhteen. Toisessa aineisto-otteessa nuori määrittelee syrjäytyneen vastakohtaksi avoimen ja sosiaalisen ihmisen. Voidaan siis ajatella, että nuori, jolla ei ole riittäviä sosiaalisia taitoja syrjäytyy helpommin.

Haastattelija: *Jos sä saisit määritellä, niin minkälaisessa tilanteessa nuori olis, että sä olisit huolissas?*

Nuori 1: *Velallinen. [...] Saattaa ryypätäkin monta päivää putkeen. Ja jolla on kavereita, mutta ei osaa huolehtia tai välittää toisista.*

Haastattelija: *Onks sulla jotain tuttuja, jotka sä luokittelisit syrjäytyneiks?*

Nuori 4: *Ei oikeestaan. Että aika paljon sosiaalisia ja avoimia ihmisiä.*

Vaikka luottamuksen syntyminen on tärkeä osa sosiaalisia suhteita, on sen rakentaminen joskus vaikeaa. Luottamuksen voi myös menettää, silloin sillä on pitkäkestoisia seurauksia. Nuori kuvaa luottamuksen tärkeyttä sosiaalisissa suhteissa seuraavassa aineisto-otteessa. Jos luottamuksen on kerran menettänyt, voi olla vaikea jatkossakaan rakentaa luottamuksellisia ihmissuhteita. Luottamuksellisten ihmissuhteiden rakentamista vaikeuttaa erityisesti koettu koulukiusaaminen, joka on johtanut siihen, että ihmisiä on jatkossakin vaikea päästää lähelle.

Nuori 3: *Se, että koulukiusaamistaustan takia ei ehkä niin paljon luottanu noihin ihmisiin, että ei päästä hirveesti ihmisiä lähelle, että on ollu aina semmonen varauksellinen.*

Vertaissuhteiden rooli muodostuu nuorten haastatteluissa tärkeäksi osallisuuden muodoksi. Nuoret kokevat ystävien kanssa olonsa turvalliseksi ja helpoksi. Vertaissuhteista saa apua ja tukea tarvittaessa, ja vuorovaikutus on tasa-arvoisia. Kaikki sosiaaliset suhteet eivät kuitenkaan lisää osallisuutta, vaan niissä on oltava tiettyjä piirteitä. Tässä tutkielmassa sosiaalisten suhteiden tasa-arvoisuuden lisäksi kuvaavaksi piirteeksi löydettiin suhteiden laatu, jota parhaiten kuvaa luottamus. Osallisuutta järjestäessään nuoret tulivat määritelleeksi myös osallisuuden kääntöpuolen, joka jäsentyy juuri sosiaalisten verkostojen kautta. Tähän syvennyn seuraavassa alaluvussa.

4.2.3. Ystävyyssuhteiden kääntöpuolena syrjäytyminen

Haastatteluissa pyrittiin selvittämään myös mitä syrjäytyminen tarkoittaa nuorille. Aineistoni perusteella syrjäytyminen on vertaissuhteiden ja sosiaalisten verkostojen puuttumista, ja sijoittuu siten luotettava ystävä -kategorian kääntöpuolelle. Nuoret puhuvat haastatteluissa myös tästä kääntöpuolesta, ja usein syrjäytyminen näyttäytyy heille kotiin jäämisenä tai jämähtämisenä. Syrjäytyminen terminä on hankala, eikä aina voi olla täysin varma, mitä sillä tarkoitetaan. Aineistossani vertaisryhmien merkitys osallisuuden kannalta on kuitenkin ilmeinen, ja se näkyy myös niissä aineisto-otteissa, joissa puhutaan tilanteesta, jossa osallisuutta ei ole.

Haastattelija: *Tiiättekste sellasia nuoria, jotka on jumittunu kotiin, että ne ei liiku sieltä minnekään?*

Nuori 2: *Ne on syrjäytyneitä nuoria.* (Ryhmä 1)

Edellinen aineistoesimerkki on hyvä esimerkki siitä, kuinka ajankohtainen aihe nuorten syrjäytyminen on. Huoli nuorten syrjäytymisestä ja sen ehkäisy on lähes päivittäin tapetilla milloin missäkin mediassa, eikä termin käytöltä voi välttyä yksikään ikäryhmä. Aineisto-otteessa haastattelija kuvaa nuoren, joka ei liiku kotoa, ja nuori kertoo heti hänen olevan syrjäytynyt. Toisaalta ote kertoo myös sen, että syrjäytyminen on nuoren mielestä ennen kaikkea kotiin jäämistä.

Kotiin jumittunut nuori ei vietä aikaa ystäviensä kanssa, harrasta tai luo sosiaalisia suhteita millään muullakaan tavoin.

Haastattelija: *Onks semmosia ketkä ei käy missään?* [...]

Nuori 1: *Pelaa, kattoo TV:tä, leikkii lapsensa kanssa.*

Nuori 2: *Ei oikeen liiku, ei tee mitään.* (Ryhmä 3)

Edellisessä aineistoesimerkissä kerrotaan hieman tarkemmin osallisuuden käänköpuolesta. Perhe ja lapsen hoitaminen ei nuorten haastatteluiden perusteella vielä riitä osallisuudeksi. Se saattaa jopa nuorten näkökulmasta vähentää sitä, sillä vertaissuhteiden ylläpito vähenee huomattavasti, ja henkilö jää kotiin. Huomionarvoinen seikka on myös se, että usein nuoret kuvaavat syrjäytymisestä tai kotiin juuttumisesta puhuessaan jonkun toisen elämästä. Kukaan ei itse koe olevansa syrjäytynyt, mutta usein tällaisia henkilöitä kuitenkin tiedetään. Haastatellut nuoret eivät siis suostu asettumaan syrjäytynyt nuori -kategoriaan, vaikka sitä heille yhteiskunnan puolesta tarjotaankin. Seuraava aineisto-ote on kuitenkin poikkeus tästä, siinä nuori kertoo viettävänsä päivät kotona, eikä täten koe elämällään olevan juurikaan sisältöä. Tämäkin aineisto-ote tukee sitä väitettä, jonka mukaan osallisuus on sosiaalisia verkostoja, ja syrjäytyminen yksin jäämistä.

Haastattelija: *Miten sulla menee päivät?*

Nuori 2: *Yleensä mitä mä teen, niin olen kotona, siivoan, käyn kaupassa, kattelen mitä kissat tekee. Ei oikeestaan kauheesti elämässä sisältöä tällä hetkellä oo, mutta etsivän työn kautta mä meen sellaseen haastatteluun, jos sieltä tulis sitten jotain uutta elämälle, ettei tarvi kotona istua kaikkia päiviä.*

Edellinen aineisto-ote kertoo myös, että työn ja opiskelun ulkopuolella olevat nuoret ymmärtävät oman yhteiskunnallisen statuksensa, joka määrittyy marginaaliseksi. Nuoret tiedostavat olevansa syrjässä yhteiskunnan keskiöstä ja pyrkivätkin löytämään vaihtoehtoisia osallisuuden tapoja. Seuraavassa aineisto-otteessa haastateltu nuori kuvaa puolisonsa tilannetta, jossa pettymykset työhaussa ovat aiheuttaneet sosiaalisia pelkoja, ja työssäkäynti on alkanut sen vuoksi tuntua vaikealta. Tässä tutkielmassa esitellyt kaksi kategoriaa eivät olekaan erillisiä ja toisistaan riippumattomia, vaan jatkuvasti muokkaavat toinen toistaan. On siis esimerkiksi mahdollista, että rakenteista johtuvat seikat vaikuttavat sosiaaliin taitoihin heikentävästi. Siinä tapauksessa instituutioiden toimintatavat ovat heikentäneet toimijan osallisuutta yhteiskunnan rakenteissa, mistä on seurannut osallisuuden heikentymistä myös sosiaalisissa verkostoissa.

Haastattelija: *Minkälainen on syrjäytynyt nuori?*

Nuori 4: *Vähän niinku mun puoliso. Se opiskeli itselleen ammatin, ja teki oikeestaan kaikkensa että olis päässy oman alan töihin, mutta ei. Mihinkään se ei pääse töihin. Ja sit sille on tullu sosiaalisten tilanteiden kammoa, et sille on tullu paniikkikohtauksia ja sit se vielä vähemmän yrittää kun se tietää että sille tulee epämukava olo siitä yrittämisestä. Sit se nyhjää vaan kotona. Nyt se alotti työkkärin kurssin, siitä ei oo mitään hyötyä.*

Syrjäytyminen herättää nuorissa monia tunteita ja ajatuksia. Seuraavassa aineisto-otteessa nuoret ovat eri mieltä siitä, onko yksinäisyys omaa syytä vai ei. Yksi nuorista kokee, että kavereiden puute johtuu yksilöstä itsestään, pitäisi vain lähteä kotoa pois ja tutustua ihmisiin. Toinen haastatelluista sen sijaan kokee, että aina yksinäisyys ei ole yksilön omaa syytä. Hänen mielestään kaikkien kanssa ei voi tulla toimeen, eikä samalla aaltopituudella olevaa ihmistä välttämättä löydy, vaikka kuinka tapaisi ihmisiä. Aineisto-otteesta kuitenkin selviää se, että nuoret, olivat he sitten syrjäytyneitä tai ei, eivät ole samanlaisia. Heidän tarpeensa, toiveensa, kykynsä ja elämäntilanteensa eroavat toisistaan, aivan kuin kaikkien ihmisten. Tässäkin aineisto-otteessa on siis nähtävissä kahden eri kategorian piirteitä; toisaalta se kuvastaa oman aktiivisuuden merkitystä, toisaalta korostaa vertaissuhteiden arvoa nuorille.

Haastattelija: *Mut onks sellasia jotka on yksinäisiä, et niillä ei olis kavereita?*

Nuori 1: *On semmosiaki*

Nuori 2: *Mut se riippuu ihan siitä että ne ei oo itse hakenu tai hankkinu niitä kavereita. Ne jää sinne kotiin nysvää.*

Nuori 1: *On ollu sellasiaki ketkä on vaan niin erilaisia että ei oo mitään samaa niin ei vaan tuu toimeen. (Ryhmä 3)*

Nuorten puheessa syrjäytyminen jäsentyy ennen kaikkea sosiaalisten suhteiden puutteeksi, eikä sillä ole juurikaan tekemistä yhteiskunnallisen statuksen kanssa. Syrjäytymisen syyt ovat nuorten haastatteluissa yhtä jakaantuneet kuin muussakin yhteiskunnallisessa keskustelussa, toisaalta vastuu annetaan yksilölle itselleen, toisaalta yhteiskunnan rakenteelliset seikat asetetaan syyllisiksi. Ristiriitaista on se, että yhteiskunta pyrkii luomaan kuvaa syrjäytyneestä, joka on syrjäytynyt nimenomaan työstä ja opiskelusta. Nuorten näkemyksissä syrjäytynyt henkilö sen sijaan on syrjäytynyt sosiaalisesta kanssakäymisestä, eikä hänellä ole laadukkaita ystävyys-suhteita.

Seuraavassa luvussa kokoan tulokset vielä yhteen ja kerron omia päätelmiäni niistä. Lisäksi pohdin tutkimuksen eettisyys- ja luotettavuuskysymyksiä.

5. Pohdinta

Aineistoni perusteella nuoret ovat ristiriitaisessa asemassa yhteiskunnassa, ja pyrkivät tasapainottelemaan eri kategorioiden välillä. Toisaalta he ovat ottaneet omakseen yhteiskunnan virallisten tahojen tuottaman osallisuuden, ja haluavat olla osana tätä maailmaa työn ja opiskelun kautta. Toisaalta taas nuorten omien sosiaalisten verkostojen merkitys on heidän elämässään erittäin suuri, ja osallisuus rakentuu myös niiden kautta. Samalla syntyy ensimmäinen ristiriita, onko osallisuus virallisessa, julkisessa maailmassa arvokkaampaa kuin osallisuus yksityisessä maailmassa? Toinen ristiriita on nähtävissä kategorioiden sisällä. Rakenteiden tarjoama osallisuus jakaantuu nuorten haastatteluissa oman aktiivisuuden korostamiseen ja yhteiskunnan tarjoaman tuen puutteeseen. Näin syntyy ristiriitainen kysymys siitä, onko syrjäytymisen ehkäisy enemmän yksilön vai yhteiskunnan vastuulla. Samasta kysymyksestä on kiistelty vuosikausia poliittisen päätöksenteon yhteydessä, ja esimerkiksi aktivointipolitiikalla vastuuta pyritään siirtämään yksilölle.

Karjalainen (2011, 234) argumentoi, että aktivointipolitiikassa aktivoinnin kohde on aina yksittäinen työtön kansalainen. Syytä ei siis etsitä yhteiskunnan rakenteista ja instituutioista, vaan yksilön ajatellaan muuttavan käyttäytymistään laissa säädettyjen ehtojen ja tavoitteiden mukaisesti. Aktivoinnin käytännöt kajoavat kansalaisen itsemääräämisoikeuteen, mutta ainoastaan työttömän kansalaisen. Myös Välimaa (2011, 81) huomauttaa, että aktivointipolitiikan esiintulo aiheutti poliittisen ristiriidan yhteiskunnan vastuun ja yksilön vastuun näkökulmien välille. Muutos kaikista huolta pitävästä hyvinvointivaltiosta yksilön omaa vastuuta korostavaan palkkatyöperustaiseen ajatteluun ei ole tapahtunut sulassa sovussa. Puolestapuhujat kertovat aktivoinnin auttavan ja parantavan työttömän edellytyksiä työllistyä ja osallistua sekä edistävän syrjäytyneen elämänhallintaa. Kritisoiijat näkevät aktivoinnin kontrolloivan, syyllistävän, leimaavan ja pakkointegroivan yhteiskunnan marginaalissa olevia kansalaisia niin kutsuttuun normaaliin. Aktivointipolitiikan nähdään näin huonoimmassa tapauksessa samalla sulkevan asiakkaita ulos ja uusintavan huono-osaisuutta.

Yksilön ja yhteiskunnan vastuun lisäksi muitakin ristiriitoja on nähtävissä sekä kategorioiden välillä, että sisällä. Virallisen, yhteiskunnan muodostaman osallisuuden kategoriassa nuoret puheessaan pyrkivät poistamaan vastuun työllistymisestä itseltään ja siirtämään sen rakenteisiin kertomalla yhteiskunnan tarjoaman tuen ja tiedon puutteesta. Toisaalta he myös korostavat oman

aktiivisuuden merkitystä ja ottavat siten vastuuta osallisuudesta itselleen. Voidaan myös ajatella, että nuoret puhuessaan oman alan löytämisen tärkeydestä pyrkivät hyväksyttämään tilannettaan opiskelun ja työn ulkopuolella. Oman alan ja mieluisen ammatin etsiminen ikään kuin poistaa heiltä vastuun kokeilla siipiään toisilla aloilla. Sen sijaan yksityisen, sosiaalisiin verkostoihin liittyvän osallisuuden piirissä hyvän ystävän nähdään lisäävän osallisuutta, huonon ja epäluotettavan ystävän vähentävän sitä. Esimerkiksi Kortteinen ja Tuomikoski (1998) havaitsivat pitkäaikaistyöttömiä koskevassa tutkimuksessaan, että luottamus kannattelee työtöntä monin tavoin ja suojaa muun muassa sairastumiselta.

Nuorten jäsenyydet osallisuudesta ovat siis monella tapaa ristiriitaisia. Osallisuuden merkitykset ovat heidän elämässään syntyneet vuorovaikutuksessa toisten ihmisten kanssa. Tässä käy ilmi tutkimuksen etnometodologinen luonne, merkitykset syntyvät aina vuorovaikutuksessa. Aktiivinen kansalainen -kategorian voidaan ajatella syntyneen sosiaalistamisprosessin tuloksena. Yhteiskunta usein vähättelee nuorten omia osallisuuden tapoja, jolloin ympäristön hyväksynnän saa vain osallistumalla aiemmin määriteltyihin ja hyväksytyihin osallisuuden muotoihin. Halutessaan olla hyviä kansalaisia nuoret pyrkivät ottamaan osaa näihin hyväksytyihin osallisuuden muotoihin, opiskeluun ja palkkatyöhön. Toisaalta nuoret jäsentävät osallisuutta luotettava ystävä -kategorian kautta. Silloin osallisuutena pidetään osanottoa sosiaalisiin verkostoihin, kuitenkin tietyin reunaehdoin. Hyvä ystävä lisää osallisuutta, huono ystävä vähentää sitä. Ristiriita näiden kahden kategorian välillä on nähtävissä siinä, että toinen lisää osallisuutta julkisessa ja toinen sen sijaan yksityisessä maailmassa. Tuloksena olen esittänyt, että nuoret asettavat itsensä molempiin kategorioihin.

Aktiivinen kansalainen -kategorian voidaan nähdä tarkoittavan sitä, että yhteiskunta on luonut tiettyjä instituutioita, joihin se odottaa nuorten hakeutuvan. Tärkeimmät näistä instituutioista ovat palkkatyö ja tutkintoon johtava opiskelu. Tätä yhteiskunnan määrittelemää osallisuutta jäsentää aineistoni perusteella myös yhteiskunnan antama tuki ja tieto, erityisesti sen puute. Yhteiskunnan tarjoama tuki on yleensä taloudellista auttamista, mutta myös ymmärrystä ja tiedon tarjoamista. Tuen puutteen käänköpuolena voidaan nähdä yksilön oman aktiivisuuden peräänkuuluttaminen, jota nuoret tulivat korostaneeksi myös paljon. Yhteiskunta pyrkii luomaan kuvaa ”oikeasta” osallisuudesta esimerkiksi määrittelemällä instituutioiden ulkopuolella olevat nuoret syrjäytyneiksi ja avun tarvitsijoiksi. Luomalla kuvaa hyvästä ja oikeasta osallisuudesta yhteiskunta tulee vähentäneeksi toisenlaisen osallisuuden arvoa. Esimerkiksi nuorten hengailua kaveriporukoissa usein paheksutaan ja se määritellään häiriökäyttäytymiseksi. Nuoret tiedostavat itsekkin, että ystävyysuhteet eivät riitä osallisuudeksi yhteiskunnan näkökulmasta. Näin ollen paineet työn ja

opiskelun piiriin pääsemisestä voivat kasvaa suuriksi, kun vaihtoehtona on syrjäytynyt nuori -leima. Hyvinvointivaltion taholta nuoriin kohdistuukin paljon velvollisuuksia. Joskus nämä tuntuvat nuorista kohtuuttomilta, tällöin tuloksena on usein pettymyksiä ja vapauden loukkaamisen tunteita.

Mahdollista olisi myös ollut nimetä ja jaotella kategoriat eri tavoin. Aktiivinen kansalainen -kategorista olisi ollut mahdollista erottaa pettynyt uhri -kategoria, sillä pettymys rakenteiden toimintaan on haastatteluissa nähtävissä selkeästi. Tällainen näkemys vaatisi kuitenkin myös nuorten osalta halun käyttää yhteiskunnan tukijärjestelmää hyväkseen. Koen, että sen sijaan aineistosta on nähtävissä nuorten tarve vaikuttaa omaan tulevaisuuteensa ja halu tulla toimeen itsenäisesti. Aineistoni nuoret pyrkivät omassa elämässään toimimaan parhaalla mahdollisella tavalla, enkä siksi näe, että he asettautuivat pettynyt uhri -statuksen alle. Haastatellut nuoret eivät myöskään suostu asettumaan syrjäytyneen nuoren kategoriaan, vaikka siitä yhteiskunnan puolelta tarjotaankin. Näin ollen koen perustelluksi esitellä tulokset ainoastaan aktiivinen kansalainen -kategorian ja luotettava ystävä -kategorian avulla.

Minna Suutari (2001, 180) on omassa väitöskirjaansa perustuvassa artikkelissaan löytänyt samantyyllisiä tuloksia haastatellessaan työelämän ulkopuolella olevia nuoria. Suutari argumentoi, että ystäväverkostojensa kautta nuoret kiinnittyvät samanlaisessa yhteiskunnallisessa asemassa oleviin, samassa naapurustossa asuviin ja kutakuinkin itsensä ikäisiin ihmisiin. Huolimatta suppeudesta ja tiivyydestä kaveriverkosto voi silti olla varsin tehokas tuen tarjoaja marginaalin arjessa. Suutari (2001, 177) kuvaileekin, että ystävien ensisijainen tehtävä nuorten elämässä on olla kumppaneita, joiden kanssa voi viettää aikaa ja jotka ovat luottamuksen arvoisia. Kavereiden kanssa ei tarvitse tehdä mitään erityistä, vaan yhdessäolo ja hengailu riittää. Tärkeintä ei ole niinkään mikään tuottava tai aktiivinen tekeminen vaan tunne yhteenkuulumisesta. Kun nuoret ovat osallisina kaveri- ja ystäväpiirissä, he kokevat, etteivät ole yhteiskunnallisten instituutioiden hylkäämäksi tultuaan jääneet kokonaan yksin.

Suutari on omassa tutkimuksessaan havainnut, että luottamuksen haastajaksi nuorten ja vanhempien välisissä suhteissa nousee useimmiten nuoren pyrkimys riippumattomuuteen. Luottamusta jäsentävät velvollisuuden tunteet ja pelko kiitollisuuden velkaan joutumisesta. Niitä kiertääkseen nuoret välttelevät vanhempiin turvautumista tai ainakin pyrkivät rakentamaan riippuvuutta omilla ehtoillaan. (Suutari 2001, 169.) Koska kaverisuhteet ovat kokonaisvaltaisia, niiden tuki ulottuu nuorten elämässä monille alueille. Luottamukselliset suhteet kavereihin ja ystäviin antavat sekä konkreettisia selviytymisresursseja että ehkäisevät yksinäisyyttä. Suutarin tutkimuksen mukaan nuorten kaveriverkostot eivät kuitenkaan ole sen paremmin laajoja kuin kovin monihaaraisiakaan

vaan koostuvat yleensä varsin suppealle alueelle rajoittuneista sosiaalisista suhteista. Kaverisuhteilla saattaa siis olla myös sitovia vaikutuksia, eikä työ- tai opiskelupaikkaa sen vuoksi haeta vaikkapa toiselta paikkakunnalta, tai edes saman oman kotikaupungin toiselta laidalta. (emt. 180.)

Kuuluminen tiiviiseen kaveri- ja ystäväpiiriin voi muodostuakin nuorelle riskiksi. Ystäväpiiri voi omien haitallisten toimintojensa kautta kiinnittää nuorta marginaalisiin elämänmuotoihin. Tämä sen sijaan saattaa muodostua esteeksi esimerkiksi työmarkkinoille kiinnittymiselle. Erityisesti työnhaussa verkostot ja kontaktit työpaikkoihin ovat tärkeitä, ja vaikkapa ainoastaan työttömistä muodostuva ystäväverkosto näyttäytyy työvoimaviranomaisten näkökulmasta helposti syrjäytymisriskinä nuoren elämässä. Vaikka tiivis kaveri- ja ystäväpiiri olisikin nuorelle tärkeä kuulumisen paikka, se voi kuitenkin samalla eristää nuorta muusta yhteiskunnasta. Verkostojen rooli näyttäytyykin aikuisten tai sosiaaliviranomaisten silmin ulkopuolelta katsottuna usein erilaiselta kuin sisäpuolelta nuorten silmin katsottuna. (Suutari 2001, 181–182.)

Outi Välimaan tutkimuksen kategoria-analyysi paljastaa, että leimattu pitkäaikaistyöttömän kategoria on näkymättömänä läsnä haastattelujen vuorovaikutustilanteissa. Pitkäaikaistyöttömän kategoriaan liittyvät yhteiskuntapoliittiset, kulttuuriset ja moraaliset merkitykset käynnistävät haastattelun vuorovaikutuksessa tapahtuvan neuvottelun leimatun kategorian jäsenyydestä ja uudelleen rakentamisesta. Uusliberalistinen ajattelu jokaisen yksilön omasta vastuusta johtaa työttömien aktivointitoimiin, joiden avulla pyritään poistamaan rakenteellista työttömyyttä. Samalla kuitenkin synnytetään ja vahvistetaan leimallista pitkäaikaistyöttömän kategoriaa, jolla syyllistetään työttömiä. (Välimaa 2011, 5.) Yhteiskuntaan onkin sisäänrakennettu epäluottamus, joka näkyy erityisesti syrjäytymispuheissa ja aktivointipoliitikassa (Pohjola 2001, 200). Nuorten turhautuminen instituutioiden toimintaan johtuukin ainakin osittain siitä, että ilman opiskelu- tai työpaikkaa he tulevat leimatuiksi syrjäytyneiksi, vaikka eivät koe olevansa itse tilanteeseensa syyllisiä. Toisaalta työn ja opiskelun ulkopuolella olevat nuoret kuitenkin tiedostavat oman yhteiskunnallisen statuksensa, joka määrittyy marginaaliseksi. Nuoret tietävät olevansa syrjässä yhteiskunnan hyväksytyistä osallisuuden tavoista ja pyrkivätkin löytämään vaihtoehtoisia osallisuuden muotoja.

Aineistossani nuoret määrittelevät siis osallisuuden kahden kategorian kautta. Toisaalta he kokevat osallisuuden olevan osanottoa rakenteiden tarjoamiin toimintoihin ja instituutioihin. Näitä ovat erityisesti palkkatyö ja tutkintoon johtavat opinnot. Jossain määrin myös esimerkiksi työvoimakoulutus, pajatoiminta ja nuorisokeskukset tarjoavat nuorille osallisuudenkokemuksia. Toisaalta nuoret kokevat osallisuuden omien sosiaalisten verkostojensa kautta. Tässä tapauksessa

osallisuutta ei niinkään lisää se, että nuori on tällä hetkellä opintojen tai työn piirissä, vaan se, että hänellä on tiivis ja laadukas lähiverkosto. Esimerkiksi perhe ei vielä takaa osallisuutta. Mikäli omaehtoinen aktiivisuus ja uteliaisuus eivät suuntaudu yksinomaan koulutukseen tai työelämään, nuori kuitenkin määrittyy yhteiskunnan puolelta passiiviseksi ja keskeneräiseksi työmarkkinakansalaiseksi (Pohjola 2001, 191). Aktiivinen kansalainen -kategorian voidaan katsoa edustavan aikuisten maailmaa, jossa tärkeänä pidetään itsenäisyyttä ja riippumattomuutta. Tämä ajatellaan saavutettavan opiskelulla ja palkkatyöllä. Luotettava ystävä -kategorian voidaan sen sijaan ajatella symboloivan lasten ja nuorten maailmaa. Nuoret ovatkin siirtymävaiheessa lapsuudesta aikuisuuteen, ja se määrittelee myös heidän puhettaan osallisuudesta, molemmat maailmat ovat läsnä voimakkaasti.

5.1. Eettisyys ja luotettavuus

Haastatteluiden tekemiseen ja niiden käyttämiseen aineistona liittyy monia eettisyyden kannalta tärkeitä seikkoja. Myös nuoret tutkimuksen kohteena on syytä ottaa erikseen huomioon, jotta ei tule tehneeksi vahinkoa tai loukanneeksi haastateltuja. Luotettavuuteen sen sijaan liittyy tutkimuksen validiteetti ja reliabiliteetti. Olen pyrkinyt kertomaan tutkimusprosessista avoimesti koko raportin ajan, mikä osaltaan lisää tutkielman luotettavuutta. Tässä viimeisessä luvussa käyn kuitenkin vielä läpi tutkielmani eettiset periaatteet ja luotettavuusteemat.

Laadullisessa tutkimuksessa korostuu analyysin johdonmukaisuus ja tulkinnan luotettavuus reliabiliteetin kriteereinä. On avattava kaikki tutkimuksen aikana tehdyt valinnat, rajaukset ja analyysin periaatteet niin, että mahdollisimman vähän jää sattuman varaan. Luotettavuus lisääntyy kun lukijalle osoitetaan analyysin ja aineiston rakennuspalikat, mutta myös rajoitukset. Validiteetin arvioiminen sen sijaan tarkoittaa laadullisessa tutkimuksessa sitä, että aineisto ja siitä tehdyt tulkinnat vastaavat mahdollisimman hyvin tutkimuskysymyksiin. Tässä erityisen tärkeäksi nousee analyysin järjestelmällisyys ja tutkimuksen aikana tehtyjen valintojen systemaattinen perustelu. (Ruusuvoori ym. 2010, 27.) Tutkimuksen kannalta on tärkeä tiedostaa, minkälaista vaihtelua tutkimusprosessin myötä menetelmissä ja ilmiössä, mutta myös tutkijassa tapahtuu. Nämä kehitysprosessit on osattava tuoda esille raportissa, tämä on tutkimuksen uskottavuuden kannalta

olennaista. On siis selvitetävä miten ja millaisten oletusten ohjaamana aineistoa on tutkimuksen eri vaiheissa kerätty. (Kiviniemi 2001, 80–81.)

Olen pyrkinyt koko tutkimusprosessin ajan pitämään mielessä tutkittavan ilmiön ja tutkimuskysymykset. Omassa tutkielmassani haastavimmaksi muodostui se, että tutkittava ilmiö on abstrakti ja laaja-alainen. Osallisuus ilmiönä on myös erityisen vahvasti yhdistettynä sen kääntöpuoleen, syrjäytymiseen. Tämän vuoksi jouduin usein muistuttamaan itseäni siitä, että tutkielman fokuksessa on ensisijaisesti osallisuus. Osallisuutta tutkittaessa on syrjäytymistä lähes mahdotonta jättää täysin käsittelemättä, enkä kokenut sitä edes tarpeelliseksi. Olen kuitenkin suunnannut valokeilan sekä analyysissa, että teoriassa nuorten osallisuuteen. Juuri tästä muodostuu myös tutkimuksen luotettavuus. Rajatun aineiston osan on vastattava tutkimuskysymyksiin riittävällä tavalla, jolloin voidaan perustellusti olettaa, että sen pohjalta tehty tutkimus tuottaa luotettavaa ja jollain tapaa yleistettävissä olevaa tietoa tutkittavasta ilmiöstä (Ruusuvaara ym. 2010, 17).

Olen pyrkinyt myös ottamaan huomioon nuoret erityisryhmänä. Nuoria tutkittaessa yksi tärkeimmistä kysymyksistä on ovatko nuoret päteviä päättämään omasta osallistumisestaan tutkimukseen. Lain mukaan 16-vuotiaat voivat päättää omasta puolestaan. (Heath ym. 2009, 27.) Tässä tutkielmassa kaikki haastateltavat ovat olleet täysikäisiä, joten he ovat lain mukaan täysin päteviä päättämään omasta puolestaan. Tärkeimmiksi seikoiksi haastatteluiden käytön kannalta nouseekin anonymiteetin ja asianmukaisen informoinnin varmistaminen.

Anonymiteetti on usein oletuksena tutkimuksen tekemisessä, vaikka osallistujat voivat myös haluta nimensä tutkimukseen. On kuitenkin muistettava, että tällainen asetelma ei anna osallistujille mahdollisuutta puolustaa omaa identiteettiään halutessaan. Erityisesti nuorten on usein helpompi kertoa näkemyksiään rehellisesti, jos heille taataan anonymiteetti. (Heath ym. 2009, 34.) Aineiston anonymisoinnissa keskeisintä on suorien tunnisteiden, kuten nimien, syntymäaikojen tai osoitteiden poistaminen. Erisnimien muuttaminen peitenimiksi, eli pseudonyymeiksi on myös yleisesti käytössä oleva anonymisoinnin keino. Peitenimien käyttö säilyttää myös aineiston sisäisen koherenssin ja lisää aineiston ymmärrettävyyttä. (Kuula 2006, 214–215.) Tässä tutkielmassa olen käyttänyt termejä nuori 1-6 ja ryhmä 1-4 erottelemaan informantit ja haastattelut toisistaan. Tutkielmani kannalta yksittäisen nuoren ikä tai sukupuoli ei ole merkityksellistä, joten anonymisoinnin varmistamiseksi en näitä tietoja ole käyttänyt. Myös aineiston editointi lisää tutkittavien anonymiteettia. Kun esimerkiksi murre- ja slangisanat muutetaan yleiskieleksi, on haastateltavan henkilöllisyyttä

vaikeampi tunnistaa. Ymmärrettävyyttä lisätäkseni olenkin korjannut mahdolliset puheen virheet ja kirjoittanut aineistonäytteisiin virheelliset sanat niin kuin ne kieliopillisesti oikein tulisi kirjoittaa.

Tutkimuksesta informointi tutkittaville on myös yksi tutkimusetiikan tärkeä kysymys. Annettava informaatio tutkimuksesta voi ratkaista sen, haluavatko ihmiset osallistua tutkimukseen. Haastateltavien suostumus, joka perustuu annettuun tietoon, on keskeistä kaikissa ihmistä tutkivissa tieteissä. Sen tärkein merkitys on saada tutkittavat ihmiset ymmärtämään mihin he suostuvat. Tutkittavien tulisi ensisijaisesti tietää mihin tarkoitukseen tutkimusaineisto kerätään, miten sitä muokataan ja kenellä aineistoon on käyttöoikeus. (Kuula 2006, 101, 104.) Tämän tutkielman aineisto on kerätty Tampereen yliopiston tutkimushankkeen puitteissa. Näin ollen osallistujien informointi ja suostumukset on kerätty hankkeen puitteissa tutkimuksen tekemiseen liittyviä eettisiä periaatteita kunnioittaen. Osallistujilta on pyydetty lupa aineiston käyttöön myös muita tutkimuksia varten. Haastattelijoita koskee tietenkin myös vaitiolo- ja salassapitovelvollisuus. Haastatteluiden osalta tämä tarkoittaa sitä, että tutkittavista ei saa kertoa ulkopuolisille, olivat tarkoitukset mitä tahansa. Tutkittavien yksityisasioiden koskeva vaitiolo- ja salassapitovelvollisuus sitoo tutkijaa myös tutkimuksen päättymisen jälkeen. (emt. 92–93.)

Tutkimuksen luotettavuutta olen lisännyt myös perehtymällä aiempaan tutkimukseen ja teoriaan. Tämä on mahdollistanut ilmiön tarkastelun eri näkökulmista. Tässä tutkimuksessa tarkoituksena on ollut antaa nuorten itse kertoa ajatuksiaan omasta näkökulmastaan. Osallisuus ja sen hyväksytyt muodot ovat yhteiskunnassamme jo määritelty valmiiksi, jolloin yksittäisen henkilön on usein vain sopeuduttava tähän annettuun osallisuuden muotoon. Tämä kamppailu sopeutumisen ja haastamisen välillä käy ilmi haastateltujen nuorten kerronnasta. Tutkielmani perusteella olisi kiinnostavaa jatkaa tutkimusta aiheesta, perehtyen erityisesti luottamukseen sosiaalisissa suhteissa, kansalaisuuteen ja sen määrittelyyn, sekä aktiivisen työvoimapolitiikan vaikuttavuuteen ja seurauksiin.

6. Johtopäätökset

Tutkimuksen tarkoituksena on ollut selvittää miten työn ja opiskelun ulkopuolella olevat nuoret jäsentävät osallisuutta. Menetelmänä käytin analyysin alkuun saattamiseksi sisällönanalyysia, jatkaen sen jälkeen kategoria-analyysillä. Tuloksiksi muodostui kaksi pääkategoriaa, joita vielä kuvailin aineistosta löytyneillä piirteillä. Kaksi pääkategoriaa muodostaa vastauksen ensimmäiseen tutkimuskysymykseen, miten osallisuus tulee ilmi nuorten kerronnassa. Aineistosta löytyneet kategorioiden piirteet muodostavat vastauksen toiseen tutkimuskysymykseen, millaisia osallisuuden muotoja nuorten kerronnasta voidaan erottaa.

Osallisuuden ollessa laaja aihe, myös kategorioista muodostui laaja-alaisia. Tulosten perusteella voidaan sanoa olevan mahdollista, että lapsuudessa ja nuoruudessa osallisuus tarkoittaa eri asioita kuin aikuisuudessa. Aikuiseksi kasvamisen myötä yksilöt sosiaalistuvat rakenteelliseen ja viralliseen osallisuuteen, joka käytännössä tarkoittaa työtä. Tällöin syrjäytymisen nähdään olevan työttömyyttä. Yhteiskunta odottaa kansalaisilta osallistumista koulutukseen ja työelämään. Samalla se luokittelee näiden ulkopuolella olevat syrjäytyneiksi. Nuoruudessa osallisuus sen sijaan tarkoittaa erityisesti laadukkaita ja tiiviitä sosiaalisia verkostoja. Syrjäytymisen nähdään olevan näiden verkostojen puuttumista, yksinäisyyttä ja jämähtämistä kotiin. Haastattelemani nuoret tasapainoilevat näiden kahden osallisuuden määritelmän välillä. He itse kokevat olevansa yhteiskunnassa täysin sisällä, mutta tulevat silti usein määritellyksi ulkopuoliksi. Toisaalta nuoret myös tiedostavat itse, että kuuluminen yhteiskunnan ytimeen tarkoittaa osallistumista työhön tai opiskeluun.

Tuloksia esittelevät kategoriat on nimetty niitä kuvaavin otsikoin. Aktiivinen kansalainen -kategorista käsin nuoret kuvailevat virallista osallisuutta, johon kuuluu osanottaminen yhteiskunnan instituutioihin, erityisesti tutkintoon johtavaan opiskeluun ja palkkatyöhön. Tätä kategoriaa kuvailemaan on nuorten haastatteluista löydetty yhteiskunnan tarjoaman tiedon ja tuen puute sekä oman aktiivisuuden korostaminen. Luotettava ystävä -kategoriassa nuoret kuvailevat omaa, epäviralliseksi ajateltua osallisuutta. Siinä osallisuus on sosiaalisissa verkostoissa syntyvää, ja sitä kuvailemaan voidaan nostaa vertaissuhteet, sekä luottamus näissä suhteissa. Syrjäytyminen haastattelemieni nuorten mielestä löytyy tämän kategorian kääntöpuolelta, ja tarkoittaa siten luotettavien sosiaalisten suhteiden puuttumista.

Kategorioilla luodaan vuorovaikutuksessa sosiaalista ja moraalista järjestystä, vuorovaikutuksessa syntyy myös kategorioita, joiden avulla rakennamme kulttuuria ja identiteettiämme. (Jokinen, Juhila & Suoninen 2012c.) Näin ollen myös osallisuus ja syrjäytyminen sekä niille annetut merkitykset ovat syntyneet vuorovaikutuksessa. Yhteiskunnan luoma paine toimia tietyllä tavalla on suuri erityisesti nuorten elämässä. Heidän valintojaan ja toimiaan moralisoidaan ja pyritään jatkuvasti arvioimaan. Vaikka sosiaalistaminen yhteiskuntamme sääntöihin ja normeihin on välttämätöntä, olisi myös nuorten omille olemisen ja toiminnan tavoille hyvä antaa tilaa.

Teoreettisten lähtökohtieni valossa nuorten jäsenyykset osallisuudesta asettuvat kategoriasta riippuen eri tavalla. Kun tarkastellaan Siisiäisen (2010, 2014) osallisuuden ulottuvuuksia, voidaan huomata, että osallisuus aktiivinen kansalainen -kategoriassa on yleensä jonkin muun tahon motivoimaa. Nuoria osallisuuteen työn ja koulutuksen kautta pyrkii motivoimaan erityisesti valtion eri instituutiot. Tällöin kyseessä on siis Siisiäisen nelikentän mukaan osallistaminen. Tällä osallistamisella saatetaan tosin pyrkiä yksilön aitoon osallistumiseen, eli tilanteeseen, jossa toimija motivoisi itse itseään ja olisi aktiivinen. Kuitenkin usein osallistamisen ja erityisesti aktivoinnin tuloksena päädytään sen sijaan passiiviseen, normeja seuraavaan osallisuuteen.

Luotettava ystävä -kategoriassa osallisuuteen motivoivana tahona on yksilö itse. Toimija sen sijaan voi olla joko aktiivinen tai passiivinen. Oman aineistoni perusteella haastatellut korostavat sosiaalisten verkostojen laatua osallisuuden lisääjänä tekijänä. Tällöin toimijan aktiivisuudella on suuri merkitys, jotta ystävyys-suhteesta muodostuu luotettava. Siisiäisen nelikentässä laadukkaat sosiaaliset verkostot osallisuuden muotona asettuisivat tällöin osallistumisen piiriin, sillä osallistuminen on vapaaehtoista ja ohjaavana voimana on yksilön oma intressi. Osallisuuden käänttöpuoleksi määritelty syrjäytyminen ei luonnollisesti asetu osallisuuden minkään ulottuvuuden piiriin.

Arnsteinin osallisuuden portaisiin nuorten jäsenyyksiä osallisuudesta on vaikea sijoittaa. Jotta tämä voitaisiin tehdä, olisi tiedettävä ne käytännöt ja prosessit, joilla osallisuuteen pyritään. Kuitenkin voidaan sanoa, että aktiivinen kansalainen -kategorian osallisuus ei ole nuorista itsestään lähtevää, eikä silloin Arnsteinin (1969), Hartin (1997) tai Headin (2010) mukaan ole täysin aitoa osallisuutta. Siinä voi silti olla tiettyjä osallisuuden piirteitä, kuten nuorten konsultointia tai sisällyttämistä prosessiin. Luotettava ystävä -kategoriassa on sen sijaan nähtävissä, että laadukkaissa vertaissuhteissa osallisuus on nuorten itsensä johtamaa, ja täten myös aitoa osallisuutta.

Tämän tutkielman tulosten perusteella on myös mahdollista osoittaa, että sosiaaliset taidot ovat tärkeä syrjäytymistä ehkäisevä seikka. Sosiaaliset taidot mahdollistavat luottamuksellisten

verkostojen rakentamisen ja helpottavat myös työnhakua. Ystävyyssuhteiden ja verkostojen luominen sekä ylläpito eivät onnistu ilman vuorovaikutustaitoja ja empatiakykyä. Myös virallisen osallisuuden rakentamisessa sosiaaliset taidot ja hyvä itsetuntemus ovat tärkeitä, erityisesti näin on työnhaussa.

Kun käytetään termiä osallisuus, tulisi aina samalla myös määritellä missä ollaan osallisia. Sama pätee syrjäytymis-käsitteeseen, pelkästään käytettynä termit tarjoavat vain mielikuvia, ei määritelmiä. Käsitettä syrjäytyminen käytetään usein liian löyhästi tarkoittaen esimerkiksi ulkopuolisuutta palkkatyöstä. Syynä työttömyyteen saattaa olla työpaikkojen vähyys, ei yksilön syrjäytyminen, tällöin ratkaisu on uusien työpaikkojen luominen, eikä ympäröivät keinot kuten yksilön aktivointi tai syrjäytymisen ehkäisy.

Tämän tutkielman tulosten perusteella voidaan sanoa nuorten tasapainottelevan kahden kategorian ja samalla kahden erilaisen maailman välillä. Näitä kahta maailmaa erottavat kokemukset riippuvuudesta ja riippumattomuudesta, lapsuus ja aikuisuus oikeuksineen ja velvollisuuksineen, julkinen ja yksityinen ympäristö, sekä monet muut ristiriitoja ja kahtiajakoja luovat seikat. Jokainen haluaa tulla hyväksytyksi, ja nuoret pyrkivät tulla hyväksytyksi näissä kahdessa maailmassa, joiden väliin he asettuvat.

Lähteet

Alasuutari, Pertti (2011) Laadullinen tutkimus 2.0. Tampere: Vastapaino.

Anttila, Anu-Hanna (2010) Ohipuhuminen sukupolvien välisenä kysymyksenä. Teoksessa Anu-Hanna Anttila & Kristiina Kuussaari & Tiina Puhakka (toim.) Ohipuhuttu nuoruus? Helsinki: Nuoristutkimusverkosto, THL, Valtion nuorisoasiain neuvottelukunta. Nuorten elinolot – vuosikirja. 6–12.

ARA (2013) Asuinalueiden kehittämisohjelma. [http://www.ara.fi/fi-FI/Ohjelmat_ja_hankkeet/Asuinalueiden_kehittamisohjelma/Asuinalueiden_kehittamisohjelma\(3755\)](http://www.ara.fi/fi-FI/Ohjelmat_ja_hankkeet/Asuinalueiden_kehittamisohjelma/Asuinalueiden_kehittamisohjelma(3755)). Viitattu 7.1.2014.

Arnstein, Sherry (1969) A Ladder of Citizen Participation. *Journal of the American Institute of Planners*, 35(4), 216–224.

Checkoway, Barry (2011) What is youth participation? *Children and Youth Service Review* 33 (2011). 340–345.

Eder, D. & Fingerson, L. (2002) Interviewing children and adolescents. Teoksessa James Holstein & Jaber Gubrium (toim.) *Handbook of Interview Research. Context & Method*. Thousand Oaks, CA: Sage Publications. 181–201.

Eskola, Jari & Vastamäki, Jaana (2007) Teemahaastattelu: opit ja opetukset. Teoksessa Juhani Aaltola & Raine Valli (toim.) *Ikkunoita tutkimusmetodeihin I*. Jyväskylä: PS-kustannus. 25–43.

Finn, Janet L. & Checkoway, Barry (1998) Young People as Competent Community Builders: A Challenge to Social Work. *Social Work* 43. 335–345.

Garfinkel, Harold (1967) *Studies in Ethnomethodology*. Englewood Cliffs: Prentice-Hall.

Gretschel, Anu (2002) Kunnallisen nuorten osallisuusympäristön perustaminen. Teoksessa Anu Gretschel (toim.) *Lapset, nuoret ja aikuiset toimijoina. Artikkeleita osallisuudesta*. Helsinki: Humak, Suomen kuntaliitto. 48–62.

Hart, Roger (1997) *Children's Participation: from Tokenism to Citizenship*. Firenze: UNICEF International Child Development Centre.

- Head, Brian (2010) Why not ask them? Mapping and promoting youth participation. *Children and Youth Services Review* 33 (2011) 541–547.
- Heath, Sue & Brooks, Rachel & Cleaver, Elizabeth & Ireland, Eleanor (2009) *Researching Young People's Lives*. Lontoo: Sage.
- Heikkinen, Hannu (2001) Narratiivinen tutkimus – todellisuus kertomuksena. Teoksessa Juhani Aaltola & Raine Valli (toim.) *Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin*. Jyväskylä: PS-Kustannus. 116–132.
- Helne, Tuula & Karisto, Antti (1992) Syrjäytymisen ongelma. Teoksessa Olavi Riihinen (toim.) *Sosiaalipolitiikka 2017. Näkökulmia suomalaisen yhteiskunnan kehitykseen ja tulevaisuuteen*. Juva: WSOY. 517–531.
- Hester, Stephen & Eglin, Peter (1997) *Membership Categorization Analysis: An Introduction*. Teoksessa Stephen Hester & Peter Eglin (toim.) *Culture in Action. Studies in Membership Categorization Analysis*. Lanham: International Institute for Ethnometodology and University Press of America. 1–23.
- Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena (2011) *Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö*. Helsinki: Gaudeamus.
- Ilmonen, Kaj (2000) Sosiaalinen pääoma: käsite ja sen ongelmallisuus. Teoksessa Kaj Ilmonen (toim.) *Sosiaalinen pääoma ja luottamus*. Jyväskylä: Sophi.
- Ilmonen, Kari (2001) Eräs tie diskurssianalyysiin. Teoksessa Juhani Aaltola & Raine Valli (toim.) *Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin*. Jyväskylä: PS-Kustannus. 100–115.
- Jokinen, Arja (2012) Kategoriat, instituutiot ja sosiaalisen järjestyksen tuottaminen. Teoksessa Arja Jokinen & Kirsi Juhila & Eero Suoninen (toim.) *Kategoriat, kulttuuri & moraali*. Tampere: Vastapaino. 227–266.
- Juhila, Kirsi & Jokinen, Arja & Suoninen, Eero (2012a) *Kategoria-analyysin juuret*. Teoksessa Arja Jokinen & Kirsi Juhila & Eero Suoninen (toim.) *Kategoriat, kulttuuri & moraali*. Tampere: Vastapaino. 17–43.

- Juhila, Kirsi & Jokinen, Arja & Suoninen, Eero (2012b) *Kategoria-analyysin teesit*. Teoksessa Arja Jokinen & Kirsi Juhila & Eero Suoninen (toim.) *Kategoriat, kulttuuri & moraalit*. Tampere: Vastapaino. 45–87.
- Juhila, Kirsi & Jokinen, Arja & Suoninen, Eero (toim.) (2012c) *Kategoriat, kulttuuri & moraalit*. Tampere: Vastapaino.
- Jyrkämä, Jyrki (1986) *Nuoret sivuraiteille? Nuorisosta, syrjäytymisestä, yhteiskunnasta*. Teoksessa Armi Mikkola (toim.) *Suomalaista nuorisotutkimusta. Tutkijoiden puheenvuoroja. Tutkimuksia ja selvityksiä 1/1986*. Helsinki: Kansalaiskasvatuksen keskus, 37–58.
- Järvinen, Tero & Janhukainen, Markku (2001) *Kuka meistä onkaan syrjäytynyt? Marginalisaation ja syrjäytymisen käsitteellistä tarkastelua*. Teoksessa Minna Suutari (toim.) *Vallattomat marginaalit. Yhteisöllisyyksiä nuoruudessa ja yhteiskunnan reunoilla*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto. Nuorisotutkimusseura. Julkaisuja 20. 125–151.
- Kallio, Kirsi Pauliina & Häkli, Jouni (2011) *Are there politics in childhood? Space and Polity* 15. 21–34.
- Kallio, Kirsi Pauliina & Bäcklund, Pia (2012) *Oletettu alueellisuus, kuviteltu osallisuus – tilalliset sidokset julkishallinnon lapsi- ja nuorisopoliittisessa retoriikassa*. *Terra* 124:4. 245–258.
- Karjalainen, Vappu (2011) *Aktiivisen sosiaalipolitiikan ristiriitainen tehtävä*. Teoksessa Elina Palola & Vappu Karjalainen (toim.) *Sosiaalipolitiikka - Hukassa vai uuden jäljillä?* Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 227–248.
- Kiviniemi, Kari (2001) *Laadullinen tutkimus prosessina*. Teoksessa Juhani Aaltola & Raine Valli (toim.) *Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin*. Jyväskylä: PS-Kustannus. 68–84.
- Kortteinen, Matti & Tuomikoski, Hannu (1998) *Työtön: Tutkimus pitkäaikaistyöttömien selviytymisestä*. Helsinki: Tammi.
- Kuula, Arja (2006) *Tutkimusetiikka. Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys*. Tampere: Vastapaino.
- Lapsi- ja nuorisopoliittikan kehittämisohjelma 2012–2015*. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2012:6.

Lehtonen, Heikki & Heinonen, Jari & Rissanen, Pekka (1986) Syrjäytymiskäsitteen käytön ongelmia. Sosiaalhallituksen julkaisuja 12/1986.

Miles, Matthew B. & Huberman, Michael (1994) *Qualitative Data Analysis: An Expanded Sourcebook*. Thousand Oaks: Sage Publications.

Moilanen, Pentti & Rähkä, Pekka (2001) Merkitysrakenteiden tulkinta. Teoksessa Juhani Aaltola & Raine Valli (toim.) *Ikkunoita tutkimusmetodeihin II – näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin*. Jyväskylä: PS-kustannus. 44–67.

Myrskylä, Pekka (2012) Hukassa – Keitä ovat syrjäytyneet nuoret? *Eva Analyysi*, 19. Elinkeinoelämän valtuuskunta.

Myrskylä, Pekka (2011) Nuoret työmarkkinoiden ja opiskelun ulkopuolella. *Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja 12/2011*. Helsinki: Edita.

Nikander, Pirjo (2010) Jäsenkategoria-analyysi ja haastattelun kulttuuriset jäsennykset. Teoksessa Johanna Ruusuvuori & Pirjo Nikander & Matti Hyvärinen (toim.) *Haastattelun analyysi*. Tampere: Vastapaino. 242–268.

Pietilä, Ilkka (2010) Ryhmä- ja yksilöhaastatteluiden diskursiivinen analyysi. Kaksi aineistoa erilaisina vuorovaikutuksen kenttinä. Teoksessa Johanna Ruusuvuori & Pirjo Nikander & Matti Hyvärinen (toim.) *Haastattelun analyysi*. Tampere: Vastapaino. 212–241.

Pohjola, Anneli (2001) Nuorten myyttinen ongelmallisuus. Teoksessa Minna Suutari (toim.) *Vallattomat marginaalit. Yhteisöllisyyksiä nuoruudessa ja yhteiskunnan reunoilla*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 20. 187–204.

Puusa, Anu (2011a) Haastattelu laadullisen tutkimuksen menetelmänä. Teoksessa Anu Puusa & Pauli Juuti (toim.) *Menetelmäviidakon raivaajat. Perusteita laadullisen tutkimuslähestymistavan valintaan*. Helsinki: Johtamistaidon opisto. 73–87.

Puusa, Anu (2011b) Laadullisen aineiston analysointi. Teoksessa Anu Puusa & Pauli Juuti (toim.) *Menetelmäviidakon raivaajat. Perusteita laadullisen tutkimuslähestymistavan valintaan*. Helsinki: Johtamistaidon opisto. 114–125.

Pyry, Noora (2012) Nuorten osallisuus tutkimuksessa. Menetelmällisiä kysymyksiä ja vastauksia. *Nuorisotutkimus* 1/2012. 35–53.

Roholt, Ross VeLure & Hildreth, R. W. & Baizerman, Michael (2009) *Becoming Citizens. Deepening the Craft of Youth Civic Engagement*. New York: Routledge.

Ruusuvuori, Johanna & Nikander, Pirjo & Hyvärinen, Matti (2010) Haastattelun analyysin vaiheet. Teoksessa Johanna Ruusuvuori & Pirjo Nikander & Matti Hyvärinen (toim.) *Haastattelun analyysi*. Tampere: Vastapaino. 9–36.

Sacks, Harvey (1992) *Lectures on Conversation. Volume I*. Oxford: Blackwell.

Schoultz, Vera (2010) Nuorten poliittinen osallistuminen ja se murros. Teoksessa Anu-Hanna Anttila & Kristiina Kuussaari & Tiina Puhakka (toim.) *Ohipuhuttu nuoruus? Nuorten elinolot – vuosikirja*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto, Terveiden ja hyvinvoinninlaitos, Valtion nuorisoasiain neuvottelukunta. 93–104.

Siisiäinen, Martti (2014) Four Faces of Participation. Teoksessa Aila-Leena Matthies & Lars Uggerhøj (toim.) *Participation, Marginalization and Welfare Services*. Surrey: Ashgate. 29–45.

Siisiäinen, Martti (2010) Osallistumisen ongelma. *Kansalaisyhteiskunta* 1(2010), 8–40.

Siljander, Pauli & Karjalainen, Asko (1993) Kvalitatiivisen aineistoanalyysin sitoumuksia. Teoksessa Saila Anttonen & Reijo Raivola (toim.) *Kasvatus ja koulutus muuttuvassa yhteiskunnassa*. Oulun yliopiston kasvatustieteiden tiedekunnan opetusmonisteita ja selosteita. 5. 84–101.

Suomalaiset osallistujina. Katsaus suomalaisen kansalaisvaikuttamisen tilaan ja tutkimukseen. (2009) Oikeusministeriö. Julkaisu 2009:5.

Suurpää, Leena (1996) Yksilöllistä sosiaalisuutta vai sosiaalista yksilöllisyyttä? Nuorten yhteiskunnallisten identiteettien poluilla. Teoksessa Leena Suurpää & Pia Aaltojärvi (toim.) *Näin nuoret. Näkökulmia nuoruuden kulttuureihin*. Tietolipas 143. Helsinki: SKS. 51–73.

Suutari, Minna (2001) Tasapainoilua sosiaalisissa verkostoissa työmarkkinoiden marginaalissa. Teoksessa Minna Suutari (toim.) *Vallattomat marginaalit. Yhteisöllisyyksiä nuoruudessa ja yhteiskunnan reunoilla*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisu 20. 153–186.

Tampereen kaupunki (2014) Tutkimus- ja oppimateriaalihankkeet.

<http://www.tampere.fi/tampereinfo/projektit/kaupunkiymparisto/omatesoma/tutkimushankkeet.html>
Viitattu 16.3.2015.

- Tolonen, Tarja (2008) Menestys, pärjääminen ja syrjäytyminen. Nuorten elämäntyylit ja luokkaerot. Teoksessa Tarja Tolonen (toim.) Yhteiskuntaluokka ja sukupuoli. Tampere: Vastapaino. Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 83. 226–254.
- Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli (2009) Laadullinen tutkimus ja sisällön analyysi. Helsinki: Tammi.
- Uggerhøj, Lars (2014) Participation or Marginalization: How Different Perspectives Lead Towards a Democratic Direction. Teoksessa Aila-Leena Matthies & Lars Uggerhøj (toim.) Participation, Marginalization and Welfare Services. Surrey: Ashgate. 277–292.
- Viitanen, Reijo (1998) Tiedon tie syrjäytymisen kokemisesta päätöksenteon perustaksi. Teoksessa Veli-Matti Ulvinen (toim.) Lasten ja nuorten syrjäytymistä koskevan tutkimuksen mahdollisuudet. Helsinki: Mannerheimin lastensuojeluliitto. NUORAn julkaisuja nro. 6. 25–32.
- Välimaa, Outi (2011) Kategoriat ongelman selontekoina. Pitkäaikaistyöttömyydestä neuvottelemisen ja sen rakentuminen haastattelupuheessa. Akateeminen väitöskirja. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Wood, Bronwyn E. (2012) Crafted within liminal spaces: Young people's everyday politics. *Political Geography* 31(2012). 337–346.